

ILE HELGIU

37.09

institutor

litere și filosofie

H45

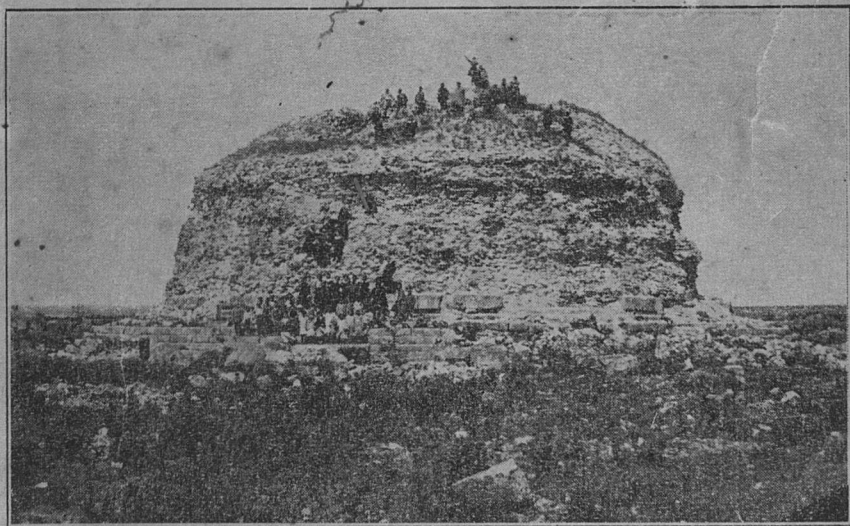
ȘCOALA ROMÂNĂ

DOBROGEANĂ

de la înființare până la 1938

MONOGRAFIE

Istoric, documente, diagrame

Lucrare închinată învățătorilor din România
veniți la CONGRESUL GENERAL

CONSTANȚA, Septembrie 1938

Institutul de Arte Grafice „ALBANIA” Constanța — Strada Traian No. 18-20

Biblioteca Universitară „Ioan Popișteanu” - Universitatea Ovidius din Constanța

Toate exemplarele vor purta
semnătura autorului

Un cuvânt înainte

Pentru învățătorii ce s'au adunat acum în al treilea congres profesional la Constanța ¹⁾ dar și pentru cei 70 de ani de stăpânire românească, înfățișez viața școlii primare dobrogene dela înființarea ei și până astăzi.

Ar fi fost mai ușor să prezint o foaie cu cifre și diagrame, destul de vorbitoare, pentru a demonstra mersul și progresul instituției noastre.

Dar pentru că viața noastră învățătorescă este împletită cu locuri și oameni, iar Dobrogea nu este un pământ ca oricare altul, omogen ca înfățișare și locuit de aceeași populație,— chiar neamul nostru românesc este reprezentat prin vechii autochtoni, prin Românii veniți din Muntenia, așa zișii dicieni, prin Ardelenii înainte și după 1877, prin Românii colonizați în diferite epoce — se înțelege că nu-s suficiente cifre și diagrame.

Avem de multe ori atâtea neamuri chiar în cuprinsul aceluiaș sat, în cât numai descrierea lui sub toate aspectele dă prilejul omului de specialitate să înfățișeze noutatea și necunoscutul, cu toate influențele reciproce, cu dinamicul ce rezultă din trăirea la un loc a mai multor neamuri sau elemente din acelaș neam; dar noi depășim descrierea: descifrăm trecutul acestui pământ, cu drumuri din cele patru puncte cardinale și cu populație din cele două continente, cu întunericul și lumina lui și mai ales cu acei eroi necunoscuți și uitați — învățătorii dobrogeni din toate timpurile până astăzi.

¹⁾ Primul congres al institutorilor, s'a ținut la 17 Aprilie 1897 (probabil regional).

Al doilea, congres general, la care am luat parte, în Iulie 1910.

Un lucru elementar, definitiv și categoric se pune înainte de orice: *actul de naștere al neamului nostru* este aici în Dobrogea; natura nu-l poate distruge, oamenii nu l pot contesta, căci monumentul dela Adamclisi (65 km. sud vest de Constanța) «Tropaeum Trajani», a dăinuit peste toate intemperiiile. El stă de strajă și veghează asupra stepei dobrogene dela Nord și a Deliormanului dela Sud, precum Ceahlăul își întinde privirea până la Cetatea Albă și până la Câmpia Turzii.

Nu este o exagerare și vreau să completez pentru știință, că, dacă n'ar bate vânturile așa cum bat în Dobrogea, — i s'ar putea spune țara vânturilor;— și dacă nu s'ar fi mișcat sub puterea aceluiaș vânturi nisipurile și bucățile de brazde uscate de cumplite secete, aproape permanente în Dobrogea; că, dacă acest pământ n'ar fi alcătuit un loc de harță, de dute-vino în toate veacurile, apoi nenumărate cetăți romane ar sta semețe și pe malul mării și pe al Dunării, chiar în mijlocul Dobrogei și-ar dovedi și mai mult tot ceace geniul latin a știut să creeze și să stăpânească în vremea lui de glorie peste toate popoarele.

Descoperirile care se fac an după an, desgropările de cetăți, ziduri, clădiri, ruine, piese relevatoare ca pietre mortuare scrise în latinește, colonade de marmoră, monede și câte sunt legate de așezarea unui popor de creație și stăpânire permanentă, cum au fost strămoșii noștri, sunt dovezi evidente de puternica vieată romană care a dominat vreme îndelungată în Scythia Minor, Dobrogea de astăzi.

Muzeul de antichități, instalat în aripa stângă a primăriei Constanța, alcătuește o imagine prea searbădă a griei pentru ruinele unei civilizații apuse. Intre timp, când streinii au început să se intereseze de vieată imperiului roman și când trebuia „*să vorbească piatra, unde istoria amuțește*” s'a început o goană nebună după documentele ce s'au găsit în Dobrogea pretutindenii, și multe statui, pietre cu inscripții, monede etc., au luat drumul la Briticsh Muzeum (Londra), Louvru (Paris) sau la Metz. Iar în timpul din urmă, chiar Ovidiu, minunata statuie ce împodobește forum-ul „Piața

Ovidiu“ de astăzi din fața primăriei Constanța, la începutul anului 1918 a fost demontată și gata de încărcare cu destinația spre Balcani! La firea delicată și sensibilă, la energia urmașilor geniului latin și la ospitalitatea poporului nostru, verificată în veacuri, se răspundea printr'o metodă balcanică! Aceeași statuie în 24 ore, a fost repusă pe soclul ei.

CAP. II

Dobrogea - descriere

Să ne oprim aici și să ne întindem privirea asupra pământului dobrogean. Să intrăm în această minunată peninsulă, căci prin înfăptuirea ei cuprinsă între mare și revărsările Dunărei, Dobrogea este în adevăr o peninsulă, și s'o privim deoparte și de alta a văii Carasu prin care aleargă linia ferată Cernavoda spre Constanța.

Cândva, dar urmele se văd și astăzi, această vale a fost acoperită cu o pânză de apă lungă de aproape 30 klm., cu lacuri continuie, doar ici colo se ridica un grind acoperit cu stuf, punte de trecere între partea de Nord cu Sudul Dobrogei.

Pe vale curgea râul Axios, de aici numele cetății Axiopolis, ce se găsește în apropiere de Cernavoda, unde se vărsa acest râu.

Ioan Ionescu dela Brad, pe care îl vom cita de multe ori în această lucrare, ne spune că la 1850, când a vizitat Dobrogea, valea Carasu era canalizată, având o adâncime de 4 metri și o lărgime de 20 m. Vapoare mici circulau până mai sus de Medgidia.

De aceia și populația a fost pe acea vreme foarte deasă pe partea de Nord locuibilă a văii. Și astăzi se găsesc pe această parte 10 sate, așezate pe ruinile celor dispărute.

Valea Carasu se întinde până aproape de satul Basarabi (Murfatlar) de unde panta se ridică pe ne-

simțite până la Palas, 6 klm. departe de Constanța. Aici, la Palas, este cumpăna apelor; unele o iau, când plouă, spre Mare, altele și cele mai multe spre Dunăre. De aici, din această cauză, cu toată seceta, se produc multe inundații pe valea Carasu în partea ei superioară.

Pe această vale s'a proiectat acum 98 de ani săparea unui canal navigabil, care să lege Dunărea cu Marea Neagră (Heer V. Wincke „Analele Dobrogei“ anul III) idee ce pare să capete o aplicare în zilele noastre.

Drum de trecere și popas din stepa dela Nord și cea dela Sud, valea Carasu a înlesnit așezarea și întărirea orașului Medgidia, astăzi nod de căi ferate spre Bazargic și Babadag-Tulcea, cu populația alcătuită din Tătari și Români, cu seminarul musulman, cu centru important comercial.

Cele 10 sate despre care am pomenit mai sus, locuite de o populație tătărească și cercheză între 1850—1870, aveau aspectul unor cutiuțe de chibrituri, în dezordine, case aruncate cu furcă, ici colo un salcâm singuratic, timid și izolat, temându-se parcă de îndrăzneală și de sărăcia stepei; nici o clădire mai arătoasă—era regiunea cea mai tristă și uitată, dădea până acum 15-20 de ani pecetea și cartea de vizită a întregii Dobroge.

Pe când astăzi pe coasta de Nord a acestei văi, locuită de Români, cu mici excepții, casele au câte trei patru încăperi frumoase, nu se mai văd din umbra pomilor, școli majestuoase ca și biserici, arată ce poate face mâna omului stăruitor, cu persistență. Numai 10 ani sunt de când o plantație cu zeci de hectare de caiși, cu vii de viță nobilă, cu ferme și gospodării model și izolate se ridică și se întind tot mai mult dela capul văii Carasu spre Constanța, deoparte și de alta a liniei ferate, într'o regiune așa de înstrăinată ca înfățișare, de-ți era teamă să 'noptezi cândva.

Cu o floare nu se face primăvară și prin valea Carasu nu putem face cunoștință cu întreaga Dobroge. Să ridicăm din această vale, fie spre Nord fie

spre Sudul Dobrogei: o nesfârșită întindere de pământ, un platou gălbuiu la începutul primăverii, cu câte o spinare de deal mai răsărită, cu văi scurte, tăieturi de ape, cu movile milenare, cimitire pentru conducători, sau semnale și focuri pentru apropierea altor barbari, cu nici un semn de viață și civilizație. Căci aici în stepă, satele sunt în fundul văilor sau a văioagelor, unde apa se găsește mai la suprafață, unde vânturile permanente își pierd fluerul pe întinsul platoului. Acestei regiuni i s'a dat numele de Dobrogea.

Pe acest cuprins la 70—80 klm. spre Sud și cu aceiași depărtare spre Nord, se întinde stepa dobrogeană, cu macul ei neasemănat de aprins, cu coelia ce se îndoiaie la vânturile permanente și se ridică în ciuda secetei, cu ciulinii care se rostogolesc zeci de kilometri, atât toamna până târziu, cât și iarna sub puterea Crivăului.

Incepând cu scriitorii streini s'a căutat explicarea cuvântului «Dobrogea». Nu intru în amănuntele explicării acestui cuvânt. Aduc un element concret, observat și de domnul profesor Mehedinți cu prilejul lucrărilor la un seminar de geografie.

Constanța fiind centru de aprovizionare a populației din stepă încă din timpurile cele mai vechi, și cum distanța până la cel mai depărtat sat este peste 100 klm., căruțașii trebuiau să rămână peste noapte undeva. Incepând cu primăvara și până toamna târziu, ei poposeau «pe Dobrogea», denumind prin aceasta numai regiunea fără vegetație arboriscentă ce se întinde dela Sudul Adamclisi-ului, din pragul Deliormanului, și până la Babadag în partea de Nord. Această expresie „pe Dobrogea“ am auzit-o de zeci de ori dela căruțașii Români, Tătari, Turci, Bulgari și am verificat-o în comparație și opoziție cu celelalte regiuni ale Dobrogei: spre Nord începe a Babadagului, a Tulcei, spre Sud a Deliormanului, adică de acolo de unde pădurea se întinde și peste spinarea dealurilor, acolo unde crește stejarul în locul mărăciunișului, tufa, carpenul—fagul chiar (Valea Batovei și Ecrene la Sud și Luncavița la Nord), toate esențe lem-

noase ce cresc în zona cuprinsă între 300—500 metri altitudine.

În adevăr, deoparte și de alta a zonei de stepă se desfășoară alte aspecte ale solului: la Sud o seamă de văi lungi de zeci de kilometri pe fundul cărora se pierd izvoare care altă dată vor fi ajuns la Dunăre, iar la Nordul Dobrogei dealuri și culmi tot mai mari până la Măcin, când ni se înfățișează ca munți adevărați. Aceste culmi sunt rămășițele munților Chimerici cei mai vechi munți din Europa.

Și la Nord și la Sud, zona de vegetație este marcată prin tufăriș de avantstepă; apoi încep perii sălbatici și stejari fără număr ce stau ca niște soldați de pază, cât vezi cu ochii. Atât în partea de Nord a Dobrogei cât și în cea de Sud, pe culmile dealurilor și pe văi apar păduri foarte bogate în esențe, cu izvoare cât mai la suprafață, cu foarte multe cișmele, captări făcute de Turci, populația liniștită a Dobrogei timpurilor apuse.

De altfel acestea au fost regiunile cele mai propice pentru locuință ca și pentru apărarea în vremuri grele la care se adaugă Dunărea cu stufăriile ei de nepătruns, cu toate cotloanele, unde omul poate scăpa cu fuga în câteva minute, așa cum cereau vremurile de altă dată.

Pe când Dobrogea, mijlocul ținutului, stepa fără vegetație, fără dealuri și văi prea multe, țara vântului și a nisipului, a fost totdeauna drum de trecere pentru popoarele călătoare ca și pentru toate păsările călătoare din Nordul Europei, (astăzi poposesc la fel) popas de așezare vremelnică pentru aceleași popoare, când dela urmă nu le mai mâna nimeni mai departe.

În această scurtă descripție a pământului dobrogean nu putem uita lacurile de pe malul Dunării, toate așezate pe fundul văilor ce curg spre Dunăre; unele din ele, cele din partea de Nord fac parte integrantă din valea bătrânului Istru. Amintim și Delta «împărăția stufului, a păsărilor, a peștelui și a revărsărilor de ape». Tot din Dobrogea face parte și insula Șerpilor așezată la 44 kilometri departe de țarm, insulă aridă,

pietroasă, cu o suprafață de 12 hectare, locuită de un pichet de observație și de nenumărați șerpi de unde se trage și numele.

CAP. III.

Cele mai vechi Popoare ale Dobrogei

Numărul acestor popoare ca și numele lor sunt pierdute în negura vremii. Totuși nu putem uita pe legendarul Darius al Perșilor, stăpânul coastelor Mării Negre dela Caucaz până în Asia Mică. Bătând Helespontul cu vergi de lemn, Darius a trecut în Moesia, urmărind odată cu țarmul mării pe neamurile scitice care se retrăgeau tot spre Nord și pe alte popoare barbare, pe Misi, pe Carpi, pe Costobaci, pe Troglodiți, pe Pigmei și pe Sarmați, locuitori despre a căror existență ne pomenesc istoricii romani. Darius a făcut cel dintâiu pod cunoscut peste Dunăre la Isaccea, însă expediția lui nu a avut rezultatul așteptat, căci Tracii din Balcani au restabilit independența triburilor din ambele Moesii (Dobrogea și Rumelia), iar Darius s'a retras.

Mai târziu și-au afirmat stăpânirea asupra Moesiei, Macedonenii cu Filip al II-lea, apoi Alexandru cel Mare și în fine Lisimah. De pe urma stăpânirii lui Lisimah au rămas o seamă de monede de aur și de argint, unele bătute în Callatis (Mangalia), în Tomis (Constanța) în Istria, cetate ale cărei urme se descoper în zilele noastre și este așezată la Nordul județului Constanța, spre trecătoarea Portița.

Intre secolul II și I, înainte de Hristos, Romanii au cucerit toată peninsula balcanică, asigurându-și stăpânirea pe malul drept al Dunării până la Sulina, deci cu Dobrogea întregă. În interiorul provinciei existau încă triburile barbare, care veneau și de peste Du-

năre, când fluviul era înghețat și flota romană imobilizată. Aceste știri le avem dela Poetul Ovidiu :

*„Atuncia dar, când Pontul și Dunărea
spumândă
De iarnă îmbrățișate prind peliță de ghiață,
Pe a Istrului lucioasă și măturată cale,
Călări pe cai sălbatici, vrăjmașii vin 'ncorțe,
Vestind a lor sosire săgețile ce zboară
Și rămânând drept urmă pământul despuiat.
Țăranii fug departe, lăsând câmpia pradă
Și barbarul răpește
Puțina-i avuție.“*

Iar mai departe zice :

*„Asta-i ultima țară ce fuse supusă de Romani.
N'aș vrea să tremur de barbari
De care ne desparte doar Istrul.“*

De altfel poetul roman Ovidiu, exilat aici la Constanța, se știe pentru ce a fost exilat, ne înfățișează în umbre triste aspectul vieții din Tomisul de atunci :

*„Aici în timp de pace războiul te îngrozește
De numai vezi pe barbari, e spaima ce ți-o lasă
Și nimeni nu cutează pe câmp să tragă brazda
Și țelină uitată rămâne sterp pământul.“*

Iar în altă parte :

*„Un pom nu se zărește
Pustie tristă goală, nici arbore, nici frunză.
Fugi, fugi de această țară, tu omule fericit
Și totuși din întreaga lume
Aicea, aicea osânda m'a trimis“.*

Trebuie să înțelegem durerea și să explicăm inspirația poetică prin viața pe care o lăsase la Roma în comparație cu cea din Tomis, dar și cu starea de fapt de atunci, când împrejurimile Constanței erau alcătuite dintr'o câmpie goală, tristă și stearpă.

Cu toate aceste aspecte și greutateți, Romanii s'au așezat în mod temeinic în Dobrogea ; ei au construit

două drumuri de piatră ale căror urme se pot vedea și azi, ici colo : unul dela Silistra paralel cu Dunărea, care mergea prin cetățile Durostorum, Axiopolis, Capidava, Carsium, Troesmis, Noviodunum până la mare, iar de aici pe malul mării prin Histria, Tomis, Callatis. Toate aceste cetăți în bună parte descoperite sunt semnul unei civilizații ; prin ele se poate urmări procesul de civilizare al elementului autohton, alcătuit și din Geți, ramură a Tracilor și din Sarmați.

Al doilea drum prin mijlocul Dobrogei.

Împăratul Traian a făcut și el o expediție împotriva Dacilor și a repurtat o victorie strălucită împotriva barbarilor în apropiere de localitatea Adamclisi ; după unii istorici, această victorie a fost câștigată împotriva Sciților, a Dacilor și a Sarmaților. După înfrângerea lor, Traian stabilește Regiunea V-a Macedonică, la Troesmis, aproape de Măcin, iar Legiunea a XI-a Claudia, la Durostor și construiește în apropiere de monumentul ridicat în cinstea zeului Martie pe valea dela Adamclissi, orașul *Civitas Tropae*.

Mai târziu, creștinismul prin lățirea lui a contribuit ca limba latină să pătrundă în cele mai umile așezări, tocmai prin faptul că ea s'adresa celor necăjiți și uitați. O bună parte din scriitorii romani arată că în legiunile lui Traian se găseau foarte mulți creștini, mai târziu apostolul Andrei a predicat în Dobrogea, iar la Tropaeum se găsesc 4 biserici creștine.

Vieața de liniște, prosperitate și romanizare a Sciției Minore, și-a continuat firul până când a început marea mișcare a popoarelor barbare, care, prin groaza ce au răspândit-o, au împins înainte pe unii autochtoni, pe alții i-a făcut să se ascundă în stuful bălților, în pădurile vremii.

Atunci la 238, Carpii se așează în Dobrogea în număr mare, iar Goții, care au pătruns și ei în Dobrogea, au jefuit orașele și porturile Mării Negre, precum a fost și Histria pe care au dărâmat-o în bună parte ; și Tomi (Constanța) a avut să sufere depe urma Goților, atacându-o pe uscat cu trupele lor. Tomitanii s'au apărat cu multă îndârjire, dat fiind și zidurile pu-

ternice ale cetății, care au oferit o bună apărare împotriva acestor atacuri (Zossim).

Mai târziu Constantin cel Mare reconstruiește orașul Civitas (Cetatea dela Adamclissi) și întărește o parte din cetățile din Dobrogea; la 378 Goții năvălesc din nou, așa ni se confirmă depe o inscripție găsită la satul Carcaliu jud. Tulcea, lângă cetatea Iglia.

Pentru a-i liniști din prădările lor permanente, Romanii îi primesc mai târziu pe Goți ca federați, locuind orașele și satele în comun.

Totuși provincia nu putea fi apărată prea mult, iar cetatea Tomis era expusă permanent la năvălirile și prădările barbarilor.

În această perioadă, se ridică *Valul lui Traian*, un șanț cu taluz dela Cernavoda până la Constanța, a cărui adâncime trebuie să fi fost de cel puțin 20 m. cu o lățime de 25 metri, pentru ca poporul năvălitor al Hunilor care prădase toată peninsula balcanică să nu mai poată devasta și colțul acesta atât de înfloritor.

După Huni, știm că s'au infiltrat Slavii, cu o invaziune mai liniștită; trec și aceștia în Scitia, cuprind cetatea Ulmetum pe care locuitorii vechi sunt obligați s'o părăsească.

Mai târziu, împăratul Justinian, voinde să restabilească cetățile de apărare ale imperiului printre care era și Ulmetumul, o găsește pustiită, servind ca sălaș Slavilor.

Cetatea este restaurată de Justinian, totuși Slavii rămân în preajma ei — o parte în Nordul Dobrogei alta în Sudul ei lângă Durostor, de unde ascunși se repezeau asupra călătorilor, împiedecându-i de a-și continua drumul.

Dar calvarul vieții romanice nu se sfârșește în Dobrogea: o ramură a Avarilor trece Dunărea la 578, iernează chiar lângă Tomis, Constanța noastră și pleacă mai departe în Tracia. După o sută de ani, vin Bulgarii sub Asparuh, trec Dunăre dela Sudul Basarabiei și se așează în preajma Balcanilor, având drept capitală localitatea Preslav. Expedițiile lor se îndreaptă

către Bizanț, de strălucirile căruia erau fascinate privirile tuturor popoarelor năvălitoare.

Intre anii 900 și 1000, câmpia dobrogeană este locuită de Pecinegi, care ne-au lăsat ca amintire numele pârâului și satului Peceneaga (găsite pe hărțile Evului Mediu) pentru ca în urmă Cumanii, ca o epidemie grozavă, invadează toată Dobrogea și Țara Românească.

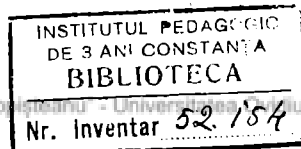
Populațiile romane au rezistat însă, acum devenise române, iar ca dovadă avem o sumă de izvoare bizantine, care amintesc pe Valahii pontici (Românii de lângă mare).

De acum înainte pentru a demonstra de cine a fost locuită Dobrogea, începând cu veacul al XI-lea precum și continuitatea și trăinicia neamului nostru, vom prezenta documente și izvoare autentice.

Cronicarul Ioanes Cinnamus (Sec. XII-lea) spune că una din armatele lui Emanuel Comnenul, care a întreprins un războiu împotriva Ungurilor, era formată dintr'o mulțime de Valahi, *despre care se zice că au fost coloniști din Italia.*

Ana Comnena amintește în opera sa «Alexiada» despre niște fundațiuni trecătoare independente sub conducerea lui Isacea, Seslav și Tatul, toți Români; iar un domn român Balica a stăpânit în aceeași vreme ca principe țărmul mării dela Caverna la Balçic, având drept capitală Carbona, Balçicul de astăzi.

Venim la stăpânirea lui Mircea cel Bătrân. *Semn că Dobrogea a fost stăpânită de domnul Țării Românești, se vede din diplome latinești, documente turcești și hrisovul dela Turnu-Severin. Într'o diplomă latinească, Mircea avea titlul de Despot al Țării lui Dobrotici și Domn al Dristorului, iar într'o însemnare veche se scrie «Drept credinciosul întru Hristos Dumnezeu pietosul și iubitorul de Dumnezeu, Mircea cel Mare, Domn cu mila lui Dumnezeu și singur stăpânitor a tot pământul Ungro-Vlahiei și de dincolo de Munții Carpați până în pământul tătarăsc, (Basarabia). Duce al Almașului, Domn al Banatului dinspre Apus, stăpânitor al ambelor laturi ale Dunării*

până în Marea Neagră și Domn al Cefății Dristorului și al tuturor țărilor și orașelor până în hotarul Adriaticului. Anul dela facerea lumii 6901 (1393).

În acelaș timp, Bulgaria fiind desființată de către Turci, Dobrogea este ocupată de aceștia până la anul 1403, când în urma păcii încheiată cu Mircea, Sultanaul o restituie Domnului Țării Românești.

De altfel după o diplomă din anul 1406, Mircea are titlul de «Autocrat al amândorora malurilor Dunării pe toată întinderea până la Ocean, Mare și al orașului Silistra».

Mircea a stăpânit Dobrogea și în anul 1415 potrivit hrisovului din 10 Iunie 1415, descoperit de institutorul I. D. Spineanu din Turnu-Severin, 1903.

Că Românii au rămas permanent în Dobrogea, venim la alte documente rămase dupe urma luptei de la Varna.

Lupta dela Varna, 1444, cu dezastrul armatelor creștine, dă informații precise asupra populației dobrogene: «Unii din fugari, din necunoașterea regiunii, se îndreptară chiar spre locurile Turcilor, unde parte fură uciși, parte luați în robie: alții se îndreptară spre apus. Ion Corvin însoțit de călărime și mai ales de Românii *«care sunt singurii ce cunosc aceste locuri, apucă spre mieznoapte de Varna și străbătând stepa pustie a Dobrogei, trecu Dunărea în Muntenia pe din jos de Hârșova, la localitatea numită «La Floci»*. Resturile acestor armate au străbătut Dobrogea ca printr'un pustiu care nu se găsește nimic pentru trebuințele omului, și mulți, câte trei zile n'au descoperit nici o apă și nu puțini lânzezeau de sete și de foame. *«Căci în afară de Vlahi»* nimeni nu știa încotro s'o apuce și fiecare se îndruma într'acolo unde îl împingea frica și norocul. *Și-și alegeau drumul fără nici o judecată cei care fugeau fără de Români* ;

Iar aceștia din urmă, orientându-se ziua după soare și noaptea după stele chiar și dacă ocoleau totuși ajungeau cu bine la Dunăre. *Aceia care n'auură călăuze Români* ajunseră sau în locurile Turcilor pe

care le socoteau că sunt creștine, sau pieriră fie de foame, fie de sete, fie de frig». (C. Brătescu Dobrogea 1444 după Iohannes Dlugoz).

Domnitorii Munteniei au făcut deseori incursiuni în Dobrogea: astfel Vlad Țepeș a atacat cetățile Turtucaia, Rasova, Hârșova, Măcin, Isaccea și a pus într'insele pe căpitanii săi (I. Bodgan). Mihai Viteazu între 1593—95 a făcut o expediție în Dobrogea, cucerind o seamă de cetăți de pe malul drept al Dunării „iar căpitanul Kirali precum se chiamă în comun, rămasă cu mulți Unguri, Cazaci, Români, *pe acel mal drept al Dunării* și preface în cenușă Sistov, Cernavoda, Rasgrad, Baba, Isaccea”.

La 8 Ianuarie 1595, Banul Mihailescu a pustiit Silistra, iar în anul 1603 Radu Șerban o cucerește alături de alte cetăți de pe dreapta Dunării, precum și o parte din Dobrogea.

În acest timp, scriitorul italian Toma Alberti califică în 1612 satul Straggia din Dobrogea, „villa grandissima, abitata la piu parte de Valachi” (Bulletin de L'Institut pour l'etude de L'Europe Orientale II).

Învățatul nostru istoric Cantemir în «Istoria Imperiului Otoman» povestește că în desele călătorii pe care le-a făcut spre Constantinople, a poposit în satul Alibegu, (în prezent avem două sate cu acest nume: Alibichioiu jud. Tulcea, Alibeiciair jud. Constanța) și a văzut în ziua de Sfântul Foca 100 de creștini ce erau tocmiți pentru lucru la un turc bogat din acel sat, care ședea fără a face nimic. Întrebându-l de ce stau oamenii în repauz, proprietarul turc a răspuns că serbează pe Sfântul Foca, deși este o serbare creștinească, căci așa și odinioară Turcii au trimis pe lucrătorii creștini în această zi sfântă la lucru și, pe când ei se întorceau cu carele, le-a eșit înainte un bătrân venerabil care cu făclia aprinsă a pus carelor foc.

Tot Cantemir spune mai departe, când este vorba de Silistra „locuitorii Turci sunt foarte puțini în Silistra—mai mulți sunt creștini, în special Slavi, Bulgari și Români”.

La Montray arată că Mangalia oraș foarte mize-

rabil ca înfățișare era locuit «par des Grecs, la Plupart Moldaves ou Bulgariens».

Boscovici în lucrarea «Voyage de Constantinopole en Pologne», arată că mergând în Nordul Dobrogei spre un sat Enichioiu, sat ce există și astăzi, ajunge într'o localitate pe care n'o numește, dar ai cărui locuitori vorbeau limba valahă «(les habitants parlaient la langue Valaque fort differente dela Bulgare-étant composé d'un melange des plusieurs idiomes, mais principalement de l'Italien et de Latin.)»

Tot din aceeași vreme avem o seamă de hărți cu toponomie românească: Roseștey, Vister, Parcheș, Somova, Iglița, Doeni, Ghisdărești și Pecineaga, Turcoaia, Portița etc.

Ieromonahul rus Partenie, într'o călătorie făcută prin Măcin în prima jumătate a secolului XIX scrie că, afară de oraș biserica este făcută din scânduri, ruinată și săracă; iar biserica din Babadag a fost arsă, neîmpotrivindu-se nimeni la aceasta, de oarece episcopul este Grec și „*nu se amestecă*“. *Țăranii creștini numiți Români—au portul bulgăresc și vorba valahă.*»

În toată această vreme, până la a doua jumătate a secolului al XIX, Dobrogea suferă două invaziuni ce fixează populație nouă; Bulgarii care se așează dela Babadag până la Tulcea, veniți din Basarabia de Sud și Tătarii din Crimeea care se coboară de-alungul mării prin Buceac, trec Dunărea și se fixează ca populație semi stabilă în stepa dobrogeană.

Așa i-am găsit și noi la 1878 și așa locuiesc și astăzi, Turcii în Deliorman și regiunile păduroase ale Babadagului, Bulgarii ca un cuiu dela Sinoe la Tulcea, Tătarii, stepa dela Hârșova spre Balcic.

Cum și când s'au așezat Bulgarii în Dobrogea?

Din cauza războaielor nesfârșite între Turci și Ruși, Dobrogea fiind coridorul de trecere sau de lupte chiar, câteva mii de Bulgari sub sugestia Rușilor au plecat din Tracia să colonizeze regiunea Bugeacului din Basarabia până la Odesa, fiind scutiți și de armată. N'au stat prea mult acolo, nici douăzeci de ani și s'au reîntors în imperiul Otoman, unde era tot mai

bine decât în locurile în care îi adusesese promisiunile rusești.

Trecând în Dobrogea, s'au oprit în regiunea dintre Tulcea și până la Sudul lacului Sinoe, formând o masă compactă de 30 sate.

Bătrânii actuali își amintesc din spusele părinților, când și cum au venit bunicii lor pe locurile de astăzi.

Acesta e locul unde este așezarea populației de origine bulgară în nordul Dobrogei și cu vechimea sub 100 de ani, după cum la Sud de tot, în avant stepă și Deliorman, populația bulgară s'a fixat prin infiltrare cu emigrare tot din Sudul Balcanilor între 1840-50, 1880-1900 (Dobrogea Nouă).

Că sunt plecați din locuri deosebite este faptul că o bună parte din Bulgarii dela Nord se îmbracă și au un alt dialect față de cei din Sudul Dobrogei, pe lângă toponomia satelor care este turcească, deci așezați pe ruinele unor sate dispărute, spre deosebire de satele vechi românești, care au toponomie românească.

De altfel în Dobrogea sunt atâtea ruine de sate încât n'ar ajunge o lucrare cât de mare asupra lor — despre unele se mai păstrează câte o legendă, despre altele vorbește numai prezența cimitirelor, căci toate sunt de piatră. Văi întregi sunt presărate cu vetre de sat pe care legiuitorul la primele parcelări ale pământului dobrogean, 1880-1884 le-a păstrat.

Cimitire vechi se găsesc în apropierea satelor actuale — în islazurile de vite, dar și în perspectivă de dispariție ¹⁾.

Nu putem uita firul acestei scurte monografii fără să ne întrebăm. Care era situația populației românești din acea vreme ?

Am văzut că scriitorii străini semnalează pretutindeni Valahi și Români — în orice parte a Dobrogei, alături de sigur mai târziu de Turci și Tătari.

A rămas însă o regiune curat românească : așa

¹⁾ Ca unul ce am bătut drumurile și câmpia veche dobrogeană de 35 de ani, iar Dobrogea cea nouă de zece ani aproape, socot numărul satelor dispărute la câteva sute.

am găsit-o noi la 1878, așa ne-o arată Ioan Ionescu dela Brad, învățatul agronom, în lucrarea : *Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudgea* publicată la 1850 în ziarul „Journal de Constantinople“, lucrare de o sută și mai bine de pagini.

Ioan Ionescu ne dă și sintetic populația Dobrogei după o scurtă descripție, care merită să fie reproducă :

«Aproape jumătate din locuitorii Dobrogei sunt Osmanlii, Turci de rasă și limbă. Turcii și Românii sunt cei mai numeroși și cei mai vechi locuitori ai Dobrogei. Prin afinitățile care leagă pe Turci, Români și Tătari, acești locuitori ocupă teritoriul Dobrogei, primii spre Marea Neagră (în special regiunea de pădure, adăogăm noi), cei de al doilea, adică Români, spre Dunăre și ceilalți în interior.

Tătarii gonțiți din Crimeia, urmași de ai primilor năvălitori, s'au stabilit întâiu în Basarabia. Dela pierderea Ismailului, ei au trecut Dunărea și au colonizat Dobrogea. Zice mai departe Ioan Ionescu : În timp de 44 de ani, Tătarii au părăsit de 3 ori țara. Acei cari s'au întors aci după ultimul războiu 1829, au ocupat Cazalele, plășile cele mai roditoare. Această colonizare a Dobrogei prin Tătari i-a dat numele de țara tătarească. Venirea altor coloniști din diferite părți în număr mult mai considerabil decât acel al Tătarilor, face ca numărul familiilor lor să ocupe a III-a linie, prima fiind ocupată de Turci și a doua de Români. Bulgarii au venit de 20 ani, scrie acelaș autor, adică în preajma lui 1830. părăsind niște pământuri sterpe pe care le-au găsit în Basarabia ; numărul familiilor bulgărești este aproape egal cu acel al Tătarilor».

Intr'un tablou sinoptic, autorul dă numărul familiilor pe județe și națiuni :

	Numărul sa- teor	Numele Cazalei	Turcești	Tătărești	Românești	Bulgărești	Lipovenești	Căzăcești	Grecești	Egiptene	Arabe	Germane	Armenești	Evreiești	TOTAL
Silistra	9	Tulcea	105	—	1290	200	250	787	200	50	—	50	30	80	2962
	11	Isaccea	183	—	363	—	—	163	25	23	—	—	3	20	784
	18	Măcin	501	15	591	92	93	25	20	23	—	1	3	—	1364
	33	Hârșova	165	687	496	—	—	—	—	6	—	8	—	—	1362
	71	Babadag	557	1075	674	871	40	117	1	100	—	—	40	69	3544
Varna	37	Chiustengea	352	442	242	26	364	—	—	—	—	—	—	—	1426
	86	Mangalia	405	5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	415
	84	Balcic	620	—	—	482	—	—	—	—	2	—	—	—	1104
	89	Bazargic	1912	—	—	538	—	—	50	40	143	—	50	—	2733
	388		4300	2224	3656	2214	747	1092	300	212	145	59	126	119	15694

Monografia lui Ion Ionescu dela Brad, lucrare științifică și de informații asupra Dobrogei de acum 100 ani aproape, ar trebui să se bucure de cinstea relipăririi (avem un singur exemplar la Academie, afară de traducerea d-lui F. Mihailescu din Analele Dobrogei anul III 1922) pentru că ni se dă cea mai luminoasă și sinceră icoană a vieții dobrogene de atunci.

În această lucrare, audiantul dela Sorbona precizează că Românii locuiesc în preajma Dunării; faptul este explicabil, dacă ne gândim că în imediata vecinătate se afla o populație curat românească și dacă ne amintim și de perioada de viață turbure când Românii, atât Muntenii cât și Moldovenii, au trebuit să părăsească locurile părintești, nemai putând plăti birurile grele și tot felul de gloabe ce apăsau în special țărănimea.

Era dar o vecinătate de hotare care ademenea pe cei mai mulți, era și preferința țărănilor de a trăi sub Turci, cărora nu le datora decât dijma din produsele animale și vegetale.

De altfel, această creștere a populației românești în Dobrogea este explicabilă, dacă ne amintim că chiar în timpul Regulamentului Organic cam 40.000 de familii au părăsit Țările Române, trecând în Bucovina, Basarabia, Dobrogea, în Serbia și Bulgaria de astăzi.

Să nu uităm însă și rolul ciobanilor, a crescătorilor de oi din tot cuprinsul Țării Românești și din Ardeal, adaus neconținut de păstori care au străbătut stepa dobrogeană și s'au fixat de multe ori aici.

În adevăr situația geografică a Dobrogei cu flora specială, mediteraneeă aproape, cu vecinătatea mării, a cărei influență este considerabilă în timpul iernei, cu dunele de nisip și stepa nesfârșită, cu mlaștini, lagune, grinduri, cu ținuturi pustii în acea vreme, au contribuit și au înlesnit o viață păstorească fără asemănare. Ciobanii bârsani nemai având unde să-și pășuneze turmele de oi, au fost nevoiți să caute iarba în alte părți, încheindu-se chiar o convenție între Austria și imperiul Otoman pentru acest scop.

Reproduc tot din lucrarea lui Ion Ionescu, pentru întărirea celor afirmate mai sus :

«Mocanii, locuitori din satele Transilvaniei, Săcele, Săliștea, Valea, Tilișca, Galiștea, Rășinari, Poenari, Rudeni, etc., vin la sfârșitul toamnei în Dobrogea, ca să-și ierneze turmele. Primăvara cei mai mulți dintre ei părăsesc țara ; cei ce rămân arendează pășuni pentru vară. Aceștia sunt Secelenii, Siliștenii, care trăiesc în Dobrogea de multă vreme (să observăm că Ion Ionescu scrie aceasta la 1850). Printre mocanii care vin în Dobrogea cu turmele sunt mulți care găsesc simbrie destul de ridicată se bagă la stăpân. Dintre acei care își găsesc astfel de rosturi la Turci. Tătari și Români sunt unii care se stabilesc aici și se însoară cu fete de Români. În acest caz, ei renunță la supușenia austriacă și rămân pentru totdeauna în Dobrogea». ¹⁾

Dar avem și mărturii verbale în care pribegia țărănilor, care odinioară se ocupau cu păstoritul, este redată în expresii plastice :

«Aicea, povestește un țăran din Săliște de lângă Sibiu, «am fost întâi tot cu marfă, cu vite și miei ; în vremurile de demult nu trecea nici în Rumânia, nici în Dobrogea, ci se ținea mai mult în țara ungurească cu oile ; dup'aceea o'nceput a trece în România, ș'apoi acolo a trăit mulți ani ; venea vara la munte și toamna se ducea iar prin Dobrogea, prin Țara Românească, era locul mai văratic. O'nceput apoi oamenii de-a rămânea și pe-acolo, apoi mulți au rămas pe-acolo cu vifele, că s'o strămtat locul de n-o mai putut umbla cu iele pe drumuri».

De asemenea un țăran din Gorj povestește :

«Plecăm cu oile, toamna din munte, ne duceam până la Marea Neagră, treceam Dunărea la Oltenița în țara turcească, cât îi Dobrogea (deci rămăsese noțiunea de Dobroge țară fără păduri, stepă și iarăși stepă) și cât îi Bulgaria pe-acolo umblam. Dacă treceam Dunărea, nu ne 'ntreba nimeni de unde vii un' te duci ; la Turci plăteam un sfanțiu ca pentr'o oae.

¹⁾ Am găsit și sunt multe cazuri când, în epoca de infiltrare a populației bulgare, mulți ciobani dintre cei veniți în Dobrogea s'au căsătorit cu bulgarce și au pierdut aproape naționalitatea în satele cu masse compacte bulgărești. Rămăsese doar numele : Gheorghe Mocanu, Ivan Panov (Panu), Cojucarov (Cojocaru), etc., toți fii și urmași de ai ciobanilor, veniți înainte de 1877 în Dobrogea de Sud.

Când acești ciobani s'au stabilit în masă compactă, atunci nu și-au pierdut naționalitatea, constatare pe care am făcut-o la fața locului în județul Căliacra, cu prilejul unei anchete școlare în satul Șerpeni.

Mergeam câte șase săptămâni, și acolo ședeam până la Sf' Oheorghe».

Altul, Ion Dunjan din Cesnădia :

«Am fost până'n țara turcească în Dobrogea, cu oile, este peste 40 de ani. Am fost până la Marea, iera lume mai puțină pe acolo și d'aia ne duceam ; nu da zăpada ca pe acia, puținică : azi o da, mâine o lua. Acu s'o înmulțit lumea și Turcii nu ne mai lasă. Plecam toamna de-aici di la munte, de-aici de acasă mai era ungureni de dincolo (Români ardeleni stabiliți mai de mult în țările române) și mergeam cu oile acolo, cu toții, mergeam câte trei, patru ciopoare (1000 de oi) la un loc, mergeam cam până îndreptul *Bucureștilor* și pe urmă treceam Dunărea pe la Schile, pășunam în Dobrogea de toamna până'n primăvară».

Aceste relații se verifică prin satele de ardeleni pe care le avem în Dobrogea, unele din ele cu vechime necunoscută, altele înființate în preajma lui 1877 și după această dată, astfel că tot centrul Dobrogei este locuit de Ardeleni, mai bine de 25 de sate cu majoritatea populației venită din Săcele, Țara Oltului și din alte părți ale Ardealului. Dar nu-i sat, care să nu aibă mocanul lui, econom de vite, prin excelență și astăzi, după cum proprietatea mare în Dobrogea este reprezentată tot prin urmașii ciobanilor, veniți direct din Ardeal, sau după o poposire vremelnică în Bugeacul Basarabiei.

CAP. IV

Populația Dobrogei la 1877 - 78

Înainte de a trece la starea de fapt a populației dobrogene, să cităm încă un document după Lejan și Allard, pentru a ne da seama care era populația Dobrogei în preajma lui 1877:

Malul Dunării era populat de Români, începând dela Buiuc Seimeni 5 klm. la Nord de Cernavodă și până la Sitistra, (15 sate curat românești ce se găsesc și astăzi în aceeași situație). Dealtfel lanțul satelor ro-

mânești se întinde și mai departe în sudul Dunării, cât ne desparte de Bulgaria și Jugoslavia.

Pentru Nord și Vest, alt cercetător al Dobrogei, Peters, ne dă numele satelor românești ce se țin lanț dela Cernavoda pe tot malul Dunării ba și mai departe, arcuindu-se pe malul Mării Negre până la 40 klm. nord de Constanța, așa cum le-a arătat și Ion Ionescu dela Brad.

Acum vom aminti despre încorporarea Dobrogei la România.

Să știe că la 10 Noembrie 1878, România a fost repusă în drepturile ei de veche stăpânitoare a țării lui Mircea „Domn până la Marea cea Mare“, după ce Domnitorul Carol a adresat proclamația către locuitorii dobrogeni și numise pe cei doi prefecți, Remus Opreanu la Constanța și Gheorghe Ghica la Tulcea. Reproducem proclamația de atunci:

Locuitorilor Dobrogei

Marile Puteri Europene prin tratatul din Berlin a unit țara voastră cu România.

Noi nu intrăm în hotarele voastre ca cuceritori; dar o știți și mult sânge românesc s'a vărsat pentru desrobirea popoarelor din dreapta Dunării.

Locuitorilor de orice naționalitate și religione, Dobrogea, veche posesiune a lui Mircea cel Bătrân și al lui Ștefan cel Mare de astăzi face parte din România. Voi de acum atârnați de un stat unde nu voința arbitrară, ci numai legea desbătută și încuviințată de națiune hotărăște și cârmuiește.

Cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii, viața, onoarea și proprietatea, sunt puse sub scutul unei Constituțiuni pe care ne-o râvnesc multe națiuni străine. Religionea voastră, familia voastră, pragul casei voastre vor fi apărate de legile noastre și nimeni nu le va putea lovi fără a și primi pedeapsa legiuită.

Locuitorilor Musulmani! Dreptatea României nu cunoaște deosebire de neam și de religione. Credința voastră, familia voastră vor fi apărate deopotrivă ca și ale creștinilor. Afacerile religiunii și ale familiei vor fi pentru voi încredințate apărării Muftiilor și judecătorilor aleși din neamul și legea voastră.

Și creștini și musulmani primiți dar cu încredere autoritățile române, ele vin cu anume însărcinare de a pune capăt

dureroaselor încercări prin care ați trecut, de a vindeca rănilile răsbelului, de a apăra persoana, averea și interesele voastre legiuite, în sfârșit de a vă desvolta buna starea morală și materială.

Armata română care intră în Dobrogea, nu are altă chemare decât a menține ordinea și model de disciplină de a ocroti pașnica voastră legiuire.

Salutați dar cu iubire drapelul român care va fi pentru voi drapelul libertății, drapelul dreptății și al păcii.

În curând provincia voastră pe cale constituțională va primi organizațiune definitivă, care va ține seamă de trebuințele și de moravurile voastre, care va așeza pe temelii statornice pozițiunea voastră cetățenească.

Până atunci autoritățile române au ca întâia îndatorire de a cerceta și îndestula trebuințele voastre, de a îngriji de bunul vostru traiu, de a vă face a iubi țara la a cărei soartă acum va fi lipită de soarta voastră.

Ca întâia dovadă a părinteștei noastre îngrijiri pentru voi, a dorinței noastre de a ușura greutățile voastre, noi desființăm dijma de orice natură.

Dela 1 Ianuarie 1880, ea va fi înlocuită prin o dare bănească mai dreaptă și mai ușoară pentru agricultori.

Și dar chemând binecuvântarea Celui Atotputernic în numele și cu învoirea Europei, noi luăm astăzi în stăpânire provincia Dobrogei care revine și este țară română și trimițându-vă Domneasca noastră salutare, vă urăm ca această zi să devie pentru această nouă parte a României, începutul unui viitor de pace și de înflorire, prin începutul bunului traiu și a înfrățirii, între fiii aceleeași țări.

Datu-s'a în Brăila la 14 Noembrie, anul grației 1878 și în al 13 lea an al Domniei noastre.

Carol

Dăm acumă după diferite statistici populația Dobrogei în anul 1879—1880.

Districte	Locuitori
Tulcea	43.000
Babadag	41.000
Constanța	23.320
Măcin	8.000
Medgidia și Cernavoda	8.000
<hr/>	
Total	123.320

Aceste date sunt după lucrarea lui Kolb The condition of nations social and political»

După o statistică românească din 1880 se găseau în Dobrogea 51.915 Români față de 105.000 alte naționalități (36, 3% Români; 63, 7% alte naționalități) total 156,915 desigur. O statistică cât se poate mai aproape de realitate.

După origina etnică această populațiune se împărțea precum urmează: Români 51.915.

Turci și Tătari	45.902
Bulgari	30.643
Ruși și Lipov.	17.798
Greci	4.271
Germani	2.736
Evrei	1.135
Armeni	935
Diverși	1.779
Total	157.114

După 28 ani populația Dobrogei vechi se găsea astfel: în 1928.

	168.145 față de	51.915 în 1880
Români	168.145	51.915
Turci	11.037	45.902
Tătari	22.996	«
Bulgari	47.310	30.643
Ruși	17.279	«
Lipoveni	16.676	17.798
Greci	9.349	4.275
Germani	7.801	2.736
Țigani	4.769	«
Evrei	4.439	1.135
Armeni	3.354	935
Italieni	666	«
Macedoneni	574	«
Poloni	141	«
Sârbi	133	«
Francezi	82	«
Engleji	40	«
Găgăuți	2.397	«
Diverse naționalități	1.417	1.779
Total	319.595	157.114

Din comparația cifrelor dela această dată cu 1880 rezultă că populația turcă și tătară a scăzut, pe când la celelalte naționalități a crescut neașteptat de mult.

Pentru noi Români este explicabilă această creștere de oarece s'au făcut o seamă de colonizări, atât în locurile proprietatea statului, cât și în acelea ale emigranților turci și tătari, care nu aveau forme definitive de proprietate (tapi).

Să vedem cum și unde se găsește astăzi stabilită populația Dobrogei vechi, după care vom aminti și de cea din Dobrogea nouă :

Pe malul Dunării, începând dela Turtucaia și până la vărsarea în Marea Neagră, avem o populație românească de autohtoni un număr de 50 de sate printre care sunt intercalate câteva sate bulgărești, între Turtucaia și Silistra și altele câteva locuite de Ruși în apropiere de Sf. Gheorghe. Toate aceste sate românești pe care l-au găsit toți scriitorii străini în diferite epoci, sunt așezate pe fundul văilor la poalele dealurilor și totdeauna cu fața spre apus sau miazăzi; casele n'au nici o rânduială în așezarea lor, sunt îngrămădite unele între altele și se explică această situație de grija pe care o aveau locuitorii în trecut ca să fie aproape unii de alții, să se apere la năvălirea dușmanilor.

Din punct de vedere al construcției caselor autohtonilor avem 3 tipuri: case cu o singură odaie și sala de intrare (cele mai puține); case cu o odaie și sală, iar în locul celeilalte odăi grajdul pentru vite și unelte. Tipul acesta de case se găsește mai ales în satele așezate pe coastă. Și în fine case cu două și mai multe camere cu grajduri de o parte, cu polate, case ce verifică gospodăria frunțașilor unui sat. Ca material casele sunt făcute din cărămizi nearse și acoperite în general cu stuf. De vreo 20 de ani, decând a luat ființă industria olanelor și a țiglei se întrebuințează pentru acoperiș aceste elemente. Ca ocupație, vechii autohtoni au pescuitul, dacă sunt lacuri în apropiere, apoi plugăria ca ocupație principală, iar în unele localități cultura viilor.

Populația este foarte deasă și săracă totodată, influențând în chip sensibil asupra frecvenței școlare. Imbrăcămintea este făcută în general în casă, numai tinerii poartă haine din ștofe de târg; vieața familiară este aceeași ca a Românilor de pretutindeni: nunțile și alte evenimente legate de vieața cuiva sunt cinstite cu risipă de bucurii, cântece, cu veselie și deschidere de suflet, cu acea înfățișare de manifestare lăuntrică pe care o găsim la Român și când are și când n'are cu ce să trăiască.

Vorbirea Românilor dobrogean se apropie de dialectul muntenesc până aproape de Măcin, de acolo începe cel moldovenesc, cu încrustări de expresii turcești, intrate și fixate în vorbirea de toate zilele, din curgerea vremii și a locuirii laolaltă cu populația turcă.

Pentru că relatările lui Ion Ionescu dela Brad, cu privire la existența satelor autohtone, deși foarte bine documentat în ceiace privește unele așezări, nu sunt complete, vom reînoi firul acestor sate cu încredințare că aducem o contribuție pentru cercetătorul de mai târziu.

Harta lui Ion Ionescu se oprește la o linie care trece prin satul Rasova (fost pentru câteva luni capitală de județ (1879) ca fiind locuit de Români, după ce enumărase tot lanțul începând dela Marea Neagră. Însă dela Rasova spre Sud se începe alt lanț de sate și fapt neașteptat, unele din ele se găsesc la 10—15 klm. depărtare de malul Dunării. Astfel pe malul Dunării avem Vlachiei (satul Românilor în traducere) 7 klm. la Sud de Rasova, așezat la coada văii Vede-roasa; alături peste un podeț, Alimanul cu o biserică veche, cu preotul care deservea pela 1860, unde era și o școală, apoi spre Sud se întind un alt rând de sate, toate locuite de vechi dobrogeni; Mârleanul, cu movila Drăgaica, Beilicul, Oltina (vechiul Altona roman), toate alcătuiau înainte de 1877 un centru de cultură foarte important. Dealtfel satul Oltina este pomenit în toate hărțile între 1700—1800 și este astăzi unul dintre cele mai mari sate din Dobrogea. Rândul

satelor românești se ține spre Silistra, precum urmează: Câșla, Pârjoaia, Satul Nou, Buceag, târgușorul Ostrov, iar dincolo de Silistra, Vaidomir etc.

O parte din satele acestea au corespondentul peste Dunăre; dar pe când Satul Nou, Oltina, Mârleanu, Beilic, Cocargea, depe malul Borcei din județul Ialomița sunt niște sătișoare mahalale, cele din Dobrogea se află în frunte ca mărime.

Alături de satele românești arătate mai sus, vine al doilea brâu de sate cu autohtoni: Coslugea, Ghiuvegea, Parachioi, Cocargea, Caranlâc, Cuzgun, în care locuitorii se manifestă ca vorbire, ca port, ca așezare a caselor, la fel cu autohtonii depe malul Dunării¹⁾.

Să ne întoarcem la firul așezării populației românești după 1877, care s'a stabilit în 3 perioade: 1881-1896, 1903-1906 (veterani) și după războiul cel mare. Această populațiune n'are sufletul unitar, așa cum îl găsim la populația băștinașă. Astfel coloniștii veniți din județele Ilfov, Vlașca, Teleorman și Romanați, din Câmpia Dunării, sub denumirea generică de olteni, ilfoveni, etc. au adus cu dâșii voiciunea, munca îndârjită, vitalitatea și îndrăsneala specifică olteanului în așa măsură că ei au grăbit plecarea Tătarilor și Turcilor, dar tot ei au ridicat gospodării ce nu pot fi egale decât cu ale Svabilor din Banat. Acești coloniști s'au așezat în Dobrogea pe toată întinderea ei, în special la Sudul stepei, în preajma Deliormanului. Alți coloniști sunt veniți din județele Râmnicu Sărat, Buzău, Brăila și s'au așezat în general în centrul Dobrogei, sub denumirea de Cojani. Aceleași case frumoase, cu gospodării minunate, îmbracă acum stepa dela Nordul căii ferate Cernavoda-Constanța.

Din a doua perioadă de colonizare, 1903—1906, avem veteranii dela 1877 cu fiii acestora și cu toți tinerii fără deosebire de naționalitate, care au fost împroprietăriți pe vechea graniță a Dobrogei.

¹⁾ Au o singură caracteristică, fiind în preajma populației turcești sau chiar amestecată cu aceasta, vorbesc între dâșii turcește, ceiace făcuse pe unii călători de-acum 50-60 de ani și chiar funcționari să-i socotească drept Găgăuți. Este drept că acest neam de oameni trăește în câteva localități, dar despre aceștia vom arăta mai jos.

Odată cu aceste colonizări cât și înainte de 1877, s'au așezat în Dobrogea Ardelenii, fie în masă compactă, fie unde au găsit loc pentru turme. Buni economi de vite, tăcuți și strânși la pungă, păstrând din însușirile cu care au fost înzestrați de veacuri și în vecinătatea asupritorilor, Ardelenii alcătuiesc o populație cu vitalitate puternică și cu rezonanțe adânci în masa populației dobrogene! Alături de vechii autohtoni, ei au alcătuit elementul de statornicie a gândului și vorbirei românești. Ca îmbrăcăminte ei păstrează în bună parte cioarecii dela origină, după cum olteanul cămașa lungă până în pământ, verificând și prin această formă exterioară conservatorismul și vitalitatea neamului nostru.

A doua populație dobrogeană cu vechime, cunoscută, este *cea Turco-Tătară*. Turcii au venit în masă și au colonizat întreaga peninsulă Balcanică ca și Dobrogea, după marea bătălie dela Varna din anul 1444. Ei s'au așezat în Dobrogea în regiunile cele mai bogate, partea de Nord a județului Tulcea și Sudul Dobrogei în Deliorman, întreaga Dobrogea Nouă, unde es găsesc și astăzi în număr mare și de unde emigrează an după an.

Tătarii, veniți ceva mai târziu între 1500 și 1600 sub conducerea unui Han, s'au așezat în stepa dobrogeană; numărul lor era de câteva mii și pe vremea aceea aveau o organizație militărească, recunoscută de către Sultanul Turcilor.

A doua invazie mai mare a lor a fost dela 1830-40 și după această dată, în urma războiului din Crimeia; atunci s'a înființat orașul Medgidia în onoarea Sultanului Abdul Medgid.

Așezarea satelor turcești și tătărești prezintă note caracteristice demne de notat: în satele turcești casele sunt rare, îndeobște împrejmuite cu gard până peste înălțimea omului, pe când cele tătărești au o înfățișare troglodită, fără nici o ordine; în general toate casele sunt făcute din pământ, cu lut galben și paie frământate, case fără tavan, fără podele, fără un scaun sau masă, iar drept pat o prispă pe marginea pereților interiori. În case nimic pe care să-ți pui ochii; o rogojină, o sobă oarbă într'un colț, încălzită iarna cu tizic (paie

și pleavă treerate cu cai și strânse în bucăți ca cine știe ce lucru de valoare), lemnele lipsind cu deosebire în stepă.

Femeea tătarului muncește puțin, cele bătrâne stau toată ziua cu luleaua plină de fum și cenușă.

Satele tătarilor n'au nici o împrejmuire, nici un pom și dacă n'ar fi fumul ce curge neconținut, ai avea părerea că nu sunt locuințe omenești

Dealtfel și munca Tătarilor se face de multe ori ca și la primitivi,—este însoțită de muzică. Se așează la rând cu sapele în șir, iar înaintea lor pare că ar sta un strămoș—se dă cu sapa odată, se face un pas înainte, designr nu în acelaș ritm, dar totuși într'o colaborare din care nu se vede energia și munca individuală. Aceiași primitivitate o găsim și la dansul lor, imitând munca prin mișcările genunchilor, umerilor, a întregului corp. Au și obiceiuri frumoase: bătrânii sunt respectați și tatăl este încă multă vreme conducătorul tuturor, chiar după ce se însoară cei tineri. Nunții ca și petrecerile lor păstrează ceva din vremurile barbare, cu lupte între așa zisii pelivani care țin câteva zile, în bătaia tobei și dairalei ce nu mai conțin.

Privind în general traiul alături de Români, de Nemți și de Turci, Tătarii nu și-au schimbat prea mult apucăturile și felul de viață. Așa care leagă pe om de strămoșii lui, le țin încă ochii închiși și nu le dă răgaz să privească măcar o clipă alături de strămoși ca să se scuture de toată moștenirea. Și totuși acest tablou suferă modificări în satele în care așezările românești au depășit majoritatea sau chiar în satele tătărești unde ambianța cere o nouă viață: Tătarii au început să se încadreze în ritmul muncii creiatoare, fac gospodării noi, arătoase, clădiri simetrice, și case omenești, plantează pomi își împrejmuiesc casele le văruesc (lucru neuzit și nevăzut cu 10 ani în urmă).

Un exemplu viu îl avem în satul Valul lui Traian vechiul Hasancea, la 12 Klm. de Constanța.

Cât privește viața familiară a Turcilor cât și gospodăria lor, găsim alt ritm. Aceștia locuiesc în case mai spațioase, cu împrejmuiri de cetate, unii cu grădini și stupării, cu o înfățișare ce ne arată pe oamenii așezați și cu grijă de gospodăria lor. Viața familiară li restrânsă; nu beau vin, își fac rugăciunile tradiționale cu toată rigoarea, sunt foarte cinstiți, cumpătați la vorbă și stăruitori la muncă.

Ca înfățișare exterioară, Turcii sunt bruneți, corpul bine făcut, fruntea dreaptă, ochii negrii sau căprui, spre deosebire de Tătari cari au două caracteristice, nasul turtit și ochii cu tăietură piezișă.

Atât femeile cât și fetele și la Turci și la Tătari își vopesc unghiile, genele și spâncenele.

Populația Turcă-Tătară din cauza emigrărilor este în continuă descreștere.

A treia populație conlocuitoare cu noi în Dobrogea, o alcătuiesc *Bulgarii* cu așezările arătate mai înainte: un număr de sate la Nordul județului Tulcea și alt număr cel mai mare în Dobrogea Nouă. Cu privire la Bulgari, voi mai cita câteva rânduri din scriitorul bulgar Prof. Dr. Miletici:

Se știe că elementul turcesc, zice autorul, din Nordul Bulgariei se află massat mai ales în părțile răsăritene ale Țării: în ceia ce privește numărul turcilor în raport cu al Bulgarilor la 1888 se aflau 482.349 Turci, alături de 477.132 Bulgari. Se vede din aceasta că elementul turcesc cu toată emigrarea în massă în timpul războiului 1977-78 reprezenta în cercul Hascioiu (astăzi jud. Durostor) 43,9%, iar Bulgari 8,6; în cercul Bazaurt (jud. Caliacra) erau 75,2% Turci și numai 14% Bulgari.¹⁾

Scrie mai departe profesorul Miletici: «este însă fapt neîndoios că vechea populație bulgară din cercurile Varna, Balciș, Dobrici, Curbunar și Silistra se dovedește a fi recent colonizată, adică nu e mai veche de 100 de ani». «Cât privește populația bulgară din Nordul Dobrogei» acelaș prof. arată că coloniștii Bulgari au trecut la 1791 în guvernământ Cherson, apoi s'au reîntors în Sudul Basarabiei de aici au trecut la 1820—1830 în colțul de Nord Est al județului Tulcea unde se află și astăzi.

«După războiul din 1853—1877, zice profesorul Miletici, Nordu Estul Bulgariei s'a colonizat cu un nou val de emigranți din Sud și din Balcani».

Rușii ca și Lipovenii au venit la Gurile Dunării ca pescari și ca negustori, către sfârșitul veacului al XVII-lea prin schimbările politice ce s'au făcut în Ucraina (a fost cedată Moscovei de Polonia). Rușii Cazaci s'au refugiat în Dobrogea și au format o colonie foarte puternică în Deltă și în colțul cuprins între Tulcea, Sf. Gheorghe și Nordul lacului Smeica. Ei sunt împărțiți în mai multe secte religioase. Câteva sate rușești (lipovenești) sunt izolate: pe Dunăre două, unul

1) Această regiune pe care am vizitat-o 5 ani la rând, este astăzi locuită de o populație bulgară, așezată pe vechile cimitire turcești, dinre cele mai mari din câte le-am văzut în cuprinsul Dobrogei.

lângă Măcin și altul la Sudul Hârșovei, unul lângă Constanța, toți renumiți pescari.

Venim la Germani, ca populație a Dobrogei. Cei dintâi Germani au venit în Dobrogea în anul 1841, din Rusia și Leiptzig. La 1848, o parte din Germani ce se găseau în apropierea Brăilei au trecut în Dobrogea de Nord și în mijlocul pădurii nesfârșite a Babadagului, au înființat sub conducerea lui Adam Kün satul Atmagea, pe ruinele satului Akpunar. O altă colonie s'a stabilit lângă Tulcea în comuna Malcoci. În urma năvălirii Tătarilor și a Cerchezilor în Dobrogea, după războiul din Crimeia, o parte de Germani din Atmagea au emigrat formând colonii noi la Cataloi, lângă Babadag, în acelaș timp au venit alte familii din Germania de Nord și s'au așezat la Ciucurova, lângă Atmagea.

Tot înainte de 1877, au mai venit Germani din Rusia și s'au stabilit în comunele Cogealac, Tareverde și Facria din jud. Constanța în majoritate Svabi. În Dobrogea de Sud, numărul Germanilor este foarte redus.

Cerchezi, Lazi, Arabi și Găgăuți. Popoarele acestea au trecut prin Dobrogea în cursul secolului al XVIII-lea și al XIX-lea și au lăsat urme prea puține. Astfel Cerchezii au dispărut cu totul, Lazii mai au câteva familii, Arabii au dispărut și ei, iar Găgăuții într'un număr de câteva mii (10—15000) locuiesc în două sate din jud. Constanța, unul din jud. Tulcea și 7 sate în jud. Caliacra. Origina Găgăuților este necunoscută, după unii autori sunt Cumani, după alții ar fi Mahomedani creștinați, întrucât această populație vorbește limba turcă.

Grecii, Armenii, și Evreii alcătuiesc încă o parte din populația Dobrogei, deși nu sunt în massă compactă. Totuși în Constanța și Mangalia, Grecii au o vechime odată cu așezările lor pe malul Mării Negre, iar Armenii ceva mai târziu, veniți ca negustori.

Numărul lor este arătat în statistics dela 1928. Toate aceste populații începând cu neamul nostru, alcătuit și el din vechi dobrogeni, ardeleni, coloniști din

diferite părți ale țării, Macedonenii viguroși din Dobrogea-Nouă trăesc laolaltă sub un suflet nou și necunoscut care se cheamă sufletul dobrogean. El este rezultat al stepei, al vânturilor, al secetei și al raportului de contrariedade și asemănare între toate națiunile conlocuitoare.

Așezările noi ca și cele vechi, diversitatea localităților de origină, tresăturile sufletești ale fiecărei naționalități în parte, sunt pietre de încercare pentru stabilirea unui echilibru sufletesc, dar mai ales pentru învățatori, care trebuie să topească și să formeze un suflet unitar, din care să isvorească mândria: sunt Român.

Această conștiință de unitate și mândrie vom încerca s'o dovedim și se va verifica prin ea însăși în capitolele următoare.

CAP. V

Școala primară din Dobrogea cu învățătura înainte de 1877

Pentru stabilirea începutului de școală, vom prezenta două documente. Intâi, un abecedar:

ABECEDARU

Turco-Românu

de Constantin Petrescu
Institutorele școlii române din Silistria
Edițiunea Anteia

Prețul este de 2 lei noi

Rustciuk

Imprimeria Provinciei Danubiului

1874

Pré Eminenței Sélle

Mitropolitului Durostólo-Cervensckii Domnului

Domn Grigore,

Pré Eminentului meu Stăpânu !

Providința, quare supraveghează asupra creațiunilor sélle, ne a trimisu în persóna Eminenței Vóstre, unu salvatoru, unu adeveratu păstoru spiritalu și unu emininte allu ginteloru que păstoríți în sânta Vóstră eparchiă. Paternele Vóstre solicitări,

iubirea de lumina învețiamântului și generositățile care Ve caracteriséză s'au manifestatu deja : totu poporul, fără distincțiune, s'a convinsu de aqestu addeveru.

Subsemnatul déră voindu a face un serviciu connaționalilor mei din aceste părți, prin aqestu apusculu și nedispunendu de medilócele necesarie, allergu cu respectu la paterna Vóstră generozitate rugându-ve qua se binevoíți a facilita imprimarea lui. Prin aquésta, Pré Eminentul meu Stăpínu, veți face unu bine neuitatu Româniloru din Turcia a quăroru generatiuni fiitóre vor sci să precuiescă laudabilele Vóstre binefaceri și recunoscători fiindu, numele Eminenței Vóste va rămânea nemuritoriu între Români din dirépta Danubiului.

Primiți, Pré Eminentulu meu Stăpínu, certitudinea înaltei stime și perfecte considerățiuni que cu recunoștință.

Vă conservă

Allu pré Eminenței Vóstre
pré plecatu Servu
Const. Petrescu

Silistria, 1874, Martie în 30.

II

Prefaça

„Omulu trebuie să fiă utilu, semeniloru sei și să lucre, câtu póte, pentru îmbunătățirea sórteí loru“.

Subsemnatulu de trei spre diece ani profesionându missiunea de institutore la Școala Română d'in Silistria și vedându, primo că limba turcă, ca limbă a Statului, este necesariă oricărui Românu din drépta Danubiului, quari prin cunóscerea litteraturei turce se potu apropia cu mai facilitate de autoritate, spre a-și spune păssurile séle și a-și apăra drepturile seu privilegíele pe quari Marinimosul nostru Imperator Sultan Abdul-

Azis a binevoitu a le acorda supuşilor săi, fără distincţiune de naţionalitate şi religiune: Secundo: că Românii din aqueste părţi fiindu în contactu continuu cu Turcii asupra comerciului şi asupra bunelor relaţiuni, que neapăratu trebuie să dureze între ei, me decisei prin debilele melle puteri, que prin aquestu opusculu se facu'n serviciu confrăţilor mei Români din direapta Danubiului, quēroru le şi dedicu abecedarulu aquesta.

Aşiu fi pré veselu vezēdu pe confrăţii mei conlucrādu la un asemenea scopu, prin stăruirea de a familiariza în şcoli şi între generaţiunea română, din aqueste părţi, şi învăţământul limbei turce; quare le va fi utilu.

Autorul

*Către Românii din direapta Danubiului d'in Turcia
Amabilii mei confrăţi*

Înveţământul limbei materne Române ne este naturalmente obligătoriu; pe lēngă aquestă însă avādu în vedere elementele cu quari trăimu în societate, şi mai cu seamă limba şi literatura Statului trebuie să ne impunem imperiōsa datorie da a studia şi limba Turcă chiar prin şcolile nostre naţionale; quăci D-voastre deja cunoaşceţi cătu de simţitu este necesitatea ei, mai multu prin comune unde Românii nu sciu pronuncia nici uă vorbă în limba turcă, şi quādu au vre-uă necesitate suntu siliţi a se căciuli chiar antagoniştiloru lor, spre a fi adjutaţi la pasurile, que altraminte aru putea să şi le sevîrşescă şi singuri.

Deşi acestu abecedaru nu pōte cōrespunde la unu înveţământu satisfăcătoriu, totuşi jinimea noastră va putea se capete unu bunu începutu de cetire şi vorbire, facilitādu astfel complectarea învăţământului.

Sperādu deră, amabilii mei confrăţi, que veţi

binevoi a primi aqestuu opusculu pe quare vi-lu dedicu spre semnu de frățească amóre que ve con-servu, ve salutu și suntu allu D-voastre.

Confrate
CONSTANTIN PETRESCU
Institutorile Șcôlei Române din Silistria

D-l N. Cartojan, care reproduce aceste prefațe după exemplarul ce se află în Biblioteca liceului D. Maiorescu din Giurgiu, adaogă:

Titlu de abecedar dat acestei lucrări este prea modest de oarece cartea în afară de «alfabetulu complectu», de «tonarea vocalelor», «proveniența lite-relor», «exerciții de silabisire» și «de cetire», mai cu-prinde o gramatică cu părțile cuvântului «variațiunea de numeru și casu a substantivelor, adjectivelor și pronumenilor» (declinările) «conjugarea verbelor» «părți invariabile» și câteva bucăți de lectură.

Vrasăzică la 1874 se tipărește un abecedar „Tur-co-Românu” pentrucă profesând misiunea de înstitutor la Școala Română din Silistria de 13 ani, autorul Const. Petrescu a simțit necesitatea ca Românu să se poată apropia mai cu „facilitate” de autoritate, a-și spune păsurile, a-și apăra drepturile.

Deci cea dintâi școală oficială românească este cea din Silistria, înființată la 1861.

Vom vedea mai departe că această școală a fost subvenționată de statul român, iar o parte dintre elevii lui Constantin sau Costache Petrescu—cum era numit de toată lumea, s'au făcut învățători în Silistra și mai apoi în Dobrogea. Al doilea document este caietelel găsit în biserica din Azaclău.

«Am găsit dăunăzi, 1912», zice d. profesor Iorga, în biserica din Azaclău, în față cu Galații, un caietelel de daruri făcute, începând din anul 1859 de locuitorii mai multor sate din Dobrogea, pentru a clădi biserica ro-mânească pe o vreme când în aceste ținuturi ortodoxe se cunoșteau deosebirile de rasă — dela *Alibeichioi* (sat în mijlocul județului Tulcea n. a.). Astăzi manu-scriptul se află la Academia Română. Titlul e acesta:

«*Condică de milostenii, cu ajutorul Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, amin: 1859, 16 August*».

«Cel care a făcut această operă de pietate, spune d. profesor Iorga, e unul dintre acei cărturari cum se aflau în Dobrogea cu mult înaintea ocupației românești în 1878. Acest apostol Teodorescu, sau cum iscălește odată după o modă care a domnit în Bucovina Teodorescul, nu urmasese probabil nici o școală. Născut în această provincie a Dobrogei chiar, a învățat singur ortografia cu slove cirilice, și-l vedem trudindu-se a-și face o nouă ortografie cu litere latine, în care întrebuițează, cum era să se și facă mai târziu la noi, ă pentru vocala cu sunetul întunecat (nu cunoaște pe *i*) ț și ș pentru sunetele corespunzătoare, fără să uite pe u scurt pe care îl înfățișează, ca în felul de a scrie oficial de mai târziu. În răvașe scrise în acest chip la 1862, prietenului său, Preoțul Ilie, el îi va vorbi de dorința lui să fie întrebuițat la aceeași biserică în calitate de cântăreț și de *dascâl de școală*», pentru care să facă îndemnare oamenilor ca să mă tocmească dacă le face trebuința». Ori cum el trebuia să-și afle fără zăbavă un rost de felul acesta, dacă nu la Alibechioi, la Zebil (lângă lacul Babadag—Nord-Vest—acest sat are acum cea mai frumoasă și monumentală școală primară din România) unde și fusese poflit. Teodorescul a și fost primit de către preot, și el vorbește mai târziu de «exarhul», de «icsariul» satului, însărcinat să culeagă, pentru preot ca și pentru dascâl leafa și pâinea și care nu s'a îngrijit a o face; se spune că preotul a plecat dela Cataloiu la „Alibechiou“.

Satele la care se îndreaptă omul nostru ca să aibă bani și materiale de nevoie pentru facerea bisericii sunt acestea, așa cum reesă din condica donatorilor, ca și din sumarul ce se află spre sfârșitul caietului :

Alibechioi, satul lui Alibey, Cinili cu populație curat românească, etc»,., enumerându-se 21 de sate românești care sunt pomenite, ca donatoare, în caietul dela biserica din Azaclău.

Din acest caietel se vede că opera de pietate i-

nițiatorul pentru clădirea unei biserici este un cântăreț de biserică, și dascăl de școală, așa cum s'au petrecut lucrurile și'n principatele române la începutul veacului a XIX.

Pentru a urmări începuturile școlii în tinda bisericii, în Dobrogea, să cercetăm și vieța bisericilor române din această regiune.

La Babadag, cuiul regiunii bulgărești de astăzi, Românii care predominau la 1828, au zidit o biserică și au reparat-o radical în 1856, ca unii ce administrau bunurile ei. În acelaș timp, «Nicolae Gâscă, un pios Român, a adus icoanele bisericii românești din Beștepe și le-a așezat într'o bisericuță de scânduri făcută în pripă pe terenul unde se află astăzi Catedrala orașului Tulcea, biserica Sf. Nicolae, acelaș patron ca și la Beștepe».

Mai târziu, Vasile Gâscă, fiul lui Nedelcu Gâscă, Costache Dimitriu Boambă, B. Petrescu, frații Sotirescu, Em. Popovici, Gh. Uzum, Toma Bozuc, Gr. Burghilea, Ion Lungu, preoții Alex. și Ion Negru și alții, au cerut autorităților turcești să li se permită a clădi o biserică cu trei turnuri, ceea ce s'a și făcut prin firman împărătesc, favoare pe care n'au mai acordat-o nimănui.

Însă din cauza amestecului și a intrigilor celor doi episcopi ai Tulcei, cel grec și cel bulgar, — căutând fiecare să atragă pe Români de partea lor, aceștia s'au împărțit în două, biserica Sf. Nicolae a fost închisă și s'a început construcția altei biserici, tot românească.

«Cu un entuziasm de nedescris s'au pus pe lucru. Să fi văzut negustori de frunte, țărani mărginași cu femeile și cu copiii, unii săpând, alții cărând, cum se îndemneau cu toții la treabă pentru sfânta biserică al cărei patron hotărâseră să fie Sf. Impărați Constantin și Elena».

Nerăbdători de a vedea pe preoți slujind într'nsa cu toate că era nepardosită, netencuită și nezugrăvită au adus câteva icoane, le-au prins pe pereți și preoții au început a sluji în toate duminicile, iar învățătorul C. Andrian nu lipsea a le ține și câte o predică.

Faptele s'au petrecut înainte de 1877, iar învățătorul C. Andreean era normalist.

Deci la Tulcea aveam școală în regulă, cu învățător pregătit, alături de dascălii de biserică, care îndeplineau și profesia de învățător în toate satele cu biserici românești.

Factorul care a contribuit însă, în măsură nebănuită de mare la învățătura de carte este literatura religioasă și cărțile bisericești, aduse de mocanii Ardealului, de ciobanii călători și chiar de unii dobrogeni de baștină. Astfel la biserica din Măcin se găsesc Mineile cu Viețile Sfinților, un Triod rămnicean din 1731 — aceleași cărți se găsesc la unii bătrâni din Rasova, Cochirleni, etc. *«Se aduceau de către Ciobanii dela Săghii (Sibiu) abecedare..., după care se făcea învățătura de carte în școlile depe lângă biserici, ce erau conduse adese ori de cântăreții bisericilor și numai foarte rareori de preoți»* — ne informează D. Nițescu prin articolele sub titulatura «Dobrogea în jurul reanexării» publicate în revista «Dunărea de Jos» 1908.

Cei cari au contribuit la întinderea, — întărirea sentimentului religios și a învățaturii dela începutul începutului au fost însuși Domnii Țărilor Românești.

Astfel la 1672 «Grigore Ghica» a zidit la Silistra o biserică, după cum se pomenește în hrisovul lui Alexandru Ipsilante, Domnul Țării Românești din 12 Martie 1777 prin care se dăruiește și bisericilor din Babadag și Boazchioi (Cernavoda) amândouă din eparhia Dărstorului, câte 25 taleri de fiecare, *«plătibile la Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru»*, ca să-și cumpere tămâie, undelemn, făclii de ceară. Bisericile fiind românești au întrebuințat cărți românești tipărite în bună parte în Transilvania, la Brașov, Sibiu, Târgoviște. Biserica dela Silistra, precum și împrejurarea că această localitate se găsește pe unul din drumul oerilor ce pendulau între Ardeal și Dobrogea, a strâns în jurul ei pe cărturarii vremii. A contribuit și faptul că la Silistra era o Mitropolie pe scaunul căreia au stat și Români, cărturari din Ardeal. Numai așa se pot explica

însemnările ce se găsesc pe la unele din biserici, scrise cu litere cirilice că în cutare an, la cutare saț, un oarecare s'a tocmnit dascăl de biserică și **la copii** sau că un anumit călugăr a fost și el tocmnit ca profesor.

Dealtfel această mitropolie a Silistrei era socotită ca o instituție a Țării Românești deoarece statul bulgar nu exista, iar Bulgarii se găseau în perioade de instabilitate (1829—1856) și Domnii români aveau obligațiunea, sub stăpânirea Turcilor s'o ocrotească și s'o sprijine cu bani și donații. «Se vor da *650 bolovani de sare mari și frumoși din cei aleși*»; sună hrisovul din 1795 a lui Alexandru Vodă Moruzi, întărit și urmat de Ion Vodă Caragea la 1814.

Biserica aceasta ca și celelalte din toate satele românești din preajma Silistrei arătate mai înainte, au contribuit la impunerea limbei române ca limbă oficială. Ioan Ionescu, mentorul de care trebuie să ținem seamă mereu, spune: «Românii acolo româneză pe toate popoarele, împreună locuitoare cu dânșii. Cu Turcii și cu Bulgarii eu m'am înțeles în vorbă românește.» Vra să zică chiar populațiunea majoritară stăpânea limba română ca un fel de limbă oficială și universală în Dobrogea.

În Silistra, limba română era limba curentă, căci pentru aceasta spune C. Petrescu în prefața abecedarului său:

„Aș fi pré veselú vezându pe confrății mei conlucându la un asemenea scopu, prin stăruirea de a familiarisa în școli și între generațiunea română din aqueste părți, și învețământulu limbei turce».

Dar pentru că ne-am întors la Silistra cu trecutul ei și cu o parte din activitatea lui C. Petrescu, să ne oprim mai mult și să înfățișăm tot materialul și toate informațiile cu privire la școala și personalul ei din această regiune, dinainte de 1877.

În niște caietele trecute prin multe mâini, s'au lăsat știri prețioase prin notările făcute de Dascălul Petre Mihail, autorul caietului și tatăl dascălului Costache Petrescu. Note biografice ne dă Ioan Roman, poet și

avocat, prieten în tinerețe cu Eminescu, iar către bătrânețe unul din apărătorii drepturilor noastre în Dobrogea. Scrie Roman — după notele găsite la o rudă a lui Costache Petrescu — «că dascălul Mihail s'a născut la August 1819 și s'a căsătorit la 8 Ianuarie 1839, se numea diciean spre a se deosebi de cojeni și mocani. La început, dascălul Petrică pentru ca să-și ducă existența, a închiriat o prăvălioară de pe lângă casă și-și vindea vinul renumit la Silistra cu 6 lei vadra. Vieța grea l-a pus pe muncă: scria corect românește cu cirilice, vorbea grecește, turcește, bulgărește, de altfel ca toți Românii de pe acea vreme.

Știa însă și slujba bisericească, notele bizantine și mai ales stilul necesar scrisorilor sau «*adresuri*» celor mai înalte fețe bisericești și politicești. În această direcție era așa de bine pregătit că-l întrecea chiar pe Mitropolitul Silistrei depe acea vreme. Ca exemplu dăm o adresă scrisă de dascalul Mihail: „*Prea Sfințitul și de Dumnezeu trimisul Ieronim, Mitropolitul prea sfintei Mitropolii de Dristra, cel mai slăvit stăpânitor al întregii țări de-alungh Dunării și al nostru stăpân și Despot*“.

După această scurtă biografie să ne întoarcem la caețelul ce ni l-a lăsat:

«Anul 1847, Martie întâiu (adică fiind în etate de 28 ani) m'am tocmit la școală ca să învăț copiii carte românească» și înșiră mai departe sumele primite:

400 lei din mâna lui Kir Petrache
150 » iar din mâna dumnealui, Februarie 28, 1848.
50 » dela Dimo, pentru școală.
30 » dela Stoian Fâncițiu, iar pentru școală.
50 » dela Chir Petrache, când am fost la București la 12 Iunie 1848. (În furia revoluției !)

Iar pe pagina din față alte socoteli, cu scăderi :

2000 lei m'am tocmit să slujesc la școală și la
biserică cu condiție să primesc dela biserică
lei 60 pe lună și ceilalți să-i primesc dela
școală.

720 lei am primit dela biserică pe un an.

1280 (rămâne)

100 am primit dela Ioana lui Kiroglu
1180 (rămâne)
100 am primit dela Tudoraş Mungir
1080 (rămâne)
500 am primit dela Kir Bacanu episcopul bisericii
580 (rămâne)

I. N. Roman ca și celălalt biograf al acestei liste, învățătorul Sandu Carp în lucrarea «Promovarea Culturii Românești» în Dobrogea Nouă 1926, își pun întrebarea ce școală era, întru cât sunt numiri de greci, bulgari și români, și în al doilea rând, dacă limba română era numai obiect sau limbă de predare.

Cât privește naționalitatea vom vedea cataloagele dela 1870 a elevilor lui C. Petrescu, fiul său, din care rezultă că 2 erau bulgari, 1 german, 1 grec, și un armean, restul de 36 Români; deci tot Români au fost și școlarii dela 1847, căci populațiunea Silistrei nu s'a schimbat, materialul omenesc era curat românesc, cum spune chiar el în angajament: m'am tocmit la școală, *ca să învăț copiii carte românească*. De altfel dacă ne întoarcem cu gândul la cunoștințele ce se predau în școală la 1847 să ne amintim de învățătura lui Creangă al cărei caracter era pur religios: crezul, tătăl nostru, glasurile etc.

Această școală este fără îndoială în continuarea alteia anonimă, mai înainte, fapt care rezultă din însăși expresia: m'am tocmit la *școală* deci la școala existentă și nu la una nouă.

Dar în favoarea acestei afirmări, avem și faptul că dascălul Petrică Mihail s'a născut în Silistra, că părinții lui s'au îngropat în Silistra, deci a stat permanent acolo, unde va fi învățat tot la un dascăl, oarecare sau pe lângă un preot a Mitropoliei, Durostor în așa fel ca pe urmă să ajungă și el cântăreț și învățător.

Afirmația e cu atât mai certă cu cât și fiul său Costache, luat dela croitorie din Rusciuk la vârsta de 18 ani și jumătate, se întoarce la 1861 dascăl la școala din Silistra în locul surorii sale Despina, care supli-

nise școala dela moartea tatălui său, întâmplată în 1859.

Costache Petrescu, cu proporțiile reduse la importanța locului și a timpului, a fost un Gheorghe Lazăr și un Aron Pumnul al Dobrogei.

Repet cu proporții reduse, deși în multe părți depășește pe cei dintâi.

El a condus școala primară românească dela Silistra, dar aceasta o putea face orice dascăl; cele câteva ore de rugăciuni, socoteli sumare și chiar cunoștințe mai complete nu alcătuiesc un determinant pentru stabilirea calității muncii unui învățător. Este ceva — împlinirea datoriei, dar nu totul. Și într-o societate cum se găsea Silistra în perioada dela 1861—1878, învățătorul C. Petrescu sau institutoarele cum se numea pe el, cu putere de muncă și patriotism nebănuit a știut să depășească timpul și să fie pus în adevărata lumină și atunci și în toate veacurile ce vor urma.

Școala lui mergea cu subvenția dată de părinți, însă nu era îndeajuns — chiar leafa de cântăreț 100 lei pe lună nu putea împlini toate nevoile și nici ajutorul dat de Statul Român, care va fi fost foarte anemic.

De aceea în 1865 concepu ideea organizării unei eforii (Comitet școlar) supapa de siguranță materială a școlii care dela 1866 apare ca instituție deosebită. Dar nu i-a fost îndeajuns spiritul lui de latin organizator, nu s'a mulțumit numai cu interesarea Silistrenilor la opera românească, școala cu Eforia locală. El vroia o mișcare care să cuprindă pe toți Românii din Dobrogea și pentru aceasta în 1869 pune bazele „Societății române pentru cultura și limba“, cu statute cu regulament, cu registre și cu muncă îndârjită.

În același timp organizează în fine și Comunitatea bisericească din Silistra care pe vremea aceea era în lăncezire, a patra instituție de cultură interes obștesc pentru toți Românii.

Activitatea lui C. Petrescu s'a împlinit la Silistra în anul 1878, când patriotismul său se încheie fiind alungat de noii stăpânitori. Trece institutor în Cons-

tanța, deoarece figura ca membru titular al Corpului didactic și deschizând cea dintâiu școală românească la 6 Februarie 1879, Școala No. 1 de băieți Constanța nu-i mulțumit cu această activitate la Constanța și în anul următor înființează o școală de adulți, pe str. Traian, vis-a-vis de liceul de fete, care a dăinuit în anii 1880 și 1881. Aici populația Constanței, tineri, bătrâni, învăța carte, se iniția în graiul nostru românesc.

După un an demisionează, deschide un biuro de notariat pentruca după 12 ani, dascălul Costache la 12 Iunie 1893 să părăsească pentru totdeauna viața aceasta.

De pe urma lui Costache Petrescu au rămas o seamă de acte și lucrări care verifică neastâmpărul și munca lui pentru binele obștesc :

1. Nouă caiete din care trei cuprind știri și însemnări referitoare la Școala Românească, la Eforie, la Societate și Comunitate, iar șase caiete, statistica populației românești din Silistra, Oltina, Câșla, Belic, Ostrov și Bugeac (tocmai satele pe care Ion Ionescu dela Brad nu le pomenește.)

2. Statutele Societății de Cultură și limbă și regulamentul lor, cuprind 30 de pagini, imprimate în București, Calea Mogoșoaiei 7, cum și o diplomă în alb din cele ce se distribuiau membrilor.

3. O adresă a primăriei Urbane Știrbei Vodă (Călărași).

Ca o confirmare a celor arătate mai sus, că populația școlărească era alcătuită numai din Români, dăm numele elevilor înscriși în anul 1869—1870, 41 din care 34 băieți și 7 fete :

1. Totoescu Marina cl. I	9. Stoicescu N-lae	II	
2. Petrescu Simion	IV	10. Sterescu N-lae	II
3. Angh. Demosten	II	11. Elefterescu Petre	II
4. Dumitrescu Petre	II	12. Călinescu An.	II
5. Popescu Dimitrie	II	13. Altman Ludovic	II
6. Popescu Ivanca	II	14. Iliescu Gheorghe	II
7. Nedelcescu Costache	II	15. Dumitrescu Marienta	II
8. Ivănescu Costache	II	16. Dumitrescu Petre	II

17. Mateescu Teodor	II	30. Ghișescu Gheorghe	I
18. Atanasescu Pericle	II	31. Gherghescu Apostol	I
19. Contantinescu I.	II	32. Boicescu Domnița	II
20. Nușescu Iancu	II	33. Antonescu Petre	III
21. Grigorescu Demost.	II	34. Antonescu Daniil	III
22. Popescu Teodor	II	35. Mardirosian Chevorc	II
23. Popescu Dobre	II	36. Popescu Zaharia	III
24. Demetrescu Ion	II	27. Nae Nițescu	I
25. Elefterescu Sultan	II	38. Marinescu Cost	II
26. Ivănescu Gheorghe	II	39. Antonescu Atanasie	II
27. Avramescu Grigore	I	40. Atanasescu Efimia	I
28. Atanasescu Gh.	I	41. Stănescu Maria	I
29. Ivănescu Ionciu	I		

Pe o parte din acești elevi înscriși în catalogul anului școlar 1869—1870 îi vom găsi și în anul 1870-1871, adăogându-se o serie de noi veniți, atât din Silistra cât și din satele vecine. Deci școala avea un nume ce se impusese, iar pe de altă parte unii din școlari înscriși în clasele II, III și IV urmaseră cursurile școalelor la Oltina, Vaidomir etc. etc., după relațiile ce ni se dau în acele cataloage că, din școlarii înscriși în primul an 35 erau din Silistra, 2 din Vaidomir, 1 din Ostrov, 1 din Cocargea, (nu ni se spune care Cocargea), 1 din Călărași și 1 din Transilvania, deci a unui cioban stabilit în această regiune. *In catalogul din 1870-71*, numărul școlarilor din alte sate crește simțitor astfel 65 erau din Silistra, 6 din Oltina, 3 din Vaidomir, 2 din Ostrov, 2 din Cranova, 1 din Bugeac, 1 din Satu Nou și 1 din Galați (fiu de funcționar german, Altman Ludovic).

Școala lui Costache Petrescu era acum școala regiunii, a complectării de cunoștințe întru cât din examinarea catalogului pe care îl reproduc mai jos 1870-71, 8 din clasa II și 12 copii din clasa III și IV, deci 20 școlari sunt înscriși pentru prima oară la Școala lui Petrescu, după nume unii sunt din Oltina—40 km. departe de Silistra,—doi din Cranova 30 km. departe (astăzi massă compactă de bulgari); din Vaidomir găsim trei între care unul este chiar fiul preotului bul-

gar din aceea localitate, mai găsim 2 din orășelul Ostrov, din vecinătatea Silistrei, pe lângă cel din Bugeac și Satul Nou.

Vom reproduce Catalogul din 1870-71, cu cei 80 elevi, adică de două ori mai mulți ca unul precedent :

1. Elefterescu Petre III	41. Anghelușescu D. II
2. Marinescu Petre III (șc. nou)	42. Dumitrescu C. IV (șc. nou)
3. Atanasescu Efimia I	43. Sândescu Ilarie I
4. Beniamescu Iancu I	44. Sândescu Enciu I
5. Atanasescu Per. II	45. Zahariescu Gh. III (șc. nou)
6. Popescu Dim. III	46. Petrescu Ion I
7. Chițescu Gh. II	47. Prevatiescu Gh. I
8. Iliescu Gheorghe II	48. Dafcescu Nic. III (șc. nou)
9. Ionescu Cost. IV	49. Mărculescu El. I
10. Dimitrescu Petre I	50. Atanasescu Alex. I
11. Vicescu Stoian III (șc. nou)	51. Gheorghiescu C. I
12. Ionescu Gh. II	52. Gheorghiescu N. IV (șc. nou)
13. Ionescu Donciu II	53. Vasilescu-D. tru IV
14. Popescu Zaharia III (repet.)	54. Ionescu Ștefan I
15. Dumitrescu Maria I	55. Ionescu Dumitru I
16. Sterescu Neculai IV	56. Grigorescu Ev. I
17. Niculaescu Gh. II	57. Nedelcescu Mal. I
18. Mateescu Teodor IV	58. Pasculescu Desp. I
19. Nedelcescu Cost. III	59. Culescu Ghergh. I
20. Jeculescu Nic. I	60. Ionescu Iordan I
21. Iliescu Caliope I	61. Dumitrescu Ivanc. I
22. Marinescu Anghel I	62. Chirițescu Cost. III (șc. nou)
23. Săvulescu Ven. I	63. Panaitescu Gh. I
24. Călinescu Arist. III (șc. nou)	64. Sândescu Gh. I
25. Stoenescu Eleft. III	65. Georgescu Nec. I
26. Grigorescu Dem. II	66. Mărculescu Gh. I
27. Popescu Petcu IV (șc. nou)	67. Mărculescu Ilie I
28. Mărgăritescu En. I	68. Constant. An. I
29. Gheorghescu C. I	69. Stoenescu Mantu I
30. Altman Ludovig III	70. Mihăilescu Ion I
31. Mănescu Pand. I	71. Popescu Teodor I
32. Ionescu Grig. I	72. Popescu Dobre III
33. Vlădescu Angh. II	73. Georgescu Teod. I
34. Antonescu Petre IV (șc. nou)	74. Florescu Petre I
35. Antonescu Dan. III	75. Lăzărescu Marin II
36. Antonescu At. II	76. Leibiu Ijic I
37. Dumitrescu T. IV (șc. nou)	77. Ionescu Teodor I
38. Stoenescu Toma I	78. Ionescu Ion I
39. Atanasescu Gh. I	79. Ionescu Ilie I
40. Atanasescu Zam. I	80. Constantinescu T. I

Examinând aceste două cataloage tragem o seamă de concluzii:

1). Aproape toate persoanele sunt terminate *in escu* o romanizare neașteptată și al cărei rezultate s'au văzut mai târziu pe lângă conștiința că trebuie să fie român și cu numele nu numai cu simțirea.

2). Găsim o seamă de nume ca Alexandrina, Domnița, Despina, Zamfira, Gherghina, curat românești.

3). Numărul fetelor ce urmează în anul școlar următor sporește, într-o vreme când în Muntenia și Moldova la sate, cu arcanul se prindea câte o fată la școală¹⁾.

4). În anul școlar 1870-71, găsim 2 repetenți, chiar în clasa III, după situația dela începutul anului școlar:

Clasa I 44 ; 4 repetenți, 40 înscriși din nou.

Clasa II 13 ; 1 dintre promovați, 4 repetenți,
8 înscriși din nou.

• III 14 ; 7 • • 2 repetenți,
5 înscriși din nou.

• IV 9 ; 2 • • 7 înscriși din nou.

Urmare acestei activități serioase, cu numele trecut dincolo de marginea Silistrei, Primăria din Călărași Știrbei Vodă donează în anul 1871 suma de 240 lei școalei din Silistra pentru care institutoarele Costache Petrescu cere Ministerului Instrucțiunii din București să se publice în Monitorul Oficial, mulțumirea Eforiei din Silistra, pentru această donație, făcută în folosul școalei naționale «*Singurul liman de scăpare al naționalității noastre române din partea dreaptă a bătrânului Danubiu, naufragiată de vânturile sorței și strivită de atâtea elemente streine*».

O parte din absolvenții lui Costache Petrescu au fost trimiși la București la Sf. Sava ca: Simion Petrescu, fratele lui Const. Petrescu, gimnasticul cu renume universal de mai târziu, Gheorghe Petrescu Durostoreanu, alt frate, învățător în Vaidomir, apoi profesor de matematică și inginer hotarnic, Grigore St.

¹⁾ Smărăndița popii, colega de școală a lui Ștefănescu Ion (vezi amintirile lui Creangă) era fată de popă, deci de intelectual.

Mușică ajuns învățător la Ostrov în anul 1873, deci sub stăpânirea otomană. Petre Drozianu, învățător la Turtucaia, Tudor Popescu, fost învățător la Vaidomir, D-tru Popescu învățător la Turtucaia — apoi în Satu Nou, Coslugea, și în fine la Medgidia, Anghel Vlădescu învățător în jud. Constanța la Satu Nou, Pârjioaia etc., Teodor Niculescu fost învățător în Silistra dela 1882-1885, apoi în județul Constanța.

Dintre foștii școlari a lui Mușică dela Ostrov, avem cei dintâi normaliști dobrogeni, D. Boboc și C. Popescu Dinu, 1883; după 16 ani, din aceeași regiune, avem pe Ghiță Popescu, Boris Economu, Chiril Neicu, D. Cojocarul elevi ai primei școli normale din Constanța, o întreagă pleadă, toți urmași a curentului cărturăresc dela școala primară din Silistra.

Activitatea prodigioasă a lui Costache Petrescu se desfășoară însă în mod intens pe tărâmul „Societății române de Cultură și Limbă”, a cărei bază s'a pus la 12 Octombrie 1870 și al căreia scop a fost concretizat prin o seamă de prevederi statutare:

Potrivit acelor statute activitatea și autoritatea lui Costache Petrescu se întindea în toată Dobrogea în satele românești, cât ținea și jurisdicțiunea Mitropoliei.

Cităm adresa lui către «Domnul Niculae Negoescu», învățătorul școlii române din comuna Alimansaf pe Dunăre la 60 klm. Nord de Silistra.

Institutorele Școlii Române
din Silistra No. 6

Anul 1869 Februarie 7

Domnule Învățător,

Asupra celor relatate de Domnia Voastră prin petițiunea No. 1, am onoare a vă elibera 10 exemplare Abecedar de Iarcu pentru copiii săraci ce sunt doritori a învăța la școală ce m'asigurați că ați înființat. (Deci școala din Alimanul împlinește peste un an vechime de 70 ani). Vă laud în fine atât pe d-voastră cât și pe ceilalți frați Români din acea

comună, începând dela Preotul (pr. Popescu Parasciv, decedat acum câțiva ani) adale și ceilalți, căroro arată-le că voiu fi atât eu cât și Eforia foarte mândru, dacă veți pune mai bună silință pentru regularea școalei de acolo.

*Primiți asigurarea deosebitei mele considerațiuni,
Institutore C. Petrescu.*

Dar vine și o confirmare oficială a activității acestui dascăl-apostol: Raportul revizorului școlar din Brăila, pe conținutul ce urmează:

Brăila, Iulie 1870.

Domnule Ministru,

*Cu ocaziunea mergerei mele la Călărași, am fost îndemnat de Onor. concețâtenii de acolo, ca să merg la Silistra spre a inspecta și școala română de acolo. Subsemnatul având în vedere și cererea ce mi se face și considerând că acea școală este subvenționată de Ministerul nostru (n'avem nici o știre edificătoare a acestei afirmații), am trecut în Silistra și acolo am găsit școala română cu 4 clase, funcționând cu 93 elevi și eleve, (probabil că sunt înscrieri noi, deoarece în catalogul reprodus de noi se găseau numai 81 școlari, vezi catalogul) dintre care 39 elevi și 12 eleve în clasa I, 21 elevi și 3 eleve în cl. II, 12 elevi în clasa III și 6 elevi în clasa IV, al căror rezultat a fost foarte satisfăcător, astfel că acel domn institutor este bine pătruns de adevărata sa misiune, astfel, domnule Ministru, că în mijlocul unor Greci, (pe acea vreme ca și astăzi în Silistra se aflau mulți negustori greci, turci și armeni), vezi elementul românesc înflorind într'un mod admirabil, având fiecare sentimentul și recunoștința către înaltul guvern român, care le dă pâinea vieții — de care erau lipsiți până acum *)*

*) Rândurile din urmă alcătuiesc mai degrabă o floare stilistică, când știm din toate actele publicate că școala se întreținea prin ajutorul concețâtenilor.

Mai departe, întâiu ca român și apoi ca revizor, rog Ministerul să nu lese interesul cel mare al națiunii noastre, căci deși admirați chiar de Turci și bine primiți „că merg progresiv în instrucțiuni“, dar Bulgarii și Grecii nu încetează de a intriga pentru ruina românilor, cu toate că acel institutor ca un adevărat român, știe să lupte în contra tuturilor, astfel că el încă învingător este în toate. Cer mai departe ca Ministerul să intervină la guvernul otoman pentru autorizarea acelei școli, să se mai înființeze un post de învățător. Să se edifice un local nou, sau se închirieze altul, să îngrijească de plata unui servitor, un mic ajutor pentru încălzit și celelalte cheltuieli—pentru că, cu modul acesta se va putea face în adevăr o școală normală (pe acea vreme aveam două, la București a Societății și cea din Iași) de unde ar putea să se răspândească învățători în toate cătunele române de acolo și în scurt timp vor deveni niște adevărați Români, care poate, ne vor ajuta la trebuință.

Această întreținere, nu credem Domnule Ministru, că va dura pentru totdeauna, ci cel mult 10 ani, până Românii își vor forma mici capitale ca să poate întreține, căci acum sunt cu totul constrânși, încât nu stă nimic în mâna lor decât munca câmpului, dar odată deșteptați vor deveni și ei oameni.

Acestea fiind documentate, le supun la cunoștința Domniei Voastre, spre a regula cele de cuviință.

Primiți etc...

(ss) Petrescu, revizor școlar.

N'avem nici o lămurire și nici un act cu privire la rezultatul acestui raport de activitate cu propuneri laudabile pentru școala din Silistra cu rezultatul, foarte satisfăcător, cu «acel domn institutor pătruns de adevărata sa misiune».

Dintr'o ședință a Comunității, despre care vom scrie mai jos, rezultă că în anul școlar 1871-72, Dimi-

trie Stătescu, era institutor la clasa I și II: „Comunitatea română din Silistra, adunându-se în ședință, la școală, a deliberat a se trimite în revizie prin comunele din acest județ pe părintele Sachelarie Anghel din Oltina (ce blândește sufletească dar și energie de român dobrogean am văzut ani de zile) și Dimitrie Stătescu, institutorul clasei I și II din Silistra. Pe lângă revizorat, numiții vor strânge ajutoare prin pantahuza comunității No. 122, pentru Comunitate. S'a mai făcut o tarifă în care se arată taxa fiecărui obiect și care s'a trimis la fiecare comună».

Fie în urma raportului făcut din Brăila de C. Petrescu, fie intervenției directe a lui C. Petrescu, începând cu anul școlar 1871/72, școala primară din Silistra avea doi institutori, după cum se vede din această delegație.

Ea își duce vieța progresând până în primăvara anului 1878, când a fost închisă de Bulgari.

Atunci Costache Petrescu a fost arestat imediat, împreună cu ofițerul român Anghelescu și pe punctul de a fi executat ca trădător. Românii din Ostrov (târgușorul vecin, care rămăsese sub stăpânirea noastră) Marin Pâtea, Const. Dobre Dicu și baba Uța, mama preotului Tudor, i-au sărit în ajutor, au isbutit să-l scape de sub pază și să-l treacă Dunărea într-o barcă la Călărași.

După o altă versiune, datorit naționalismului intransigent, Costache Petrescu avea mulți dușmani printre Bulgarii din Silistra, care la instalarea autorităților bulgare în 1878 și-au arătat nu numai colții, a fost salvat prin intervenția prefectului Rus, încredințat unui detașament de Călărași și trimis la Mangalia, în noua lui patrie.

După declarațiile institutorului D. Boboc, fost elev al lui Musică, iar acesta elevul lui Petrescu, între 1877 și 1878 Boboc a condus el școala primară din Silistra câteva luni, apoi a fost desființată de statul Bulgar.

Totuși Românii din acest oraș sub influența curentului de cultură românească fixat și întărit de C. Petrescu, au cerut și s'a obținut reînființarea școlii

române sub stăpânirea bulgărească, a căreia viață a fost însă foarte scurtă, 1882-1885 ; învățătorul depe acea vreme Teodor Niculescu, un fiu al școalei silistrene, normalist, prin desființare școalei a trecut în județul Constanța, unde a funcționat până acum câțiva ani la Corbul (Gargalâc).

Bulgarii au dărâmat școala, apoi au început opera de desnaționalizare, care nu le-a succes prea mult.

Dăm acum statutele Societății Române de Cultură și Limbă înființate de Costache Petrescu.

Scopul societății este de a propaga prin toate mijloacele între Românii din aceste părți învățătura limbii materne (româna) a ajuta comunitatea românească, Eforia școalelor române de aici în afacerile și misiunea lor.

A conlucra la dezvoltarea educațiunii naționale și a apăra privilegiile ei : protejând școalele urbane și rurale din toată Dobrogea și stăruind a înființa și o școală de fete în Silistra ; cerând și activând prin stăruințele sale înmulțirea și îmbunătățirea școalelor ;

stăruind din toate puterile pentru exacta punere în lucrare a donațiunilor făcute în favoarea învățaturii publice :

apărând drepturile legitime ale Corpului învățătoresc prin toate mijloacele legale ;

ajutând pe junii școlari români lipsiți de mijloace de aci și din Dobrogea ;

stăruind a susține o școală cu patru clase primare pentru juni sau adulți, în orele de noapte iarna și în zilele de sărbătoare vara și a completa biblioteca școalei pentru folosul național.

Când citești aceste statute de-o actualitate și permanentă preocupare a oricărui învățător și de ori unde va fi el,—înțelege sufletul, priceperea și hotărîrea marelui învățător C. Petrescu. Să se desvolte educația națională, să se îmulțească și îmbunătățească școalele, să se apere drepturile legitime ale Corpului învățătoresc prin toate mijloacele, să se ajutoreze șco-

Iarii, toate au figurat ca puncte programatice și de revandicări la toate adunările învățătoarești de 30 de ani încoace.

Statutele Societății române de cultură și limbă se ocupă în articolele următoare, de condițiunile ce trebuiau să le îndeplinească Românii pentru a fi membrii ei etc.

Primul Comitet a fost alcătuit din C. Petrescu președinte, vice-președinte părintele Chr. Zaharia, casier C. Săulescu, secretari P. I. Dron, N. Petrescu și S. Teodorescu, iar membrii fondatori în număr de 37 Români, din care avem pe preotul Teodor din Vaidomir, Pr. Gheorghe din Ostrov, D. Chirescu (învățător și mai apoi preot) din Răsovata (Rasova) aproape de Cernavoda și C. Petrescu Conduratu din București.

Societatea avea un sigiliu, care pe lângă titlu avea și marca imaginii lui Romulu și Remu.

Bănește, Societatea n'a avut o situație înfloritoare. În schimb din punct de vedere moral, a stat în corespondență cu V. A. Urechia, I. M. Răureanu (cunoscutul autor de traduceri pentru copii și tinerime), cu C. G. Poenaru Bordea, cu D-tru Rădulescu magistrat, cu C. Petrescu inspector școlar peste 3 județe (Ialomița, Brăila și Râmnic) ba și cu Diamandi Manole din Brașov, care a răspuns că va aduce chiar el însuși la Silistra azeziunile ce le-ar putea face printre «confrații din Transilvania».

Se remarcă unul din scopurile Societății: o școală cu patru clase pentru juni și adulți, în orele de noapte iarna și în zilele de sărbătoare vara și a complecta biblioteca școlii pentru folosul național.

N'avem nici o informație, dacă s'a înființat sau nu școala pentru juni sau adulți, dar această activitate ce intră ca o preocupare permanentă în rosturile profesionale ale lui C. Petrescu, o vedem pusă în practică, în 1890, la Constanța, când înființează o *școală de adulți*, care este una din cele mai vechi școli pentru adulți dela noi din țară.

«Acolo, zice biograful bine informat I. N. Roman

«dascălul Costache» făcea cursurile noaptea cu tinerii și bărbații de toate neamurile».

Atâta activitate pe terenul culturii dobrogene numai cea pomenită până acum și încă se face dovada unui suflet ales, entuziast, devotat, activ.

Dar, după cum rezultă din actele aflate depe urma lui Costache Petrescu, el a intensificat și activitatea *Comunității române* din Silistra.

Aici se găsea Mitropolia Dârstorului, zidită de Grigore Ghica cel Dintâi, după cum se vede în hrisovul lui Alexandru Ipsilante, Domnul Țării Românești, între 1672—1674.

«Socotim Domnia mea și pentru Sfânta și Dumnezeasca Mitropolie din cetatea Dârstorului depe Dunăre, în care se cinstește și se prăznuiește hramul cinstului Cap al sfântului și slăvitului prooroc, înaintea mergătorul și botezătorul Ioan, fiindcă această Mitropolie a fost zidită și înălțată de răposatul Ghica Grigore Voevod cel dintâi (1672—1674), după puțința vremurilor de atunci».

Restaurată peste 80 de ani 1748—1752 de Grigore Ghica al II-lea, Mitropolia din Silistra și-a continuat viața, fiind înzestrată și de Alex. Ipsilante, Domnul Munteniei.

Această Mitropolie avea legături materiale și spirituale cu toți creștinii din jurisdicțiunea sa.

Astfel toți preoții români din Dobrogea au fost hirotonisiți de Mitropolia din Silistra, de aici primeau numirea și tot către această Mitropolie se îndreptau cererile de tot felul ale Creștinilor, ale Românilor, ca cei mai numeroși. De aici necesitatea unor comunități, în fiecare sat, având între altele și grija bunei întrețineri a bisericii din localitatea respectivă.

Comunitatea română din Silistra și-a depășit însă rolul ei, oarecum răstrâns.

Prietenia dascălului Costache cu Mitropolitul Grigore, care își căpătase scaunul și prin stăruința lui Petrescu, hotărîrea acestuia ca activitatea să se întindă asupra tuturor satelor românești, au făcut noua

instituție «Comunitate română din Silistra» să îndeplinească rolul unei alma mater :

«Prea cucernicilor părinți, cinstiți ciorbagii, exarhi și toți binecuvântații creștini pravoslavnici din comunele române ale județului Silistra, Pace !

Comunitatea Română din Silistra vă roagă să binevoiți a ajuta, fiecare după puterea și voia sa, cu ori ce vă va lăsa inima. Pentru aceste s'a trimis părintele Anghel Sachelarie și domnul învățător Dimitrie Stătescu cu această pantahuză.

Acest ajutor se strânge spre binele și folosul nostru Român și comunitatea nădăjduiește că veți primi cu bucurie și ca Români veți da ajutoare cât se va putea mai îmbelșugate și bunul Dumnezeu să ne ajute să ne putem lumina.

Preoții sunt rugați a umbla împreună cu purtătorii acestei pantahuze.

Silistra 1871, Octombrie 10

Iar părintelui i s-a dat un act în care se arată scopul și limita însărcinării :

«Comunitatea Română» din Silistra, în ședința dela 8 Oct., (deci cu două zile mai înainte de apelul trimis cinstiților părinți, an 1871), numește pe cuvioșia sa părintele Anghel Sachelarie ca revizor al comunelor din județul Silistra.

Cuvioșia lui va avea dreptul de a face revizie numai când comunitatea îi va ordona și când neapareate trebuinți va cere revizuirea și intra în cercul însărcinării sale.

Însărcinarea sa este: de a face observații preoților, dacă își îndeplinesc datoriile religioase în biserică și către popor; al doilea, dacă preoții îndeplinesc regulile date de Comunitate; al treilea va povățui pe popor să trăiască în pace să meargă în biserică, să-și dea copiii la învățătură. să fie credincioși lui Dumnezeu și Impăratului Sultan Abdul Azis. ca astfel să fim plăcuți lui Dumnezeu și oamenilor.

Prin urmare toți preoții — ciorbagii, exarhi și

tot poporul românesc din acest județ, sunt rugați să-l recunoască și să-l ajute la trebuință.

Dat în Silistra, 8 Oct. 1871

Sufletul acestei activități era tot Costache Petrescu după cum se vede din conținutul unui proces verbal din 12 August 1871.

«G. N. Neamțu ia cuvântul și interpelează urgente chestiuni *bisericești*: se adresează la președintele Comunității, spune că nici membrii comunității nu se adună regulat în ședință, după regulament.

Președintele C. Petrescu face aceeași observațiune și adunarea decide a se mai face o petițiune și a se da Caimacanului, cerându-i-se rezultatul «chestiunii bisericii Românilor din Silistra».

Peste două zile, se întocmește o petiție care este prezentată de către Comisiunea alcătuită din C. Petrescu, D. Stătescu, I. Teodorescu, Ant. Teodorescu și Gr. Pavelescu în frunte cu președintele comunității pr. Zaharia. Rezultatul ei nu intră în cadrul preocupărilor noastre, dar acțiunea întreagă verifică inimoșenia, autoritatea și priceperea dascălului Costache Petrescu.

Ne mai rămână ca din activitatea acestui dascăl apostol al școlii primare dobrogene, să prezintăm statisticele făcute de C. Petrescu în preajma anului 1870 în maturitatea lui de gândire, și muncă prodigioasă; dealtfel am amintit că aceste statistici sunt trecute în caetele rămase dela el.

Cea mai veche este «*Statistica Românilor din Urbea Silistra din anul 1870 Noembrie 26*» o lucrare nu tocmai completă, dar edificătoare. Ne înfățișează 249 capi de familie românești în Silistra lui, S37 suflete cu numele proprii, așa cum s'a pomenit cu ele.

Ca o curiozitate dăm câteva din ele: Abagiu, Anastasescu, Arabagiu, Botea, Bratu, Buzatu, Călinescu, Cărămidaru, Crăciun, Croitoru, Dan, Dinu, Dobre, Iliescu, Lețcae, Mocanu, Moraru, Moșu, Mămăligă, Mândru, Pândaru, Peștelung, Stroe, Voichiță, Zaharia, Zavergiu etc.

Statistica satului Oltina este scrisă citeț de părintele Anghel Sachelarie, la 1873 și arată 117 familii românești cu 779 suflete; este semnată de primarul Hagi Neagu și ajutorul său Ion Mitu, cu muiur (ștampilă), de pr. Sachelarie și preotul Nicolae (cu cirilice).

Ca nume avem : Adam, Andrei, Agraru, Bătală, Bălănică, Ciobanu, Croitoru, Culea — Gherghiniță, Ghergic, Manole, Marin, Onea, Onică, Popescu, Șchiopu, Șcher, Șerban, Țăranu, Zainea etc.

Statistica sătucului Cășla e făcută tot de pr. Sachelarie, semnată de primarul Costache Todor cu 29 familii — 127 suflete ; Arabagiu, Balaban, Băjenaru, Cazacu, Chioru, Găină, Moraru, Șerban, etc. nume de familii.

Statistica Beilcului arată 127 familii, semnate de primar, Gh. Manole, pr. Voicu (pe care l-am apucat în viață acum 33 de ani, și popa Ion cu cirilice).

Statistica Ostrovului este întocmită de institutorul Grigore Goșea, iscălit propriu cu acest titlu de «institutor» pe coperta caietului, sub. C. Petrescu, care semnează cu altă cerneală — director.

Pe acea vreme la 1874 Ianuarie, se găsea în Ostrov un număr de 294 familii românești — 1370 suflete; redăm câteva numiri pentru rezonanța românească a numelui : Adam, Anghel, Banu, Barbu, Bisioc (Busuioc) Briceag, Burlacu, Cântăbine, Cochirleanu, Cocoșelu, Cojocar, Coțofană, Croitoru, Dinu, Dogaru, Florea, Gâlceavă, Logofătu, Micu, Mocanu, Mogoș, Moșu, Mutăcasă, Neacșu, Olteanu, Pascu, Popescu, Sachelarie, Socoteală, Țăranu, Țiganu, Ursu, Varzăverde, Vlad, Zavergiu, etc.

În fine în ultimul caiet și ultima statistică a satului Bugeac, lângă Ostrov, găsim populație românească de 53 familii cu 230 suflete.

În total s'au găsit la 3762 suflete, români, cu numele, cu fapte — cu vorba, toți catagrafiați pe familii și sate, alcătuiind la un loc cartea de vizită și icoana unei românism autohton, ce nu poate fi contestat niciodată.

Ne mai rămâne opera didactică a lui Petrescu,

abecedarul pe care l'am socotit ca un document al muncii lui Costache Petrescu și ca o dovadă de rolul mare pe care îl avea întrebuințarea limbii românești pe acea vreme. Acest abecedar, este tipărit la *Rust-ciuc*, după cum am văzut :

Imprimeria Provinciei Danubiului 1874 și cu cheltuelile Mitropolitului Grigore!

Plecat dela croitorie, datorită însușirilor și necesităților locale, Costache Petrescu a muncit cu toată însuflețirea aproape 20 de ani la propășirea școlii românești dobrogene și la dezvoltarea conștiinței naționale, care au determinat atitudinea și activitatea unei întregi regiuni.

Sfârșitul vieții acestui animator cu o activitate variată, îi actualizează întregul trecut de muncă, și-l așează între cei dintâi și cei mai de frunte apostoli ai școlii înainte de realipirea Dobrogei la țara noastră.

Că influența activității lui a dăinuit peste vremea ce curge neconținut și pe nesimțite, este procesul verbal din 15 Iulie 1897, când inginerul Gheorghe Petrescu Durostoreanul, artistul gimnastic român Simion Petrescu, (frații săi N.A) Invățătorul Grigore Mușică și avocatul Marin Stănescu, lansează o listă de subscripție în scopul de a se redeschide școala din Silistra, ca și pentru a se ridica un modest monument marelui patriot al Românilor depe malul drept al Dunării, răposatului Costache Petrescu, aceluia a căruia 'școală pe vremuri, «ajunsese a atrage la cursurile sale mai toată populațiunea școlilor bulgare și greacă, ba și chiar vreo câțiva elevi Turci»¹⁾.

Acest lucru a îndemnat pe guvernul român să-l subvenționeze, iar autoritățile turcești s'o recomande oficial ca instituție de cultură și instrucțiune în Imperiul Otoman».

Lista de subscripție n'a avut răsunetul necesar, dar este un document al vredniciei acestui animator. Arătam mai înainte că jurisdicțiunea, autoritatea

¹⁾ Desigur că acestea s'au petrecut după 1877.

de control a lui Costache Pătrescu se întindea în toate satele românești și în toate școlile din jurul Silistrei. Am arătat deasemenea că în cataloagele școlii primare din anul școlar 1870—1871 au venit școlari în clasele II, III și IV-a. deci existau școli românești bine organizate.

Unde se găseau astfel de școli și când s'au înființat ?

Desigur că în toate satele de Români vechi dobrogieni au dăinuit școli românești, după cum vom vedea că, în toate satele de Români autohtoni până dincolo de Tulcea, au funcționat alte serii de școli particulare, cu sacrificiul aceleiași populații românești.

La Ostrov, câțiva klm. de Silistra, se semnalează o școală sub Grig. Mușică la 1874; iar cel care a făcut statistica populației ostrovene, pe care am văzut-o în caietele lui Costache Pătrescu, semnează institutor Grigore Goșa, va fi fost normalist sau seminarist, căci 6 din școlarii lui fuseseră primiți mai înainte la școala lui Costache Pătrescu în cl. III și IV. La Aidemir sat așezat în cealaltă parte a Silistrei, în susul apei tot pe Dunăre, găsim în aceeași vreme o școală în curtea bisericii, cu popa Tudorică cel Tânăr, urmează apoi o serie de învățători: Nicolae Bârciu, Dumitru Moldoveanu, Gheorghe Pătrescu, fratele lui Costache Pătrescu, Dumitru Stamatescu, Marin Stănescu (ajuns mai târziu avocat), și ultimul Tudor. Popescu, sau Tudorache cum îl numeau oamenii și care a fost izgonit de la școală de noul stat la 1878.

Această școală a avut o activitate bine dovedită, deoarece câțiva elevi au trecut la Silistra, apoi la școlile secundare din România.

Alt centru de cultură românească și de o hotărâre care verifică vrednicia și persistența locuitorilor a fost Școala din Turtucaia, înființată la 1821, când «dascălul Pahomie învăța pe copii cu litere cirilice»; urmează un șir de dascăli și învățători, unii dintre ei cu o cultură deosebită, toți tocmiți de locuitori, așa cum cereau necesitățile timpurilor și legăturile comerciale pe care le aveau turtucaienii, ca pescari consacrați.

crafi pe tot lungul Dunărei, ocupațiune care impunea oameni luminați. De altfel priceperea și fama turtucăienilor mergea până la Tulcea pe tot litoralul fluviului, căci de primăvara și până toamna târziu, luciul Dunării era o dantelă de năvoade, malurile cu corturi, înfățișare de trupe în biuvac.

Raporturile comerciale i-a silit pe turtucăieni să treacă dela răbojul tradițional la cifrele învățaturii de carte, ușor de mânuit pentru cine le pricepe așezarea.

După Stefan Pahomie dela 1821 se pomenește ca învățător la Turtucaia dascălul Mihail, ajuns preot și decedat în 1835; pela 1850—1856 a funcționat Gavrilă Bănescu din Câmpina, iar dela 1858 dascălul Stefan Nicolae. După dascălul Stefan Nicolae urmează Vasile Borănescu din Buzău la 1864—1868, Nicolae Lăcătuș la 1868—70; în vremea când se dăduse la tipar abecedarul lui Petrescu, la tipografia românească dela Rusciuc urmează Ion Crețulescu pela 1870—72; Vasile Borănescu, care funcționase dela 1864—68, se reîntoarce și funcționează între 1872—74. Intre anii 1874—75 funcționează Petre Bozianu, iar dela 1875—1883, Dumitru Petrescu, dela 1883—84 Ion Barițiu din Sibiu, în acelaș timp, începând cu 1881, funcționează și o școală de fete cu Ana Petrescu.

Incepând cu 1884 și până acum câțiva ani, a funcționat G. Ionescu, care a avut fericirea să ia parte la sărbătorirea a 100 de ani dela înființarea școlii românești din Turtucaia.

Dacă celelalte școli românești depe malul Dunărei, căzute sub stăpânirea statului bulgar au fost desființate, cea dela Turtucaia a rămas permanent la datorie, fiind însă subvenționată de statul nostru, personalul didactic absolvent dela școlile normale, tot așa cum s'a procedat cu o bună parte cu școlile din Macedonia.

În jurul Cernavodei, iau ființă alte școli între care pomenim pe cea din Rașova, cu învățătorul Chirescu, fiul lui Hagi Chirea, Ciorbăgiul (primar), al aceluia sat. Dascălul Dimitrie Chirescu a fost alcătuit din aceeași

simțire, energie și simț de apostolat ca și Costache Petrescu.

L-am găsit în notele anterioare ridicat ca membru activ al Societății din Silistra «Societatea Română de cultură și limbă», semnat Dimitrie Cyrescu, institutorul român dela Rasova, ajuns mai târziu preot în Cernavodă.

Vieața și eforturile preotului Chirescu se apropie de același alt emul și au trecut dincolo de marginile Dobrogei: «Acum un veac și mai bine, un Român din părțile Ialomiței, Chirea Iorga trece Dunărea și se așează în satul Rasova; știa carte românească și cântările bisericești, învățate la numeroasele școli înființate pe acea vreme în Muntenin de vestitul călugăr, Macarie Cântărețul.

Chirea Iorga ajuns cântăreț la Rasova, deschide o școală românească, ba mai mult: fiind falnic, vioiu ajunge ciorbagiu, primar. Ca și fiul lui Petrică Mihail, Costache Petrescu dela Silistra, așa și Dimitrie, fiul ciorbagiului Hagi Chirea dela Rasova, prinde repede vorbirea și scrierea limbilor acestui colț de pământ și ajunge învățător în locul tatălui său.» Mai întâi este numit învățător la Aliman la 1869, sat vecin, după doi ani lasă acolo pe altul, pe Nicolae Barban ¹⁾ și vine învățător în locul tatălui său plecat dintre cei vii. Dimitrie Chirescu, nu stă decât trei ani învățător, căci vrednicia și cultura lui, dar și certurile ce erau la Cernavoda îl ridică și este onorat cu cinul de preot în această localitate de către Mitropolia din Silistra.

Activitatea lui se desfășoară și se întinde pe acelaș plan ca și cea din Silistra, înființează peste tot locul școli românești cu învățători luați dintre dascălii bisericii; la Cochirleni, sat între Rasova și Cernavoda, la Seimeni, mai jos la Cernavoda și mai jos la Topalu spre Hârșova, la Mârleanu, la Vlahchioi,

El controlează școli, sfătuește, îndeamnă și ține, trează conștiința și însuflețirea pentru cartea românească. Tot el este cel dintâiu slujitor al altarului

1) Trăește și azi la Rasova.

care primește armata română cu pâine și cu sare și cu lacrimi în ochi de bucurie la 1878; iar la terminarea podului de peste Dunăre a slujit și a vorbit așa de frumos încât Regele Carol I-iu, așa de cum-pănit la gesturi, n'a putut ca să nu-l îmbrățișeze.

Odată cu venirea la Cernavoda, a înființat și școala românească într'o cameră de lângă biserica Sf. Nicolae ce exista acea vreme. În acea cameră se adunau copiii de învățau buchele cu dascălul bisericeii, pus de preotul Chirescu sub controlul lui.

După realipirea Dobrogei preotul Chirescu este mentorul serviciilor religioase din toate părțile Cernavodei și poftit la toate slujbele religioase până la mănăstirile Cocoș și Celic-Dere, ce se află în apropiere de Tulcea. Despre școala dela Cochirleni avem încă un informator (Lamura 1928): «Tatăl meu după ce s'a așezat în Cochirleni în anul 1874, a ajuns ciorbăgiul satului, adică primar; în această calitate cu ajutorul bunilor români din acel sat, cel dintâiu lucru pe care l-a făcut a fost înființarea unei școale sub controlul preotului Chirescu, ce se găsea ca un fel de revizor al regiunii.

Cel dintâi învățător la Cochirleni a fost dascălul Mitu, dăscălul bisericii cu leafă de una liră turcească pe an de elev. La el am învățat spune autorul acestei informații, buchele latinești și cele chirilice, cântările bisericești și rugăciuni. Odată cu această școală, sau poate și înainte s'a înființat școala din Cernavoda de către preotul Chirescu. Pe timpul războiului 1877—78, preotul Dimitrie Chirescu, a fost silit să officieze serviciul divin în rusește. Totuși acest român chiar în timpul ocupației rusești la începutul toamnei 1878, în ciuda dușmaniei rușilor a găsit de cuviință să reînființeze școala românească în Cernavoda.

Pe atunci școala din Cernavoda funcționa într'o cameră din dosul locuinței preotului și era anume construită pentru școală. Catedra era pe un pedestal înalt lângă un perete al clasei la care te suiai pe vreo 5 trepte. Dedesuptul catedrei era carcera. Sala de clasă era mare, spațioasă, podită cu scânduri, cu ferestre

mari. Imi plăcea mult să stau în mijlocul băeților, ceva mai mici ca mine și în mijlocul bâzâitului acela de albine ce-l făcea cu cititul școlarii mei.

Preotul avea grijă să vie în fiecare dimineață ca să-mi dea îndrumările trebuitoare și să dea porunci școlarilor ca să fie cuminți și să mă asculte, căci și eu nu aveam decât 13—14 ani, zice autorul acestor informații Dumitru Nițescu ajuns mai târziu învățător, unul dintre învățătorii vrednici ai județului Tulcea.

În această școală ne-au găsit armatele române, au fost primite de preotul Chirescu, în fruntea populației cu manifestații de bucurie neînchipuită.

Intr'o zi, școala mi-a fost inspectată de Ioan Bănescu, noul revizor școlar al Dobrogei, pe care l-am dus la preotul Chirescu.

Acesta îl primi cu mare bucurie zicându-i: «bine ați venit Domnule Revizor, Dumnezeu mi-a dat bucurie să trăiesc și să văd aceste locuri uitate de Dumnezeu și lipite acum la scumpa noastră Românie. Pot să zic ca bătrânul Simion: acum slobozește în pace pe robul tău, că văzură ochii mântuirea mea. Fiți bine-venit la casa mea, totuși ce vă rog să trimiteți un învățător bun, care să ne lumineze copiii», ceiace s'a și făcut în curând.»

Să ne coborîm acuma în josul Dunării spre Hârșova cu Varoșul lui, unde la 1857 se găsea un fel de Consulat sub conducerea unuia numit Țârcă și de aci la Măcin, unde am amintit că pela jumătatea veacului trecut se găsea o biserică.

Brăul din sate cu autohtoni te urmărește ca un alter ego Ciobanu, Gârliciu, Dăieni; Satul Nou, Ostrov, etc. etc. Aici la Ostrov (am pomenit deseori numele Ostrov, dar acolo era vorba de Târgușorul Ostrov de lângă Silistra. S'a înființat o școală foarte veche cu un șir întreg de dascăli de biserică, grămatici de ai timpului, veniți desigur, pela puntea aceia de trecere a oilor, numit Vadul Oii, între Hârșova și Piua Pietrei.

Astfel găsim pe dascălul Chican pe la 1855—60; Popa Martin pe la 1860—71, Stan N-lae, acesta numai cu 4 clase primare pe la 1871—74 și în fine Lilipan Nichifor de la 1874—79, când vine normalistul Francisc Enășescu.

Mai în jos pe cursul Dunării, dar și ceva mai la o parte dincolo de satul Carcaliu, sat lipovenesc de pescari, la poalele munților Măcin, este așezat satul Greci, sat românesc, dar și cu alte naționalități, cu renumite cariere de piatră.

Școala românească de la Greci s'a înființat la 1870 în curtea Bisericii ortodoxe, construindu-se chiar un local de școală din nuele lipit cu pământ.

Cel dintâi învățător Drăghici, plătit de părinți ca să predea copiilor scrierea și citirea, este urmat de Popescu și alții.

În apropiere de Isaccea, se găsește mănăstirea Cocoș, înființată la 1830 de către călugării români ce veneau pe jos de la Sfântul Mormânt.

Pădurea minunată, poziția frumoasă și fără pereche, i-a făcut pe schimnicii vremii să se oprească din drumul pribegiei și să se așeze pe acele locuri, să-și adune material și să clădească o sfântă mănăstire. Unii din acești călugări evadau; — omenescul sau doriuța de a propovădui cultul Domnului îi făcea să plece prin sate și să se așeze vremelnic. Astfel cei dintâi învățători din Niculițel au fost călugări arătați. Lucru precis se știe că la 1868 primăvara, Dascălul Ion din Măcin, a venit cântăreț la biserica din Niculiței, a strâns vreo 20 băieți în casa lui Penu Bouroș, înființându-se astfel școala din acest sat; mai târziu s'a mutat în casa parohială și i-a învățat carte acest dascăl Ion fiind tocmit cu 50 lei turcești (1 leu egal cu 20 bani de astăzi) de copil, și o baniță de grâu pe an. A stat învățător 2 ani, după care a venit călugărul Serafim și a funcționat în casa babii Stoiiana; după un an, alt învățător — dascălul Simion — care preoțindu-se a fost urmat de mocanul Damaschin. Cursurile se țineau în casa lui Toader Moldo-

veanu, iar plata pentru învățătură era aceeași ca și în trecut. Copiii se ocupau cu cefitul ceaslovului, al Psaltirei, cu toate rugăciunile de folos. În iarna lui 1878-79, avem aici școală oficială românească cu Nichifor Ludovic, care a stat la Niculițel până la sfârșitul carierei sale.

Avem un alt caz, care iese din comun, dar care va fi fost normal atunci: la Parcheș, Dumitru Pădureț, înainte de 1878, a adunat copiii chiar în casa lui și-i învăța carte el singur.

Prin aceste știri, despre satele cu școală românească înainte de 1878, am amintit numai pe acelea de unde avem informații precise, documentate.

Ne apropiem de Tulcea, unde în treacăt, am amintit de învățătorul Andrian.

În cancelaria școlii de băieți No. 1 din Tulcea, se află un tablou cu chipurile lui Const. Andreian, inst. director, Ion Costescu inst. p. II, dirigintele corului, Vasile Sotirescu, fost președinte al comitetului, precum și a lui Vasile Avramescu, fost casier al aceluiași comitet, iar dedesubt stă scris: «La școala română din Tulcea sub stăpânirea străină a Dobrogei și în anii imediat după anexarea provinciei la România, când școala deveni sc. prim. No. 1 de băieți, se găseau ca institutori la cl. III și IV. C. Andreian ca director, Ion Costescu la cl. I și II, care conducea și corul școlii.

Sub Turci și sub ocupațiunea rusească din 1877-78, aceste instituții au fost subvenționate de guvernul român ca și toate celelalte școli românești din dreapta Dunărei, — Silistra — Turtucaia, etc. Corul școlii a participat la primirea armatei române și a autorităților civile, prin serbări și prin serviciul divin ce s'a făcut la Catedrala Sf. Nicolae în ziua ocupării 10/23 Noiembrie 1878, când se arboră și drapelul național român pe palatul administrativ din Tulcea, în aclamațiile entuziaste și nesfârșite al populațiunei.»

După C. Teodorescu¹⁾, la Tulcea, înainte de 1877 au funcționat ca învățători: Ion Filoti (dascălul Ioniță),

1) C. Teodorescu, Conferințe asupra Dobrogei 1897.

C. Andreian, cu 6 cl. liceu, I. Costescu seminarist din Ismail și Nifon Bălănescu, venit dela Mănăstirea Căldărușani. Școala era întreținută de o comunitate școlară în frunte cu Manea Giuglea. După moartea acestuia, Comunitatea școlară din Tulcea a fost condusă de V. Sotirescu, preot A. Negru, Sava Dumitriu, V. Avramescu, Dumitru și Petre Darie, Ardeleanu. Nifon Bălănescu pe care îl găsim funcționând în Tulcea,—a înființat în 1874 școala din Măcin, și imediat după aceasta pe cea din Babadag. Activitatea acestuia a fost asemănătoare cu a lui Costache Petrescu și a pr. D. Chirescu; căci din toate relațiile și însemnările de școală românească de până acum, se profilează imaginea vie a lui Costache Petrescu, neastâmpăratul ocrotitor și inițiator al tuturor instituțiilor românești din jurul Silistrei, apoi a lui Dumitru Chirescu, cu acelaș neastâmpăr și ideal verificat prin muncă dar și prin răspunsul din ziua când revizorul Ion Bănescu i s'a prezentat; urmează în rândul lor Nifon Bălănescu, care fie pentru a rescumpăra un trecut, fie sub imboldul creștinismului, taie nordul Dobrogei prin școala dela Măcin, o înființează pe cea dela Babadag, pentru ca să-și continue activitatea la Tulcea.

După ei se încadrează tot șiragul acela necunoscut de preoți, dascăli și călugări, care pentru a-și câștiga pâinea, câte o baniță de grâu și câțiva lei, sau o liră în alte cazuri, dar și sub imboldul românismului, au învățat pe copiii oamenilor bucoavna, Ceaslovul, de unii chiar rânduiala bisericească.

CAP. VI.

Școala primară dobrogeană după 1878

Pe cei dintâi învățători titulari — veniți în Dobrogea — după războiul dela 1877, îi văd în lumina sufletului: unii dintre ei tineri — abia eșiți de prin școlile normale din București și Iași, sau din seminariile Hușilor și a Ismailului; alții mai încărunțiți, vechi școlari dela Academia Mihaileană și dela Preparandiile Ardealului, — toți băjenari din Basarabia sudică pe care o pierdusem atunci. Toți aceștia s'au luptat, cu asprimea frigului cu nevoile vremii, în iarna lui 1878 și primăvara următoare ca să ajungă la Constanța, în pustiul de du-te vino ce rămăsese în Dobrogea, sau să primească îndreptări dela Tulcea, pentru a-și începe lucrul. Li văd pe toți acum, care și unde au descălecat din locurile basarabene:

*Ioan Donea*¹⁾ (cu Academia Mihaileană 1857) vine dela Satul Nou, Bolgrad, la Beștepe sat românesc pe malul Dunării între Tulcea și Mahmudia;

1. *Ioan C. Brătescu* cu Școala Normală Vasile Lupu din Iași 1873, tatăl geografului C. Brătescu dela Universitatea din Cernăuți, dela Tigheciul Cahulului, la satul Câșla în marginea Tulcei, sat vechiu românesc, cu un mic popas la Osmancea Constanța, sat de tătari — unde vieața era peste puțină de împăcat.

2. *Nicolae Ludovic*, normalist București 1876, dela

¹⁾ În anuarul Școlii Normale Iași 1926—27, la pagina 20 între cei dintâi absolvenți ai Școlii Preparandale l-am găsit pe Donea Ioan — au absolvit 15 — În anuarul Școlii Normale Vasile Lupu Iași, No. 4 pe anul 1928/29 l-am găsit ca absolvent pe I. Brătescu, între alți 31.

Muravlevca Bolgrad la Niculițel acel sat românesc, cu vii renumite, în apropierea mănăstirii Cocoș.

3. *Carol Vișinescu*, normalist din 1876 cu normala V. Lupu Iași, dela Nerușai Ismail la Chilia Veche, apoi la Sinoe, sat mare bulgăresc. Domnul Carol Vișinescu trăiește și astăzi, a fost un învățător eminent și are frumoasă gospodărie de model.

4. *Petre Dima*, seminarist 1873, din Ismail—dela Caragaci—Bolgrad, la Somova Tulcea, sat românesc, iar mai târziu la Ghindărești Constanța, sat de Lipoveni.

5. *Gh. Ghisenco* normalist Iași 1876, dela Capaclia-Rizești jud. Cahul, la Jijila Jud. Tulcea, pe malul Dunării mai sus de Măcin, apoi la Turcoaia, alături.

6. *Natalia A. Petru*, cea dintâiu dascăliță venită din Basarabia, dela Tomai-Cahul, la Oltina în satul părintelui Sachelarie—ajutorul lui Costache Petrescu; acelaș drum l-a urmat și soțul său.

7. *Atanasie Petru*, seminarist dela Iași 1863, trecând mai întâiu prin Engezul Mare, sat. ce se desființă și bun desființat a rămas,— nici pietrele cimitirului musulman nu mai există.

8. *Constantin Condrea*¹⁾ norm. dela anul 1871, Furmanca și Chitai prin Bogdănești Tutova la Dobromir Vale-Constanța, unde a stat până la pensie;

9. *Ion Negrescu*²⁾ norm. Iași 1872, dela Bolgrad la satul românesc Coslugea, jud. Constanța.

10. *Gheorghe Ștefănescu*³⁾ sem. Iași 1871, părintele eroilor învățători ofițeri, Petre și Traian Ștefănescu, dela Leova-Cahul la Topraisar-Constanța... la Satu Nou.

11. *Gheorghe Popa Ghibănescu* tot normalist dela Carol I București 1872, dela Noul Caragaci-Reni, la Topal pe Dunăre jud. Constanța.

12. *Ion Soltescu* tot cu două clase dela Academia Mihăileană 1863, dela Endec Burnu și Cișmeaua

1) La No. 16 în Anuarul Sc. Normale Iași 1928/291 pag. 9.

2) La No. 13 " " " " " "

3) La No. 17 " " " " " "

Văruită jud. Ismail — la Osmanfacă jud. Constanța, unde stă foarte puțin și trece la satul Cusgun.

13. *Dumitru Cârjeu* dela Chilia Nouă jud. Ismail la Seimenii Mici.

14. *Grigore Rozoleanu* norm. 1876 Iași, din Basarabia la Seimenii Mari jud. Constanța, sat lângă Cernavoda.

15. *Const. Popescu* sem. Huși 1858, dela Smulți Covurlui la Satu Nou Constanța.

16. *Petre Popescu*, norm. București 1877, dela Babele-Basarabia la Bugeac.

17. *Gh. Eufușescu*, norm. Iași 1886, din Basarabia la Ciobanu șc. de băieți.

18. *Francisc Enășescu* norm. Iași 1871, dela Colibaș Bolgrad la Ostrov.

19. *Matei Neculau* seminar Ismail 1879, vine la Luncavița Tulcea.

20. *Gh. Voiță* Academia Mihaileanu Iași 1864, dela Vadul lui Isac Cahul, la Rasova.

21. *Teodor Mârza* norm. Buc. 1875, dela Baimaclia la Mârleanu-Constanța.

22. *Elena Grecu* cu patru clase prim. 1872, la Chilia Veche șc. de fete.

23. *El. Eftușescu* școala secundară Iași 1875, la Ciobanu.

24. *Pangrate Mitichescu* norm 1876, la Vlăchioi Constanța.

Toți aceștia căliți în nevoi și în munca școlilor din Basarabia, oameni cu carte cum nu se găseau alții, cu gospodăriile în spinare și copiii de mână, abia la sfârșitul lui Aprilie 1879, când razele căldicele ale soarelui le-au îngăduit să înceapă învățătura, fără foc, având în loc de bănci scânduri pe patru pari, bătute în pământul clasei, drept table de scris o cutie cu nisip, au deschis cele dintâiu școale oficiale românești în satele dealungul Dunărei, 43 sate și târguri.

S'au înființat școli și în satele cu neamuri amestecate, dar acestea s'au închis curând (Enghez, Osmanfacă); vieața lor, floare efemeră. Invățătorii de acolo au rămas ca notari o bună vreme, apoi au fost

trimiși în alte părți. Școlile din satele românești și-au urmat drumul croit, căci ele se sprijineau pe începuturi vechi de școală românească, așa cum am arătat, și mediul încunjurător le era mai prielnic. Invățătorii veniți în acea epocă au muncit cu atâta simțire și dragoste de meserie, încât bătrânii satelor de astăzi, câți au mai rămas, le pomenesc numele cu un respect apropiat de sfințenie; — numele și sufletul lor plutește încă în aceste sate, unde și-au dat obolul și suflet din suflet.

În acel sfârșit de an școlar dela 1879 și 79/80 au fost înființate următoarele școli în ambele județe:

Bugeac, Satu Nou, Coslugea, Oltina, Cusgun, Mărculeanu, Aliman, Vlăchioiu, Rasova, Seimenii Mari, Seimenii Mici, Topal, Ciobanu, Gârliciu, Bărăgan, (Osmanfăcă, Topraisar, Enghez desființate imediat) și în toate orașele: Mangalia, Cernavoda, Hârșova, Medgidia, Ostrov, Constanța,—la orașe s'au înființat separat școli de fete și de băieți, 29 școli; iar în Tulcea, Malcoci, Mahmudia, Câsla, Samova Niculițel, Luncavița, Văcăreni, Jijila, Greci, Garvan, Meidanchioi, Satul Nou, Hăgilar, Ostrov, Chilia Veche, Tulcea, Babadag, Isaccea, Măcin, Sulina,—la toate orașele s'au înființat și școli de fete. Toate satele amintite sunt de autochtoni, afară de Beidaud, unde s'a înființat școală, satul fiind locuit de Bulgari și Găgăuți. Repet *total 55 școli primare.*

Cu începutul anului școlar 1880—81, capătă viață și alte școli, tot mai în fundul Dobrogei, în sate de Români și de Bulgari: Urumbei, Nalbant, Lunca (Canlăbugeac) Sinoe (Casapchioi), Beștepe, Mihai Vițeazu, Zebil (români și bulgari) toate din jud. Tulcea; iar în jud. Constanța, Beilic, Băneasa (fost Parachioi, satul banilor), Gârlița, Esehioiu, în total 11 școli noi.

În aceste sate, ca și în cele care se înființaseră mai înainte școli, au început să se clădească localuri spațioase și igienice—mai mult încă, s'a dispus de către prefectii depe atunci, ca să nu se mai înființeze nici o școală rurală decât acolo unde sunt localuri proprii.

In anul 1881—1882 se mai înființează încă 16 școale, precum urmează: Niculițel școala de fete, Sarighiol, Calica, Cataloiu, Cârjelari, Turcoaia, Pecineaga (fete), Principele Mihaiu (Baschioi sat de bulgari), din jud. Tulcea; Corbul (Gargalâc mic), Gârlița (școală de fete) Negureni, (Caranlâc cu Români vechi dobrogeni), Lipnița, Canlia, Almalău (bulgari) școală de băieți și de fete și Saraiu sat românesc, din județul Constanța.

In anul școlar 1882—83, iau ființă alte nouă școli în centru Dobrogei, în regiunea ocupată de Bulgari și Germani: Ceamurlia de Sus, Caramanchioi, Frecăței, Ciucurova (Germani), Ceamurlia de Jos, Istria (Caranasuf), Pandurul (Potur), Dobromir Vale și Ferdinand I, (Caramurat) cu Români, Tătari, Germani—; cele 7 dela început în jud. Tulcea, cele două din urmă în județul Constanța.

In anul școlar 1883-84, Ministerul Instrucției înființează încă 9 școli în Dobrogea: Sarighiol, (Bulgari), Atmagea (Germani), Erișala (Români autohtoni și Bulgari), sat așezat pe malul lacului Razlem lângă Cetatea Enisala, Telița, în mijlocul unei păduri seculare și Meidanchioi, așezat în preajma aceluiași masiv.

Satul Nou școala de fete (Români) din jud. Tulcea, iar în jud. Constanța la Cetatea (Asarlâc), Șipotele (Ghiolpunar), Bulgari, Găgăuți și Români (desființată la 1889) Galița și Beilic.

In anul școlar 1884-85 se înființează o serie de școli de fete: Jijila, Dăeni, Văcăreni, Greci, iar mixte, la Topolog, Făgărașul Nou (toate sate românești), Cerna (Bulg. și Rom. amestec.), Murighiol (populație amestecată), și Camena toate din jud. Tulcea; Gârlici șc. de fete, Pandurul, Hamangia, și Dulgherul din jud. Constanța, în total 13 școale.

In anul școlar 1885-86 se înființează numai 2 școli, una la Rahman Tulcea, și alta la Tuzla județul Constanța.

La 1886-87 3 școli: Vulturul (Cartal) Rachel și Casimcea.

In 1887-88 nici una, iar în 1888-89 la Pisica și

Satu Nou șc. de fete. Să ne oprim la 10 ani de școală românească.

În acest timp, populația românească se înmulțește prin imigrare și prin împrăștierea făcută în locurile lăsate libere de emigranții Turci și Tătari. Pe lângă cele 120 școli pe care le-am amintit până aici, s'au înființat încă un număr mare, plătite de comune, care nu intră în numărul acestora de mai sus. Observăm că s'au înființat școli românești oficiale pe brâul de sate de pe malul Dunărei ca și pe malul Mării, unde am găsit pe autohtoni înainte de 1877, precum și în satele de Bulgari, Găgăuți și Nemți.

Nici o școală în sate cu populație de Turci și Tătari până la această dată. Cele înființate la Enghezu și Bărăganul (Osmanfacă) și-au întrerupt firul imediat, căci au fost greuțâți peste închipuirea omenească de mari, iar învățătorii numiți la început au trecut în sate românești.

Din anul 1889 am găsit niște însemnări oficiale, un dosar din care am extras notele de mai sus, precum și cele care vor mai urma. Ele erau scrise de mâna lui Ion Bănescu, după cum în alte cercetări cu privire la activitatea de revizor școlar al nemuritorului Eminescu, am găsit toate lucrările de cancelarie scrise de el însuși.

Din notările luate din dosarul dela 1889, am constatat că personalul didactic, alături de cei 24 de învățători pe care i-am amintit la începutul acestui capitol, era alcătuit din cea mai bună stofă: normaliști tineri, care au rămas permanent în Dobrogea, și pe care i-am apucat și noi cândva.

Dintre normaliști, amintesc :

1. Ioan Atanasiu, normalist Galați 1881, la Lipnița Constanța până la sfârșitul carierei.

2. Gheorghe Motorga, normalist dela Tg. Jiu 1885, la Nalbant, Bugeac, și Cuiugiuc.

3. I. Ionescu gimnazist dela Galați 1882, la satul Nou, Constanța, cu Ecaterina Ionescu, apoi la Deleni (Enigea) tot în jud. Constanța.

4. Atanase Vasiliu normalist Galați 1881, la Mârleanu.

5. Alexandru Romila, normalist dela Severin 1882, la Coslugea și Negureni (Caranlâc) tot din județul Constanța.

6. D. Gavrilescu normalist Iași 1878, la Gârliciu Constanța.

7. Ana Cinschi, cu școala greacă dela Ismail 1881, la Gârliciu școala de Fete.

8. Nicolae Andreescu normalist dela Galați 1882, la Beilic, unde a rămas mai bine de 20 de ani, apoi Cochirleni și Cernavoda. Alături de Ioan Negrescu, pe care l-am amintit în prima serie sunt reușiți la examenul de avansare ce s'a ținut pentru învățători la 1903, din cei 10 reușiți la București. Nicolae Andreescu a fost un dascăl desăvârșit, iar activitatea lui a rămas și trăiește încă.

9. N. Muzicescu absolvent dela Școala Normală Carol I 1879, vine la Rasova și apoi la Gârlița.

10. Teodor Niculescu, dobrogean de origină, normalist 1881, a funcționat 3 ani la școala din Silistra 1882—1885, apoi a trecut în județul Constanța până la sfârșitul carierei.

11. Ioan Bănescu II, seminarist Iași 1884, la Saraiu.

12. Radu Topor, normalist Galați 1887, vine ca învățător la Sarinasuf, iar la 1889 îl găsim la Mahmudia, unde a stat până aproape de sfârșitul carierei; a fost revizor școlar al jud. Tulcea, după războiul cel mare, în vremea de sacrificiu.

13. C. Mihailescu, cu seminarul dela Ismail la 1880, vine învățător la Topalu p. II. apoi Jijila, unde la 1889 se găsea cu (14) soția sa absolventă a Azilului Elena Doamna;

15. Gheorghe Adam cu seminarul dela Socola-Iași 1880, vine la Urumbei (unde se găsea o școală de gard), loc pe care îl ocupa și la 1889;

16. Dumitru Timofte, normalist dela Bârlad, 1880, cu funcțiunea la Caraomer, foarte puțin timp, apoi E-sechioiu jud. C-ța, la Sarighiol și Beidaut jud. Tulcea.

17. Radu Moroianu, bacalaureat dela Brașov 1880

(avea 70 lei salar dela Stat și 40 lei dela comună) cel mai mare salariu plătit de comună îl găsim la Casimcea, centru mare ardelenesc;

18. La Mangalia, găsim pe Iosif Careisa normalist 1881, care funcționase mai înainte la Isaccea-Tulcea;

19. Vasile Popescu, cu seminar și școala normală 1881, vine la Cerna, la Mircea-Vodă (Celibichioiu) Constanța, om de o energie extraordinară și un autodidact desăvârșit.

20. Negacinschi cu școala comercială dela Galați 1881, a funcționat la Slobozia-Brăila trece apoi la Atmagea-Tulcea și în alte localități, până la sfârșitul vieții.

21. Elena Popescu cu sc. profesională dela Brăila 1882, o găsim la Chilia Veche.

22. Constantin Popescu Măgureanu sc. norm. dela București 1883, trece prin Călmățuiu-Teleorman, vine la Jijila, iar la 1889 îl găsim la Chilia-Veche.

23. Elena Nour cu sc. centrală de fete Iași, 1884 vine la Lunca (Calnăbuceag), jud. Tulcea.

24. D. Nițescu normalist Galați 1885, îl găsim la Zebil, unde școala era înființată încă din 1880. Vin la rând acum doi ardeleni;

25. N. Neicu dela institutul pedagogic și theologic Sibiu 1885, vine la Prislava, apoi la Cataloi jud. Tulcea, trece în jud. C-ța, unde funcționează la diferite școli până în pragul pensiei.

26. Ilie Ștefan cu Preparandia din Arad, 3 clase, și Școala reală germană din Vârșeț, 1857, funcționează la Sipet Timișoara, ajunge comisar școlar în Transilvania la 1885, iar la 1889 îl găsim la Ciucurova (sat nemțesc) jud. Tulcea.

27. Constantin Dinu normalist Galați 1883, la Șipote (Ghiolpunar), Gârlița, Bugeac, Mârleanu, Stupina, Pantelimon, de unde a eșit la pensie după o funcționare de 43 de ani.

28. Dumitru Boboc, urmează aceeași școală normală ca și Constantin Dinu,—sunt ostroveni,—a funcționat vreme îndelungată la Ostrov, apoi s'a reîntors

la Silistra după 1913; a funcționat aproape acelaș număr de ani ca și cel dintâiu.

29. Al. Alecu normalist Galați 1884, vine la Tuzla Constanța, apoi la Enisala Tulcea; mai târziu este numit profesor și director al Seminarului dela Babadag și Medgidia de unde iese pensionar după o muncă de 40 ani. Trăiește și astăzi în Constanța.

30. Alexandru Zăvoianu Școala Normală Carol I din București, 1888, e numit la Căramanchioi școala înființată în 1882.

31. Constantin Cornescu, cu 5 clase liceu, Iași, vine la 1886 la Topolog Tulcea.

32. Constantin Caraman, normalist Iași 1884, vine odată cu înființarea școalei dela Hagighiol Tulcea și a funcționat până acum câțiva ani la Cogealac Constanța, de unde a fost pensionat cu 40 de ani de muncă.

33. Al. Romila normalist Turnu Severin 1882, vine la Coslugea jud. Constanța, apoi la Cuzgun și în urmă la Negureni, pleacă în refugiu din 1916 și nu se mai întoarce.

34. Gheorghe Petrescu normalist Carol I 1888, vine la Pandurul-Potur și funcționează până după război la Ceamurlia de Jos.

Toți aceștia nu au venit odată, ci an după an, paralel cu înființările de posturi noi, sprijiniți de munca amintitului Ioan Bănescu, revizorul aprig și de temut al Dobrogei.

În adevăr, după plecarea lui Gheorghe Sion, — cântărețul dorurilor și al dragostei de neam — care a funcționat foarte puțin, Bănescu și-a închinat toată puterea de muncă și de jertfă pe care numai acela care are sufletul întocmit ca al său o poate simți, colindând într'o lună de zile, dela Ostrovul Silistrei până la Tulcea. Nu dascălii, dar toți cei de altă slujbă, tremurau la numele lui. Energic până la violență nu s'a dat în lături de a lovi pe funcționarii comunali, care nu puneau toată stăruința la bunul mers al școalei.

Bănescu isbutise să fie ținut în această slujbă, prin vrednicia și faima muncii sale, vreme de 15 ani;

a fost schimbat de vreo două ori, apoi chemat ca să-și onoreze și continue munca începută.

Prin stăruința lui s'au ridicat localuri bune de piatră și cărămidă. toate cu cheltuiala locuitorilor. Apoi tot el aducea material pentru școli, hărți, tablouri și chiar ceasoarnice; o bogăție cum nu se afla în alte părți. Tot el atrase învățători buni, cărora le punea înainte un salariu sporit de 100 lei lunar, la care se adăugau și subvenții dela comună, începând dela 20 până la 40 lei lunar.

Mai era încă un femeiu care atrăgea pe învățători în acea vreme; în Dobrogea se făceau improprietări și învățătorul tânăr, om dela țară prin naștere legat de pământ, cerea loc în Dobrogea. Numiți în satele românești și în cele de bulgari, au primit câte 10 hectare; pe când unii profitori au fost improprietăriți în satele turcești și tătărești unde erau pământuri mai multe, cu zeci de hectare.

Energia lui Bănescu a prins bine ca și pământul de colonizare: cel dintâiu a menținut pregătirea profesională a învățătorilor, căci făcea lecții cu dânșii, așa cum ar fi făcut cu copiii de școală, iar improprietărirea chiar după ce salariile din Dobrogea au scăzut, i a ținut pe învățători legați de locuri și de școală. De altfel cea dintâi legătură este cea adevărată, căci este legată de însuflirea și de înțelegerea rolului pe care cineva știe să-l onoreze.

Ne apropiem de anul 1893, când prin noua lege a învățământului se desființează școalele de fete care luaseră ființă mai înainte, iar învățătoarele trec în posturile al II-lea sau al III-lea în școalele de băieți, care devin mixte.

Pleacă și Ion Bănescu din revizorat. Dar un gând nou, isvorât din nevoia și grija ca viitorul învățător de sat să fie luat chiar din mijlocul populației dobrogene, gând arătat de Ioan Bănescu celor dela conducerea țării, a luat viață în 1893, prin înființarea celei dintâi școale normale de băieți în Constanța, cu elevi adunați de prin sate, chiar de Bănescu.

Asfel începu Școala Normală din Constanța la

1896, sub conducerea lui Bănescu, cu profesorii: Măgură, Malcoci Petrescu, Institutorii Mohor, Costacea și alții, având ca limbă de predare Limba Română și ca obiecte între altele, limba turcă și bulgară. Această școală da dreptul celor dintâi absolvenți să fie institutori, iar ceilalți învățători. În aceeași vreme, se ține la Constanța un examen pentru învățătorii care doreau să fie trecuți institutori, măsură luată atât din cauza lipsei de personal la orașe, cât mai cu seamă pentru a se curma neînțelegerile permanente, isvorâte din pricina legii școlare dobrogene, care avea o anumită normă referitoare la personalul didactic.

Prima școală normală din Constanța, cu elemente locale, ar fi făcut minuni, pentru că în fruntea ei era un om cu însușiri neobișnuite, energie, putere de muncă și pricepere în conducere, dacă după trei ani de funcționare n'ar fi fost desființată și elevii trimiși la Câmpul Lung și în alte părți. O parte din elevi, cei mai nedeprinși cu depărtările, s'au lipsit de școală și au ajuns funcționari în toată Dobrogea, iar alții au continuat școlile, unde au fost trimiși și ne-au dat pe învățătorii de glorie a școlii dobrogene.

Dar despre înțelegerea și munca pricepută a generației de învățători din prima epocă, vom reproduce articolul D-lui Stoicescu, Membru al Curții de Apel din Constanța, «Invățătorii dobrogeni și Magnum Aetiologicum din revista «Analele Dobrogei» anul 1928.

«Cei care privesc lucrurile superficial, contestă sau reduc rolul învățătorimii noastre în marele opere naționale, ca formarea și unitatea limbii, ridicarea stărei economice a poporului și rolul avut în războiul pentru Unitatea națională, opere ale ultimelor două generații.

Și cu toate acestea...

Nu trebuie să uităm, e așa aproape de noi, învățătorimea a răspuns mai mult de cât generos la apelul Regelui Ferdinand și a dat un număr foarte mare de ofițeri în marele nostru război pentru Unitatea Neamului.

În ceiace privește ridicarea stării economice, se cunoaște opera lui Haret, care, în tot ce-a făcut s'a

sprijinit pe concursul lor și devotamentul învățătorilor.

Iar dacă e vorba de o contribuție la formarea și unitatea limbii românești, trebuie să se știe că Marele Hajdeu n'a început opera sa Aetimologicum Magnum decât după ce și-a asigurat colaborarea învățătorimei. Sunt martori cele 18 vol. de Folklor, strânse de învățători la apelul lui Hajdeu, făcut între 18^o4-85».

După ce autorul lămurește chipul cum se formează limba în popor «cuvintele se păstrează sau trăesc, sorb putere, își gradează sau își urcă tot adâncului evocator în legătură cu altele, în expresie». Reproduce apoi numele învățătorilor în ordinea alfabetică, care se găsesc în opera lui Hajdeu pag. 228-327 Vol. II, pentru cei din Constanța pag. 334-504 vol. 14 pentru jud. Tulcea, unde sunt grupate lucrările lor.

Din jud. Constanța :

Ioan Alexandrescu Aliman	I. Negrescu Parachioi
N. Andreescu Beilic	C. Măldărescu Rasova
G. Eutușescu Ciobanu	Gheorghe Ștef. Sat Nou
A. Vasiliu Mărleanu	G. Mihăilescu Topalu
G. Gavrilescu Gârliciu	Gheorghe Adam Urumbei
Atanase Petru Oltina	

Din jud. Tulcea :

D. Belinschi Carmanchioi	Teodor Mârza Pecineaga
C. Mateescu Cârjelari	V. Popov Sarighiol
D-na E. Boscu Enisala	S. Aișeanu Sarinasuf
M. Nicolau Garvan	I. Ceugă Sat. Nou pl. Sulina
I. Cristea Hagighiol	Gh. Chisenco Satul Nou
T. Paraschivescu Isaccea	St. Voinea Somova
I. I. Diaconu Luncavița	I. Plesnilă Turcoaia
Pr. Simion Murghiol	Gh. Tărălungă Văcăreni
N. Ludovig Niculișel	C. Nițescu Congazu

«Comunicările acestor învățători sunt datate între 21 Noembrie 1884 și 21 August 1885, ne aflăm în al 6-lea an după anexare».

Învățătorii ale căror nume le-am citat, vor fi fost unii fii ai locuitorilor din satele în care se aflau, alții

veniți de câțiva ani din vechile principate, iar alții transplantați din cele trei județe ale Basarabiei, atunci de curând smulsă României» zice autorul. Noi adăogăm, că o bună parte dintre cei pomeniți mai sus i-am văzut cum au venit' cu bagajele și copiii în spinare la 1879 din Basarabia, alții au venit mai târziu și nu e nici un localnic. Ei s'au încadrat însă și au știut să prindă din culorea locală a subtilității limbii românești, ceea ce a fost mai caracteristic și de bun simț, pentru ca răspunsurile lor să fi fost demne de trecut în marea Operă Națională Aetimologicum Magnum.

Cu acest prilej îmi revine în minte acea minunată doină¹⁾ din Dobrogea pe care o reproducem mai jos și din care se vede curăția și latinătatea vorbirei dobrogeanului.

*Vara vine, vara trece
N'am cu cine mai petrece.
Și cu cine am avut
Vai de mine l-am pierdut
L-a mâncat negrul pământ
La biserică 'n mormânt*

Din această perioadă de activitate amintită avem o dare de seamă despre școala dobrogeană, la sfârșitul anului 1896, când se găsea următoarea populație școlară.

Școli urbane cu 81 institutori și institutoare cu o frecvență de 3651 elevi.

Școli rurale 170 cu 178 de învățători și învățătoare cu 9592 copii.

Afară de aceste școli, se mai aflau în Dobrogea 2 gimnazii, unul la Tulcea cu 4 clase frecventate de 99 de elevi și altul la Constanța cu 2 clase frecventate de 72. elevi.

Școli primare private erau: trei grecești de băieți, 2 de fete, frecventate în total de 282 elevi și eleve.

Bulgărești erau 4 școli, una de băieți și una de fete și 2 mixte, frecventate de 616 elevi bulgari.

1) Culeasă de T. Burada în 1871.

Armenești, 2 școli mixte cu 73 elevi, una rusească de băieți cu 85 de elevi și alta nemțească mixtă cu 63 elevi și eleve.

În total 13 școli particulare, cu 1204 elevi și eleve. Școli turcești nu erau pe acea vreme; ei aveau pe lângă geamii anexate azile confesionale, în care alături de religie, se preda Coranul etc.

Cu așezarea nouilor coloniști dela 1893 până la 1898—99 s'au adus schimbări văzute și pipăite în Dobrogea. Sate românești răsar ca din pământ, iar în locul bordeelor mohorâte se ridică acum gospodării luminoase, care fac să te oprești în loc; o întrecere aprigă la muncă, așa cum face cel care își croiește casă nouă, și cum înțelege Românul s'o facă, atunci când are unde să se învârtească.

În partea Mangaliei, se înființează școlile despre care am spus mai sus că li se curmase viața; la Nordul drumului de fier Cernavoda-Constanța ca și în toată stepa dobrogeană se înființează 32 de școli, iar în orașul Constanța, la începutul acestei epoci, ia ființă încă o școală primară de băieți și una de fete No. 2.

Personalul învățătoresc în acești zece ani dela 1889—1899 se completează cu normaliști veniți dela școlile de peste Dunăre la care se mai adăogară unii necăjiți, martirii unor gânduri frumoase, care înferbântaseră multe minți începând cu 1897,—la care se mai adaugă și unii învechiți în câte un păcat, pentru care locul de ispășire era știut de mai înainte—Dobrogea.

«Te-oi da pe mâna dascălului», este refrenul mamei nesocotite care înspăimântă pe copilașul sburdalnicul și bun de joacă.

«Să-ți faci bagajul și să te pregătești pentru Dobrogea», i se spunea învățătorului, care avea de ispășit un păcat sau o credință.

Și dacă copilului nu-i nimeni pielea la școală, precum este amenințat acasă, apoi învățătorului, deocheat prin vorbe sau fapte nepotrivite locurilor și pregătirei sufletești a societății de pe acea vreme, i se da cea mai necăjită cătună din Dobrogea pentru pocăință. Și,

în adevăr se pocăia. Nu știu grație cărei împrejurări, singurătatea din satul bătut și uitat, conceputul despre datoria pe care îl aveau oamenii atunci, mâna de fier a lui Bănescu, care urmărea ca o obsesie pe învățătorul dobrogean, dar în orice caz, în Dobrogea se muncea pe capete de rămâneau minunați chiar cei căzuți aici așa ca din senin.

Tot în acești zece ani, se urmează cu construirea școlilor în fiecare sat, unde se găsea cu cale să ia ființă o școală nouă, mai ales în jud. Tulcea, unde Prefectul Nenițescu, în altă formă și cu autoritatea administrativă, depășise rezultatele revizorului Bănescu dela Constanța.

Am ajuns în preajma anului 1900. Asasinarea lui Mihăileanu de către Comitații bulgari a trezit un interes și mai viu pentru Dobrogea: un brâu de sate românești, întemeiate de veterani și fiii acestora, acopere zi după zi zona de hotar și mai departe satele minoritare, unde se găsea pământ, dela Ostrovul Silistrei până la Mangalia.

Tot acum sosise și altă vreme, ca urmare poate și a secetii din 1899—900, cum și a speculanților care nu mai aveau frâu în legătura lor cu populația majoritară din acea vreme:

Atunci s'au înființat tot felul de tovărășii, a început epoca Băncilor populare, a bunelor învățături de dincolo de pragul școlii primare—cercurile culturale—marea epocă de renaștere și glorie a lui Haret.

Dragostea de a învăța carte se întinde tot mai departe în Dobrogea, cum nu s'a pătrecut în alte părți ale țării. Venirea lui Haret în Dobrogea la 1904 și vizitarea școlilor dela Ostrov, Oltina, Dobromir, (dansuri naționale cu copiii bulgari), Cetatea (Asarlâc), serbare școlară în fața a 10 sate, vizitarea Adamclisului a Peșterei și altor școli din Nordul județului, a umezit multe priviri, a sădit multe nădejdi, a isvodit multe hotărâri.

Un ministru să vie prin locurile acelea, prin înfundăturile neumblate, a fost strașnic lucru pentru popor. Primirea lui Haret, care venise să se încredințeze

de opera îndeplintă a prefectului Scarlat Vârnăv—despre care auzise ca de un basm, om de rară hotărâre pentru bine, a egalat cu primirea lui Vodă. Atunci se înființase în fiecare sat Comitete școlare ca să strângă bani pentru clăditul școlilor și să adune material, piatră și var necesare clădirilor.

Noi nu credem în minuni, căci minunile sunt povești de ale copilăriei și totuși sub ochii noștri s'au petrecut în Dobrogea minuni. Un cătun și după dânsul altul, se împodobiră cu cele mai frumoase și arătoase clădiri de școală, cărămidă arsă, ferestre mari și luminoase, ca niște ochiuri liniștite de apă, și cu grădini de model împrejur.

Scarlat Vârnăv, prefectul, a plecat odată cu partidul, s'a reîntors mai târziu din nou, împreună cu vrednicia lui Paul Pașa, revizor școlar, inimos; dar dragostea de progres, ambiția și îndemnul de o parte, nevoia de învățătură de altă parte, au dat imboldul să se ridice an după an, școli noi. Astfel în regiunea Adamclisi s'au ridicat 10 școli în doi ani. Ca un exemplu de înțelegere, dau acțiunea de mai jos:

Sătenii din Șipotetele (Ghiolpunar) și Nastradin au cerut în 1904 să li se înființeze câte un post de învățător. «N'aveți local» li s'a răspuns, pentru ca în 3 luni de zile să-l dea în primire cu banii plătiți numai de locuitori, localuri ce se găsesc și astăzi.

Din această înțelegere și întrecere între sate de la 1903 până la 1909, au luat ființă 60 de școli rurale cu localuri noi în jud. Constanța, și 49 în jud. Tulcea. Tot atunci, începând cu 1907 s'au înființat posturile 2, 3, 4, ca o complectare a nevoilor din fiecare sat și numai acolo, unde oamenii aveau local cu toate sălile trebuincioase.

O contribuție efectivă în această decadă a dat-o și statul înființând aproape 100 de posturi în județul Constanța și 83 în jud. Tulcea.

Personalul didactic este din aceiași calitate ca cel arătat până aici; căci afară de absolvenții desființatei școli normale din Constanța, care-și terminaseră studiile la Carol I, și s'au reîntors în Dobrogea,

au mai venit și alții și au găsit aici dragostea de carte; unii dintre cei veniți s'au reîntors îndărăt după un an doi, fericiți și prea bucuroși că prin ajutorul unui puternic a zilei s'au putut înapoia acolo în sânul familiei.

Tot în această perioadă școlară se petrec și alte lucruri vrednice de dat la iveală. La 1903 se înființează cele dintâi școli de copii mici, câte 10 în fiecare județ, în satele cu populație amestecată. La 1907, s'au înființat iarăși câte 10 și numărul lor a crescut, încât la 1916 se găseau 53 în jud. Constanța, 43 în județul Tulcea.

Să nu uităm, că suntem în perioada eroică, când se înființează Bănci populare, coruri bisericești, cursuri de adulți, șezători sătești, teatru și serbări școlare. Astfel, unele serbări, cum a fost sărbătorirea a 100 de ani dela moartea lui Ștefan cel Mare, s'a făcut cu un fast, deși era în Iulie, ce a întrecut și locurile și așteptările.

Era o întrecere tot spre mai bine și o muncă tot mai evidentă, încât ne întrebăm câte odată: cine a schimbat sufletul? Dar la această întrebare ne vine în minte generația trecutului, bătrânii dela 1879, care au stat neclintiți la datorie, învăluindu-și în glume sărăcia și nevoile. Unii dintre dânșii, osteniți de drum, au părăsit de multe ori lumina vieței, odihnindu-se în umbra crucelor singuratice. Tot din această perioadă a rămas amintirea sacrificiului fără pereche ca locuitorii din sate de câte 25 de familii precum e Cucuruzul (Insufpunar) ș. a. și-au ridicat clădiri ca și satele mari.

Ca să se verifice activitatea integrală a învățătorilor dobrogeni, amintesc de bibliotecile înființate în amândouă județele pe lângă fiecare școală, de coruri bisericești, de muzeul dela Sinoe, (Casapchioi) și cel dela Hârșova, a cărui faimă s'a dus peste hotare. Mai mult, amintesc și de statistica știutorilor de carte din 1912, când Dobrogea a cucerit locurile II și III, între cele 32 de județe pe care le aveam atunci. Să se țină seamă că, în această perioadă, aveam 36 sate turcești și tătărești, unde nu existau școale, iar în satele ro-

mânești cu populație turcă și tătară, fetele nu erau obligate să urmeze la școala românească.

Iu urma evenimentului din 1913, se redă României Cadrilaterul, locuit până atunci de Turci și Tătari, cum și de Bulgarii care fuseseră colonizați de curând după înființarea Statului bulgar.

În adevăr, după scriitorul bulgar Prof. Dr. Miletici, care ne arată că elementul turcesc a emigrat în massă în timpul războiului din 1877, Bulgarii au luat locul acestora, fiind împrăștiți în locurile rămase libere.

Prin pacea dela București, ne-a revenit acest teritoriu de 7800 klm. patrați cu o populațiune aproximativă de 320.000 locuitori, regiunea Deliormanului cu păduri și isvoare nenumărate în partea lui de Miază-Zi, cu o populațiune amestecată în 360 sate aproximativ.

Pentru a ne încadra în ritmul de ordine și muncă stăruitoare, care alcătuia preocuparea tuturor conducătorilor din țara noastră, s'a început și aici construcții de șosele; Medgidia s'a legat cu Bazargicul printr'o linie ferată, s'au deschis școli românești în cele 5 orașe, Cavarna, Balcic, Bazargic, Silistra și Turtucaia, precum și în centrele mai de seamă.

Am găsit acolo dela început o populație doritoare de cultură și plină de interes pentru școala sătească, atât cât puteam fi îngăduiți sufletește. Localurile de școală n'au împlinit însă așteptările noastre, ne deprinsesem să ne subvalorificăm în ceiace privește școala primară față de vecinii noștri dela Sud. Căci am găsit școli primare numai în centrele cele mai importante, aveau însă un material didactic mai ales și bine executat.

În al 3-lea an de viață școlară, în Dobrogea Nouă, am intrat și noi în acțiunea de reintregire a Neamului și odată cu aceasta a început și una din paginile triste ale școalei românești din această parte a Țării. Căci primul gând pe care l-au avut Bulgarii la invadarea Dobrogei până la Tulcea a fost să distrugă întreaga operă culturală românească, să dărâme școli, să ardă biblioteci și tot ceiace alcătuiește punc-

tul de sprijin, valabilitate și întărire a sentimentului național.

Au dărâmat statui, la Tulcea, la Constanța, etc.

Cât privește cei 37 de ani de activitate dascălească în Dobrogea s'au dat rezultate constatate de un ministru bulgar, ce venise în Dobrogea în iarna lui 1916 la Babadag cu multă amărăciune, și pentru care rămăsese profund impresionat.

Și cu drept cuvânt,

Ne găseam în fruntea știutorilor de carte, cu un procent de 44% știutori de carte în jud. Constanța, 43% în jud. Tulcea, după ultima statistică ce se făcuse de Colescu la 1913. Afară de aceasta, erau peste 300 de școli primare cu localuri proprii în amândouă județele, cu Bănci Populare, cooperative etc., care arătau o superioară situație față de aceia pe care o lăsaseră de o parte și de alta a Balcanilor.

În 1917 Februarie, Bulgarii au înființat Societatea Dobrogea cu scopul de a favoriza întărirea școlilor bulgărești și întinderea lor; în acelaș an 1917, pe vară, s'a deschis un curs de pregătire la Babadag pentru personalul învățătoresc. Iar la începutul anului școlar viitor 1917—1918 s'a dat drumul la 108 școale cu 210 învățători, deschizând școale și în cea mai curată și românească regiune a Hârșovei, unde nici când, nu s'a aflat nici o urmă de sat bulgăresc. Școlile n'au putut rezista căci nu era nici o legătură organică cu mediul înconjurător, și nu era respectul pe care școala românească știuse să-l impuie prin învățătorii care veniseră din Basarabia, ca și prin ceilalți, idealisții perioadei eroice.

Dar mai era și mai este încă un fapt: traiul la olaltă al populației bulgare cu învățătorii Români, atitudinea de blândețe pe care o arătaseră aceștia permanent copiilor, amintiri plăcute, duioase trezeau imagini verificate de timpul de mai târziu...

Școalele primare pe care le-au înființat Bulgarii în Dobrogea, s'au desființat în curând de tot, din lipsă de copii. Cele care au rezistat mai mult, în Octombrie 1918, după ruperea frontului dela Salonic, s'au desfi-

i

nțat și ele, personalul fiind gata de plecare, ceiace s'a și întâmplat.

La reintoarcerea autorităților românești s'a găsit în jud. Constanța, urmele a 23 din școale bulgărești pe lângă localurile și mobilierul din satele cu Bulgari, care s'au păstrat ca și cum n'ar fi trecut pe acolo urmele războiului; în Tulcea a fost cam acelaș număr.

Pentru înțelegerea spiritului de jertfă a învăiătorilor rămași în teritorul ocupat de Bulgari, amintesc două evenimete concludente:

„Satul e locuit numai de Români, iar școala românească a funcționat în timpul ocupației, sub conducerea subsemnatului dela 10 Martie 1917 până la 1 Decembrie 1917.

Atunci am fost arestat, bătut îngrozitor și dus legat în satul Brebeni (Bazarghian) la Comandamentul bulgar, unde am fost judecat și condamnat la moarte, pentru că am îndrăsnit să învăț pe copii românește. Scăpat ca prin urechile acului, m'am refugiat pentru a doua oară în Ialomița“.

Peste vieața școalei românești din Dobrogea Nouă este o pânză opacă, iar întâmplările din județul Tulcea în care se încadrează și școalele depe timpul ocupației, au făcut obiectul descripției unui minuțios articol publicat mai târziu de către dl. Colonel Dobrogeanu în care se descrie toate ororile și mișeliile petrecute acolo (Analele Dobrogeiei anul 1921).

Au funcționat școlile românești la Constanța, dar nu pentru întreaga perioadă a ocupației.

Este demn de remarcat activitatea din satul Negru Vodă, Caraomer, târgul ce crește zi cu zi, la răscrucea drumurilor dintre stepă și Deliorman, acolo a luat ființă școala românească, sub conducerea unei tinere fete, D-ra N. Lăzărescu, în anul 1917-1918.

Bulgarii având etapă au înființat un comitet școlar, condus de un român nemernic, cu scopul de a întretine și înlesni școala bulgărească.

¹⁾ Din raportul învățătorului St. Popescu din Satul Nou lângă Oltina jud. Constanța care a răspuns la circulara revizorului școlar depe acele vremuri

Ca răspuns, Românii au înființat și ei o eforie puternică în frunte cu Tacorian, Clinciu și alții (cărțurari rămași din timpurile de odinioară¹⁾) pentru întreținerea școlii românești. Învățătorii bulgari, dacă au văzut că nu le vin copiii la școală, au părăsit localitatea într'un timp foarte scurt!

Ce am găsit și cum ne-am înfățișat la 1-30 Decembrie 1918.

Școlile sătești ruinate în general; cu excepțiile arătate, învățătorii titulari împrăștiați în toată țara, iar o parte, aproape 80 învățători din toată Dobrogea, jertfiți pentru întregirea neamului, ca ofițeri pe front. Toată floarea învățătorimii din acea vreme, toți cei ini-moși care au înțeles «să cucerim ce avem de cucerit» au pierit la Turtucaia, epopeea zilelor triste ale începutului războiului nostru. Iar cei mai bătrâni, tinereța perioadei dela 1879-89, cei veniți din Basarabia, au rămas pe drumul refugiului în spre Moldova cea frumoasă de unde plecaseră altă dată, în aurora tinereții pentru împlinirea unei datorii. Nu s'au mai reîntors, căci barcajul Charon i-a trecut în împărăția necunoscutului.

În Caliacra și Durostor s'au reîntors la posturile lor, într'o regiune unde nimenea nu îndrăznea să calce pe locurile de jertfă și amar, numai 67 învățători din 148. Tot așa și la Constanța. Aceștia la vestea că trebuie să se întoarcă în Dobrogea au tresărit, cum numai cine a trăit acele vremuri o poate spune și s'au reîntors în posturile lor, zeci de zile în vagoane de gheață—Decembrie 1918, pe șlepuri în bătaia gerului, cu drumul dela Galați, Sullna, Constanța. Toți cu lacrămile de bucurie, înghețați ce vai de dânșii, înnotând prin zăpadă și noroiu, în căruțe sau pe jos, dar s'au reîntors acolo unde în trecut își sacrificaseră anii tinereții sau trăiseră frumoasele zile ale copilăriei. Unii când n'au găsit vagoane pentru transport, au tăiat Moldova toată și cu ce brumă adunaseră pe acolo, au plecat cum au putut, singuri fără soție și copii, numai

1) Statutele lor aveau ceva din înțelegerea lui Costache Petrescu dela Silistra.

să ajungă aici în Dobrogea, cu toate că știau ce-i așteaptă și că nu vor găsi nici de unele.

Oficial, școalele trebuiau să se deschidă la 1 Ianuarie, iar drept ajutor n'avea nimeni decât căldura sufletului. La safe nu erau lemne, nu erau sobe, nu erau uși, nu erau geamuri, nimic, nimic.

Și totuși nimeni n'a stat buimac. După temperarea bucuriei revederilor și a durerii de cele găsite, care își cer destinderea reacții firești sufletului omenesc,— tot peste tot s'a început acțiivitatea.

Astfel, ca să amintesc un caz concret, învățătorul Andreescu din Cerna-Voda raportează revizorului cu data de 18 Decembrie 1918.

«In 17 Decembrie am început cursurile: fetele într'o sală sub conducerea d rei E. Simionescu, învățătoare titulară la fete, băieții în altă sală sub conducerea subsemnatului în localul sinagogii.

Au fost prezenți 32 elevi și 50 eleve, în total 82, abia jumătate din populația orașului s'a întors din refugiu.

Ceilalți 5 membrii ai școalelor, rămași în viață, nu s'au reîntors la post până în prezent, decât subsemnatul și d-ra E. Simionescu».

Era unul dintre cele dintâi rapoarte pe care revizor școlar a jud. Constanța de pe aceea vreme le rezolva în ziua de Crăciun, ziua sosirei în Constanța.

Au venit 100 de învățători din 243, câți se găseau la 1916; la Tulcea, 114 din 226; la Durostor acelaș număr redus ca și la Caliacra.

Dar fiecare raport de început de activitate din vremea aceia poate alcătui o pagină demnă să figureze ca dovadă de muncă și abnegație pe care a trebuit să le depună întregul corp învățătoresc dobrogean din acea vreme, pentru începutul școlii, din urma potopului

Lipsurile și ruina se întâlneau oriunde și-ai fi îndreptat ochii și totuși s'au făcut multe de sufletele generoase și mai ales entuziaste ce au răsărit în toată Dobrogea. Este demn de amintit activitatea unui pretor, care în cursul lunii Ianuarie 1919 a pus în funcțiune toate cele 21 școli din plasa sa— Jean Dinu.

Atunci s'a reîntors epoca de înainte, de 1877: s'au numit ca învățători dascăli de biserică, și ori cine s'a găsit.

Personalul titular învățătoresc era redus precum am arătat, erau în schimb 586 de suplinitori de catedre vacante, în toată Dobrogea, pe lângă suplinitorii titularilor a căror situație nu era clarificată.

Adunați în pripă care și pe unde s'au găsit, copii dela 17-18 ani, băieți și fete, naufragiați ai școlilor sau ai războiului, acești suplinitori au împânzit satele Dobrogiei, mulți și-au luat rolul în serios, au învățat carte, încât zeci de tineri din acea perioadă foști învățători suplinitori, sunt astăzi profesori, avocați, doctori, ingineri, care învățau carte odată cu elevii satelor, întârziați și aceștia cu câte 2-3 ani de școală; dar sub puternicul curent năvalnic ce cuprinsese Dobrogea întârziată din mersul ei cultural normal, ne-au dat cea mai strălucită pleadă de intelectuali autohtoni, cinstind prin aceasta numele de dobrogean.

Localurile de școală erau distruse în mare parte, mai ales pe linia celor două fronturi din 1916: Topraisar, Cobadin, până la Rasova, și celălalt dela Nordul căii ferate, dela Târgușor (Pazarlia) până la satul Dunărea (Boaștic).

Toate școlile din această regiune purtau urmele obuzelor, dar și ale răsbunării, căci armatele bulgare în retragerea lor au ridicat și au ars toată lemnăria, uși, ferestre, dușumele; ceiace scăpase din primul puhoiu, a fost distrus acuma.

Parte din școlile din zona de războiu au fost distruse complect până la temelie, cum a fost cea din Deleni (Enigea), Cocargea, etc., școli construite cu câțiva ani mai înainte.

Mobilierul școalelor era ca și inexistent. Copiii stăteau pe pietre așezate la rând, pe ruine de cărămizi, pe scăunele cu 3 picioare, iar cei mai mulți turcește, ca la 1878. Geamuri nu existau, în locul lor s'au bătut scânduri, din care se mai văd și acuma ici colo, atârnând ca o relicvă din timpuri memorabile. Lumina

venea prin tavanul distrus, se făceau lecții în școli descoperite, iar frigul îi obliga pe toți să stea acoperiți și să tremure, dar și sub emoția literelor și a vorbelor care luminau mintea și înțelegerea cu mai multă putere atunci.

O parte dintre școli s'au instalat în case părăsite, la care nu se mai întorseseră proprietarii respectivi.

Populația în general suferea îngrozitor din cauza lipsei de hrană; iar sărăcia lăsată de războiu era prea mare și prin anul slab anterior, dar și prin numărul cel mare de refugiați, Românii din toate părțile Țării, care se întorceau la locurile lor, acasă.

Și lipsa de transporturi era adânc simțită; — deaceia învățătorii plecau la post pe jos, unii se lipseau pentruca să numai facă zeci de kilometri, alții plecau în alte județe, primeau alte însărcinări, care și unde vedea cu ochii.

Și controlul școalelor se făcea pe jos din sat în sat,—câci numai în satele bulgărești erau vite de transport;—dar atmosfera care se îmbina cu întreaga ambianță de lipsă, dar și entuziasm, îi încălzea pe toți prin încrederea pe care o căpătase fiecare că, numai printr-o muncă și prin jertfa de sine se vor îndeplini golurile și lipsurile și se va putea ridica nivelul instituției dobrogene, atât cât era înainte de războiu, dar și cât se cerea de lipsurile de intelectuali, simțite în toate instituțiile.

Cu toate încercările și înțelegerea tuturor, 25 școale rurale n'au putut lua ființă în cursul anului școlar Ianuarie-Iunie 1917, fie din cauza lipsei de personal, cât mai ales din aceea a lipsei localurilor, deoarece s'au găsit multe distruse cu totul și fără puțință de funcționare, neavând nici o casă cât de modestă, de închiriat.

Lipsa de personal didactic, era simțită în toată țara dar mai cu seamă în Dobrogea; ministerul a hotărât ca să deschidă cursuri pedagogice de vară la Constanța, unde în cele două luni de zile au urmat 150 de învățători cursurile, bărbați și femei, număr foarte redus, când numărul suplinitoilor din Dobrogea era de 493 față de 393 titulari. Dar și dintre titulari o bună

parte se detașaseră în locurile de origină, sau oriunde au găsit locuri mai bune, și n'aveau o legătură organică cu Dobrogea—fuseseră numiți în pragul războiului.

Este firesc că în această scurtă și incompletă monografie să amintim despre școalele normale din Constanța, băieți, fete și din Tulcea, de băieți.

La Constanța, s'a reînființat școala Normală de odinioară, în ziua de 1 Octombrie 1912 sub conducerea unui fiu de învățător dobrogean, I. Ghibănescu, Dr. în filosofie; școala ce a dăinuit până la 1916 și și-a reluat firul imediat după reîntoarcerea autorităților la Constanța. Nevoile prea mari au cerut înființarea și a unei școale normale de fete, cecece s'a și făcut, instalându-se într'un local închiriat; tot pentru acoperirea lipsurilor de învățători locali, s'a mai înființat o școală Normală de băieți la Tulcea.

Aceste școli au adus o contribuție efectivă și cu rezultate frumoase, dar totuși n'au putut împlini toate nevoile, căci necesitatea populației a cerut creierea de noi posturi în jud. Constanța ca și în întreaga Dobroge. S'au înființat într'un ritm neașteptat; numai în anul școlar 1920 s'au înființat în județul Constanța *96 de posturi noi*; în Tulcea. în Caliacra și Durostor, numărul locurilor vacante crește, astfel că avem acum în acest an școlar *1920-21 - 648 de locuri vacante pe lângă aproximativ 50-60 vacante*, rămase prin detașări.

Cursurile de vară au continuat cu un scop îndoit: reînprospătarea și cristalizarea cunoștințelor ce urmau să fie predate de acești suplinitori, cât și însușirea metodelor de predare a lecțiilor.

Această metodă de a avea învățători cu pregătire redusă a continuat până în 1927, când Ministerul a constatat că locurile s'au complectat și că suntem în preajma unui *șomaj învățătoresc*. Pe acest temei s'au desființat în 1930 o bună parte dintre școlile normale, ambele din Dobrogea, iar cea de fete a mai dăinuit până în 1938, acest an.

Personalul didactic al școalelor *rurale* din Do-

brogea a fost schimbat permanent. Sunt școli în care s'au schimbat suplinitorii an după an.

Starea aceasta de permanentă nesiguranță a scăzut oare acum prestigiul și încrederea în stabilitatea învățătorului, dar totuși interesul de școală, de construcții și îngrijirea lor, n'a scăzut decât în ultima decadă, după 1928, ale cărei cauze și consecințe sunt prea aproape de noi, pentru ca să le încadrăm în lucrarea de față.

Un lucru precis nou, vine la rând.

Până la 1916, fetele de Turci, toate erau scutite de școală.

În primul an de după război, prin înființarea celor 30 școli noi, populațiunea de musulmani a trebuit să intre în noul ritm, în așa măsură, încât n'a rămas fată în vârstă de școală pe care învățătorul să n-o urmărească cu obligativitatea.

Paralel cu această populație școlară veche, dar nouă, pentru că acum făcea cunoștință cu școala primară, școlile dobrogene cele din Caliacra și Durostor au început să-și vrăsteze populația școlară de turci și bulgari, cu Români din toate colțurile țării, dar mai ales cu Olteni și cu vigoșii Macedoneni.

Această perioadă de frământare și de croire a unei noi mentalități, care să aibă drept scop final conceputul de unitate sufletească și de încredere «sunt român», alcătuește piatra de încercare și examenul la care este supus un învățător dobrogean din ziua de când a descălecat aici și până la sfârșit.

Câteva cuvinte despre școala urbană din Dobrogea, cea de la orașe, unde munca învățătorilor se mărginește la pereții claselor, la o trăire interioară și fără sbucium, decât cel material.

Toate școlile primare urbane din Dobrogea s'au înființat în anul 1879, construindu-li-se în urmă locuri ce fac onoare și astăzi orașelor.

La început, instituția s'a redus la o singură școală, atâta vreme cât necesitățile de viață cu populația târgurilor cosmopolită în bună parte și cu drum

de trecere pentru toate naționalitățile nu avea nevoie de un număr prea mare de învățători.

Numai Tulcea și mai ales Constanța au făcut excepție :

Cel dintâiu, oraș de plugari, și de muncitori, cu mahalale resfirate, a impus necesitatea de noi școli, dar într'un ritm de creștere normal.

Constanța însă, a depășit evoluția firească. Oraș la Mare, cu viață întinsă comercială, dar mai ales cu conducători prevăzători în timp, care i-au mărit raza și i-au valorificat împrejurimile, l-au ridicat la un oraș de mână întâia, s'a mărit neconținut, astfel că are peste 65.000 locuitori. Ca o curiositate, dăm evoluția Constanței.

La 1857, acum 81 de ani, era un sat cu 40 de case, niște case mizerabile de pescari, pentruca peste 20 de ani populația lui să se ridice la 2.000 de suflete.

La 1896, când s'a făcut o serioasă numărătoare a populației pe naționalități, Constanța avea peste 10.000 suflete, precum urmează :

Români	2.519
Greci	2.416
Musulmani	2.202
Bulgari	1.060
Ovrei	855
Armeni	550
Nemți	511
Italieni	100
Francezi	56
Engleji	45
Ruși	50
Alte nații	47
Total	<u>10.419</u>

Iar peste 6 ani, la 1900 Românii au ajuns la cifra de 9165 pentruca peste alți 5 ani, populația românească să ajungă la 15.777 suflete.

Cel care a dat viață și mersul neașteptat acestui oraș, este tot Ion Bănescu, revizorul școlar dela 1879

directorul Școalei Normale dela 1895, ajuns Primar al Constanța la Februarie 1905.

El a întemeiat Cartierul românesc, dela linia Mamaia în colo spre Anadolchioi, a împărțit locui de casă la funcționarii Români și la orice locuitor român care s'a așezat în acea perioadă ca locuitor stabil, în Constanța.

Cu acest concept vast de gospodărie românească, după 32 de ani, adică la 1928, acum 10 ani, statistica orașului Constanța arăta următoarea populație:

Români	28.700
Greci	3.130
Armeni	2.015
Turci și Tătari	2.003
Ovrei	1.050
Bulgari	1.037
Albanezi	460
Germani	403
Unguri	340
Ruși	325
Italieni	282
Jugoslavi	185
Austriaci	168
Polonezi	148
Cehoslovaci	125
Francezi	71
Engleji	62
Spanioli	38
Americani	23
Diferite nații	368

Total 40933 suflete

iar peste 4 ani, cu prilejul statistice din 1932, s'a ajuns la cifra de 60.000, creștere rezultată numai prin sporul de Români.

Paralel cu această creștere neașteptat de repede a populației orașului Constanța, învățătorii frunțași dobrogeni au părăsit satele, an după an, și în așa măsură încât în județul Constanța se găsesc numai 3 în-

vățători care au funcționat la sate înainte de 1916. Toți ceilalți s'au mutat în Constanța; acelaș fenomen în măsură mai redusă s'a petrecut și la Tulcea.

Cauzele care au adus această strămutare a învățătorilor dela țară, este sporul neconținut de posturi ce s'au creiat în Constanța, (vom vedea mai jos creșterea și sporul posturilor) apoi mirajul lustrului, și a vieții mai liniștite, la care adăogăm necesitatea ca în vățătorii cu mijloace reduse, să-și poată educa și instrui copiii mai cu înlesnire, cât mai ales specificului pe care îl prezintă învățătorul dobrogean, care a rămas devotat numai școalei, spre deosebire de învățătorii altor regiuni, care au și preocupări materiale.

Școalele urbane s'au bucurat pe lângă favoarea de localuri, de material didactic, de biblioteci bogate și de tot ceiace știința pedagogiei moderne îi pune la îndemână învățătorului, care vrea să-și ușureze sarcina, și să ajungă la rezultate frumoase.

Personalul de control al școalelor primare din Dobrogea s'a început cu poetul Sion, care a stat numai câteva luni, apoi Ion Bănescu, care a condus roștul școalelor dobrogene (ambele județe) până la 1889. ajutat fiind și de un subrevizor școlar.

Suprafața prea mare a Dobrogei, drumurile pe care le avea de făcut precum și înființările de posturi noi, au separat controlul, numindu-se pentru fiecare județ câte un revizor școlar (ajutat de 2-5 subrevizori), ridicat dintre institutorii frunțași, sau și dintre învățătorii care se bucurau de această favoare. Ultimul revizor școlar necalificat, licențiat în drept, pe care l-a avut Dobrogea, a fost al județului Constanța din Noembrie 1904 până la sfârșitul anului școlar 1905.

Multă vreme, Dobrogea a fost și pentru personalul de control, *un port de import*: până după războiu, deși Dobrogea avea instilutori licențiați, bacalaureați cu examenul de institutori sau absolvenți ai desființatei școale normale de institutori, posturile de control erau date celor din afara Dobrogei, deși profesiunea de învățător de copii nu cerea altă cultură și altă

pregătire mai deosebită de cât celora din Dobrogea, ci din contra.

Era o subvalorificare a dobrogenilor fără temei.

Mai încoace, prin creerea Inspectoratului pe regiuni, Dobrogea a fost totdeauna nedreptățită (este o unitate geografică și socială) județul Tulcea a fost trecut la Galați, Constanța și Caliacra la altă regiune Durostorul în altă parte.

Din lipsa unui plan unitar, care să se ramifice dela conducătorul suprem, Inspectorul general primar și să urmărească nu pe învățător cu omenescul lui, ci greutățile cu care are de luptat aceasta, ca frecvență, rea voință, și câte nu se ivesc în calea unui învățător misionar, școala primară dobrogeană mai ales de când numărul învățătorilor s'a mărit așa de mult, ar fi putut și ar putea să dea rezultate peste așteptări.

Autori de cărți didactice.

Învățătorii dobrogeni, începând cu St. Voinea, cel venit la 1879, și până astăzi, au atacat și această necesitate, a tipăririi de cărți de școală sau lucrări pentru uzul învățătorilor. Ca o lucrare meritorie, amintesc Pedagogia generală, a învățătorului erou D. Bujilă, carte în colaborare și de sinteză, alcătuită într'un stil ușor și accesibil limbajului învățătorului.

Cărți de școală primară, abecedare, cetiri, curs primar inferior sau superior s'au tipărit în colaborare de către toți învățătorii dobrogeni, care au ocupat vremelnic o slujbă de control.

Experiențe din școală, încercări din viața socială, au văzut lumina tiparului, alți autori,—pe care timpul îi va pune în valoare și va da lumină eforturile vrednice de astăzi.

CAP. VII.

Incheiere

Se impune o pauză și o reflexiune asupra acestei monografii școlare cu date reduse, pentru un câmp care a îmbrățișat 4 județe, cu aproape 800.000 locuitori, cu isvoare pe care rășboiul ni le-a distrus, cu altele adunate cum și unde s'au putut găsi.

Un lucru să se țină minte: Cine a venit învățător în Dobrogea a trebuit să se identifice cu dragostea de mamă, cu răbdarea unui Pestalozzi, după cum aceleași ajutoare trebuie să le ia orice învățător, care pleacă într'o regiune cu populație eteroglotă.

Înainte de a fi învățător, ești mamă pentru școlarul venit întâia oară din mahalaua lui, din cercul lui de activitate, cu limbaj și simboale mimate, legate de obiectele înconjurătoare, și trebuie să procedezi tot așa cum face mama, care îi repetă de zeci de ori acelaș cuvânt, îi arată ființele și lucrurile înconjurătoare, iar copilul urmărește trăsăturile feței, expresia ochilor, mișcările buzelor, ca să se înțeleagă cu dânsa. Numai așa vei isbuti să te înțelegi cu școlarii tăi, transformând înțelegerea din limba maternă în limba românească, se vor produce reacții mintale, în care nouile cuvinte românești vor trece în conștient.

De aceea îți trebuie răbdarea lui Pestalozzi, de aceea învățătorul din satele minoritare este un adevărat apostol, de aceea să nu ne îngrijim dacă statisticele ce urmează arată diferențe prea mari și neașteptate între copiii înscriși și promovași, când

munca din școala dobrogeană este ridicată la înălțimea unui Crez.

Cât privește despre absolvenții a 7 clase, pentru care învățătorii din Dobrogea, din regiunile minoritare, au muncit cu atâta stăruință în ultimii ani, alcătuiesc medalii de onoare pe care nimeni nu ți le dă, dar pe care anii ți le adună și-ți constituie patrimoniul cel mai sfânt al convingerii, că ți-ai făcut datoria, întreaga datorie.

Cifre și comentarii după statistica Ministerului

	între anii	1919	1927
Copii înscriși în toată Dobrogea		49.477	74.192
cu frecvență regulată		32.507	60.217
Promovați		21.062	38.459
Absolvenți		506	in statistică nu este trecut nimic
Posturi de învățători		884	1.538

Cifre după statistica din 1938 (revizoratele școlare)

Copii înscriși în toată Dobrogea	109.595
Cu frecvență regulată	80.483
Promovați	50.141
Absolvenți a 7 clase	2280
Posturi de învățători	2.252

Comparând cifrele și raportul logic, care există între ele avem: 56 copii înscriși de învățător (1919), 49 copii de învățător (1927), 48-49 copii de învățător pentru anul 1938.

Câte 40 de copii aproximativ de învățători dintre cei înscriși și cu frecvență regulată.

Câte 22-25 copii promovați de fiecare învățător din aceleași statistici, 1919-1927-1938.

Să se țină seamă că la copiii recenzați să trec delă 7—18 ani, iar absolvenții sunt cu 7 clase.

DIAGRAME

Reprezentare grafică, jud. Constanța VALORI MEDII

Recenzați	30750
Inscriși	26973
Promovați	17176
Absolvenți	560 copii
1918—23	
Recenzați	46608
Inscriși	24746
Promovați	13992
Absolvenți	1392 copii
1923—28	
Recenzați	52626
Inscriși	27714
Promovați	17719
Absolvenți	438 copii
1928—33	
Recenzați	60744
Inscriși	33600
Promovați	23300
Absolvenți	1618 copii
1933—38	

Reprezentare grafică, jud. Caliacra

VALORI MEDII

		(n'avem date			
Recenzați	17237	Recenzați	25`47		
Inscriși		Inscriși	11913		
Promovați		Promovați	6250		
Absolvenți		Absolvenți	243 copii		
1918—23					
Recenzați	35547	Recenzați	17330		
Inscriși		Inscriși	9280		
Promovați		Promovați	476 copii		
Absolvenți		Absolvenți			
1928—33					
Recenzați	37669	Recenzați	21183		
Inscriși		Inscriși	12938		
Promovați		Promovați	1051 copii		
Absolvenți		Absolvenți			
1933—38					

Reprezintare grafică, jud. Durostor

VALORI MEDII

1918 — 23	Recenzați Inscriși Promovați Absolvenți 536 copii	_____ _____ _____ _____ _____	21990 14500 6313 35231
1923 — 28	Recenzați Inscriși Promovați Absolvenți 361 copii	_____ _____ _____ _____ _____	17900 7990 361 50046
1928 — 33	Recenzați Inscriși Promovați Absolvenți 372 copii	_____ _____ _____ _____ _____	23525 11269 372 48486
1933 — 38	Recenzați Inscriși Promovați Absolvenți 2800 copii	_____ _____ _____ _____ _____	23992 16640 2800 48486

Reprezintare grafică, jud. Tulcea

VALORI MEDII

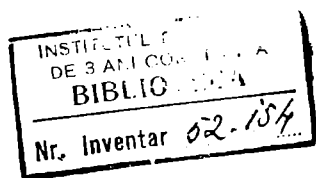
Recenzați	29511
Inscriși	21570
Promovați	10557
Absolvenți	247 copii
Recenzați	40368
Inscriși	21507
Promovați	14170
Absolvenți	480 copii
Recenzați	44360
Inscriși	22300
Promovați	12400
Absolvenți	680 copii
Recenzați	48604
Inscriși	26973
Promovați	17176
Absolvenți	829 copii

Autorii Consultați :

1. Analele Dobrogei anii 1-8 *revistă sub conducerea d-lui Prof. Universitar, C. Brătescu*
2. Dobrogea *de Romulus Seișeanu*
3. Trecutul Dobrogei *de C. Teodorescu*
4. Pagini din Istoria Culturii Românești în Dobrogea, înainte de 1877 . . . *de I. N. Roman*
5. Țara dintre Dunăre și Mare *Ion Neicu*
6. Promovarea Culturii Românești în Dobrogea Nouă *Sandu Carp*
7. Istoricul orașului Cernavoda *Ioan I. Mușat*
8. Tomi--Constanța Monografie *Col. Ionescu-Dobrogeanu*
9. Anuarul Invățământului Primar 1933
10. Stare de Inaintare a Invățământului primar . . . *Ing. M. Cioc*
11. Anuarul Școalei Normale Iași anii 1925—1929
12. Statistica Invățământului Public și Particular a Ministerului Instrucț. 1919-1926

Tabla de Materie

1. Un cuvânt înainte.	Pagina 3.
2. Dobrogea—Descriere	pagina 5.
3. Cele mai vechi popoare ale Dobrogei	pagina 9.
4. Populația Dobrogei la 1877-1878	pagina 21.
5. Școala Primară din Dobrogea înainte de 1877	pag. 33.
6. Școala Primară din Dobrogea după 1877	pagina 65.
7. Încheiere	pagina 97.

Lucrările aceluiaș autor:

a) APĂRUTE :

- 1) *Licențiatele în învățământul primar – 1915*
- 2) *Școala Primară în Dobrogea după 40 de ani – 1919*
- 3) *Spiru Haret, vieța și opera – 1932*
- 4) *Definitivatul și înaintarea învățătorilor – 1936*
- 5) *Școala Românească—Dobrogeană – 1938*

b) IN PREPARAȚIE:

1) <i>Contribuție la pedagogia românească</i>	}	Un revizor școlar—
M. Eminescu
Un învățător—
Ioan Creangă |
|---|---|--|

Prețul 60 lei